

SÖMUR

XIIIAASTAKÄIK

1931
NR 10

PLUTTEIN

**Õnnetusjuhusete ja surma
vastu ei ole abinõusid,**

*aga aineliste murede vastu, mis
surma- või õnnetusjuhused enesega
kaasa toovad, võite end kindlustada.*

EESTIMAA KINNITUS AKTSIA-SELTS

EKA

toimetab

**tulekinnitusi
veokinnitusi
autokasko-kinnitusi
õnnetusjuhu kinnitusi
ja elukinnitusi.**

*Igapäevase 10-sendilise maksu vastu võite juba
sõlmida 1000-kroonilise elukinnituse.*

**Saatke meile üks postkaart ja meie saadame
Teile lähemad teated. Järelepärimine ei
kohusta Teid millekski.**

Juhatus: Tallinn, Pikk tän. 6, kõnetraat: 426-95.

Kapital ületab 1.000.000.— krooni.

Esitus igas linnas ja maal.

Uueks aastaks.

Ajakiri „Sõdur” algab oma 13-dat aastakäiku.

Õnnetu arv ütlevad ebausklikud.

Meie optimistidena ennustame siiski vaid kõige paremat ka sellelt aastalt.

Möödunud aastate jooksul „Sõduri” arenemise üldine suund on juba niivõrra välja kujunenud, et meie võime praegu seda ajakirja nimetada kaitseväge juhtkonna — ohvitseride ja all-ohvitseride — ajakiriaks.

„Sõduri“ tööd juhtivad isikud on vaheldunud. Sellele vaatamata, ajakirja arenemise ideeline suund on kujunenud sirgjooneliselt sarnaseks, nagu seda näeme praegu.

Kaitseväge juhtkond vajab oma ajakirja.

Töö, mida ta teeb, nii kaitseväes endas kui väljaspool kaitseväge, on niivõrra mitmekülgne ja liikuv nii oma sisult kui meetodilt, et ta tulemuste järjekindel asjatundlik kaalumise ja selgitamine on eluliselt tarvilik.

Meie ohvitserkond, kes oma õlul kandis Vabariigi saatust ta sünnipäevadel, rahuajal, olude paratamatul sunnil, on kujunenud meie riigikaitse töö tugevamaks ja jõulisemaks kandjaks kaitseväes, seltskonnas ja koolides.

See töö on erialaline oma sisult selles mõttes, et ta moodustab terve kompleksi omaette teadusi ja teadmisi, mida ei saa asendada ühegi teise alaga.

Sõjanduse väärtus ühiskondlikus elus selles peitubki, et tal on omaette sisu ja oma meetodid. Neid peab uuritama ja valgustatama asjatundlikult.

Sealjuures sõjandus oma ulatuselt on sügavasti sotsiaalne. Modern sõjandus nii rahu- kui sõja ajal, haarab endasse rahvaste ja rahvusvahelise

elu avaldused kõigil aladel niivõrra mitmekülgset, et vaevalt leidub siin ala, mida ta ei kasutaks enda huvides. Meie aja ohvitser seega rohkem kui kunagi varem peab olema eriteadlane omal alal, kuid ühtlasi pedagoog, sotsioloog, tehnik, psühholoog, ajaloolane, ökonomist. Hanguka oma kitsa spetsialiteedi raamidesse temale on sama kardetav, kui valguda laiali universalismi.

„Sõdur” tahab teenida meie kodumaa sõjandust kui eriala, kuid neis laiades sotsiaalsetes raamid, mille see ala meilgi on juba omandanud möödunud aastate jooksul.

Meil ollakse kõikjal hoolsasti ametis, et ehitada üles meile omapärast kultuurielu: järjekindlalt ilmub monumentaaltöid meie ilukirjanduses, ajaloos, maateaduses j. n. e.

Meie tahame luua ka meile omapärase sõjanduse.

Rahvuslik distsipliin, rahva iseloomule, ajaloolistele traditsioonidele ja praegusele olukorrale vastavad organisatsiooni, kasvatus, väljaõppe, juhtimise ja lahingtegevuse alused.

See on meie eesmärk.

Seda eesmärki tahab teenida „Sõdur”. See eesmärk on suur ja avar, „Sõduri” osa selles tähelepandavalt mõjuv.

Kuid teades, et meid toetab kogu kaitseväge juhtkond, et meie omame sõpru ja kaastöölisi kõigis meie seltskonna kihtides, kel on kokkupuuteid riigikaitse ja sõjanduse küsimustega — asume tööle uue jõuga.

Kandkem hoolt selle eest, et oleks ehitatud vääriiline monument tuleviku põlvedele meie aja ülesannetest ja tööst!

Trükitud mõte levib kaugele ja jääb püsima igavesti.

Vanaisa Joffre.

K. R. Pusta.

Pariisi rahvas on närviline, naljatleja, pigemini skeptiline, näitab aga oma õiget nägu traagilistel momentidel. Sõjast on möödunud kaksteistkümmend aastat, haihtunud mälestused selle koledustest ja ka ülevatest tundidest. On kasvanud üles uus põlv, kellele see kõik on juba ajalugu, kuid alles värske, vaieldav ajalugu, kirjutatud tegelaste eneste poolt. Lastetuppa, kooli ja kirjandusse hakkavad alles ulatama 1914.—1918. aastate kujud, enamvähem vabenenud poleemikast. Ja varisevad nüüd hauda üksteise järele need kange sõjapõlve mehed: Gallieni, Mangin, Fayolle, Sarrail, Foch, Clémenceau, Joffre... Nagu lahinguväljal, panevad nad ka voodis vastu surmale visalt, surevad kogu rahva nähes, vahel paraadsemalt kui nad elasid. Nende surmavoodi ümber vaikib arvustus, tuletatakse meele nende vägiteod, valmivad ajaloo peatükid ja legendid, anektoodid. Seda kõike teadis muidugi marssal Joffre, tahtis aga surra nagu ta elas — vaikselt — ja sundis lähemat ümbrust varjama tema rasket haigust nädalaid, isegi siis kui temal, 79. aastasel mehel, lõigati ära põletikust tabatud jalg. Ainult surmavõitlust, mis kestis üle nädala, võis jälgida Pariisi rahvas ja igauks, kes nägi teda ootamas haigemaja ees, hommikust hilja ööni, alalise vihma ja külma tuule käes, peab tunnistama, et hulkade osavõtt, mis ikka nii liigutavalt segatud uudishimuga, on vahel nii väga konkreetne ja soe.

Olid karused mehed, Clémenceau, Joffre, isegi Foch, mitte sugugi meelitajad „rahvamehed“, kuigi ise võrsunud otseteed rahva rüpest. Eriti Joseph-Jacques-Césaire Joffre, kelle isa oli tündersepp, kellel oli kümme öde-venda väikses Rivesaltes linnakeses Pireneedes ja kelle vanaisa oli hispaania Katalooniast sisserännanud talupoeg. Perekonna algnimi oli Goffre, mis muudeti hiljem prantsuskõlaliseks Joffre'iks. Algkoolis oli noor Joseph nii hästi õppinud, et isa võttis kokku viimse jõu ja saatis poja Pariisi keskkooli, kust ta pääsis võistluseksamil politehnikumi, tulevate matemaatikute, inseneride ja väejuhtide kooli. Vaikne, laia õlgadega, valgevereline ja sinisilmaline talupoeg valmistas end inseneri kutsele, kui tuli 1870. aasta saksa-prantsuse sõda ja teda nimetati alamleitnandiks inseneriväkke. 24-aastasena oli ta juba

kapten, kaheksa aasta pärast kindluse ehitaja Hiinas, siis peale lühikest õppestaazi Fontainebleau koolis ekspeditsiooniga Aafrikas ja Madagaskari saarel, kus teenis kindral Gallieni, oma pärastise abilise, juhatuse all. Brigaadi kindral aastal 1901, oli ta korpuse kindral 1908 ja prantsuse sõjavägede peastaabi ülem aastal 1911. Suur karjäär, aga mitte midagi juhuslikku, kõik auastmed sooritas Joffre oma suure tööga ja loomuliku autoriteediga. Kui algas ilma sõda, tuli temal ülemjuhataja koha pärast võistelda teise, „katoliiklise“ kandidaadiga. Prantsuse vabariigile on ajalugu õpetanud ettevaatust vägede ülemjuhtidega ja Joffre valikul võeti arvesse ka tema demokraatlik päritolu ja ilmavaade. Ent see ei tähenda, et tulevane marssal, sirgejooneline mees, oleks alistanud ühele või teisele moodsale doktriinile; ta suri uskliku katoliiklasena.

Ei ole meie ülesanne jutustada Joffre'i kui prantsuse ülemjuhataja osa Maailmasõja algul, ega ülistada tema Marne võitu, augustil 1914. Prantsuse rahva enamus arvab ja seda arvamist jagas ka marssal Foch, et esimese Marne lahinguga päästis Joffre Prantsusmaa.

Saksa von Klucki väe peastaabi ülem, kindral von Kuhl, kirjutas marssali surma puhul, et kui Prantsuse oleks veel keiserriik, siis oleks Joffre kindlasti nimetatud Marne hertsogiks, kuna Prantsusmaa võlgnevat igavest tänu mehele, kes 1914. aasta septembris üksi vastu võttis saksa väe, kõige tugevama ja esimese väe maailmas. Ent Joffre, Riversaltes'i tündersepa poeg, oleks vist ikkagi eelistanud „isamaa päästja“ ja „vanaisa“ tiitleid, mis sõja päevil ja tema surmavoodi ümber nii palju korrati. Tema vaikimine oli legendaarne. Ajakirjanikud, kes pöörasid Joffre õe poole, paludes mingisuguseid episoode ja mälestusi intiimelust, tulid tagasi tühjade kätega: marssal ei ole ka oma perekonnas peaaegu kunagi kõnelenud oma kavatsustest ja muredest. Prantsusmaal nimetatakse sõjaväge meeleldi „suureks vaikijaks“, vist Napoleoni ajast peale. Ent Joffre vaikimine kõige ärevamail päevil, tema vääramata kaheksatunniline sügav uni, ka keset lahingu möllu, närveerisid vahel küll väga valitsust ja parlamenti: teda olevat julgenud äratada üksainus kord kindral Gallieni, tema endine ülem, tol ööl kui päästeti Pariis...

Marsal Joffre †

Prantslased on vana, kogemustega ja kaemuslik rahvas, kes leiab igal ajaloo pöörangul paraja juhi. On närviline rahvas ja leidis 1914. aastal kõige rahulikuma tugeva talupoja, vastupaneku kindrali. Mees, keda maetakse ülehommeks, kehastas ajajärku, mis ehk ei kordu, kes aga veel hauast manitseb ja julgustab: olge rahul ja kõik

on korras... Sõdurid, rahva pojad, nägid Marne kindralis oma meest, nimetasid teda isaks, siis vanaisaks. Vanaisad peavadki kord surema, aga õnn neile kui surevad nagu Joffre, auväärset, kohustades tulevat põlve.

Pariis, 5. jaanuaril 1931.

Marssal Joffre †

Eesti Vabadussõja lõpupäeval, momendil, kus Eesti Vabariik sügavas leinas tuletas meelde oma langenud kangelasi, levines Pariisis teade, et Prantsuse esimene marssal J. Joffre on surnud.

Marssal oli raskesti haige juba mõnda nädalat, kuid tema raudne tervis pidas energiliselt vastu surma kallaletungidele, võitis mitmel korral isegi surmaeelse oimemuse. Lõpuks siiski 79-aastase keha elujõud oli sunnitud alistuma...

Marssal Joffre on sündinud 12. jaanuaril 1852. a. Lõuna-Prantsusmaal väikeses Rivesaltes külakeses Hispaania piiri ja Vahemere lähedal. Võrsudes lihtsast ja lasterikkast perekonnast, astub tema 17-aastasena sõjaväe politehnikumi, tehes läbi hiilgavate tagajärgedega võrdlemisi raske võistluseksami (14. koht 132 hulgast). Prantsus-Preisi sõja puhul saab tema ülenduse noorem-leitnandiks inseneriväkke, olles ühtlasi aastates kõige nooremaks Prantsuse ohvitseriks. Teda määrati Pariisi kindlusse.

1871. aastal sõja lõppedes astub tema ohvitseride täienduskooli, kust 20-aastasena siirdub uuesti Pariisi kindlustustöödele. Juba 24-aastasena on tema kapten ning sõidab asumaadesse.

Meie oleme liiast harjunud kuulma Joffre'is vaid Marne võitjat. Kuid mitte ainult Marnel väljendus tema geniaalne juhtimise ja organiseerimise võime. Veel Indohiinas, jälgides selle noore kapteni tegevust, peab imestama, missuguse andumusega tema suutis end pühendada tööle ja kuidas tema rasketes tingimustes, ilma erilisel rikkalikkude abinõudeta, oskas luua ja kindlustada Prantsuse relvade võitu.

Joffre ehitab 1884. a. Formose saarel kindlusi, loob mittemillestki baasi suurele laevastikule kõikide tarviliste töökodadega. Sõja lõppedes hiinlastega (1885) läheb Joffre Tonkini, kus töötab inseneriväe ülemana mässuliste rahustamisel. Siin Joffre uuesti väljendab hiilgavat leidlikkust kindluste piiramisel, kui ka hiljem terve maa insenerilisel organiseerimisel. Siin saab tema esmakordselt haavata ning tema vahvust tsiteeritakse käsukirjas.

1888. aastal tuleb Joffre tagasi Prantsusmaale. Siin on tema lühemat aega professoriks inseneriväe koolis, teenib aga peamiselt raudtee rügemendis. 37-aastaselt saab tema ülenduse pataljoni ülemaks (majoriks).

1892. a. septembris läheb tema Sudani, et lõpetada alustatud raudtee ehitamist. Sudani rahustamisel aga satub Joffre uuesti lahingtegevuse pöörisesse ja teeb siin edukalt läbi iseseisva segasalga juhina raskeid operatsioone. Isiklise vahvuse ja hea juhtimise eest saab siin

ülenduse kolonel-leitnandiks ning omab Aulegioni Ohvitseri risti. Kaheaastase Sudanis oleku järele tuleb Joffre tagasi kodumaale.

1897. aasta augustis omab Joffre koloneli aukraadi 5. raudtee rügemendis. Kuid juba 1900. aastal leiame teda uute kindluste ehitamisel Diégo-Suarez sadama kaitseks Madagaskari saarel, mille kuberneriks oli kindral Galliéni.

1901. aasta toob temale brigaadikindrali aukraadi. Lõpetades eelnimetatud kindluste ehitamise, pöörab tema 1903. aastal lõpulikult tagasi Prantsusmaale.

1904. a. näeme teda inseneriväe ülema kohal sõjaministeeriumis. Sel kohal sai tema hästi mõjutada Prantsuse idapiiri kindluste tehnilist arendamist ja täiendamist.

1905. aastal Joffre ülendatakse diviisikindraliks ja määratakse 1906. aasta algul 6. jalaväe diviisi ülemaks, jäädes ühtlasi inseneriväe tehnilise komisjoni liikmeks.

1908. aastal saab tema 2. korpuse ülemaks Amiensis ning määratakse alates 1910. aastast sõjanõukogu liikmeks.

28. juulil 1911 määratakse Joffre peastaabi ülemaks ning sõjanõukogu vice-presidendiks. Sellest momendist jääb tema Prantsuse sõjaväe etteotsa. Olles tehnika eriteadlane, püüab kindral Joffre luua rasket välisuurtükiväge, suurendada laskemoona tagavarasid, korraldada sõjalist lennuasjandust, ära kasutada uuemaid leiutisi traat- ja traadita side alal, parandada sõjaliste nõuete kohaselt raudteede võrku jne. jne. Selle kõrval korraldab tema väeosade üldõppusi ja suuremaid koostöö harjutusi, peab juhtimismanöövreid ja üldse püüab panna liikvele moodsamaid puhanguid ja vaateid vägede juhtimise ja ettevalmistamise aladel.

Kindral Joffre otsekoheselt juhtimisel valmines ka see sõjaplaan, mis 1914. aasta mobilisatsioonil puhul maksusele jäi.

Oleks üleliigne siinkohal tuua üksikasju ajaloo edaspidisest käigust, need on hästi tuntud. Joffre võitis Marnel, tema omas spontaanselt Marne võitja tiitli. Ja kui täna prantslased üksteisele teatavad marssal Joffre surmast, siis ütlevad nad lihtsalt: Marne võitja on surnud...

Joffre on küll surnud, kuid Marne võit püsib! Püsima jäävad ka Prantsuse sõjaministri ajaloolised sõnad tema tänasest päevakäsitust sõjavägedele: „Marssal Joffre päästis Prantsusmaa Marnel. Tema purustas kõik vaenlase jõupingutused. Tema suur tahtejõud, lakamatu energia ja alaline kaastöö võimaldasid saavutada otsustava võidu.“

1915. ja 1916. aastatel, kus Prantsuse rinde üldjoontes püsis paigal, kus vaid üksikuid operatsioonide võeti ette selleks, et sundida vastast loobuma prantslastele võrdlemisi ohtlikest operatsioonidest, kindral Joffre, töötades vaikselt oma peakorteris, püüdis luua relvu ja abinõusid otsustavateks lahinguteks. See oli määratu töö, eriti veel arvestades kõiksugu raskusi ka-vade realiseerimisel. Välisele ilmale näis aga, et peakorteris ollakse täiesti passiivsed, ei hinnata neid määratud jõupingutusi, mis tuleb kanda rahval ja riigil sõja jätkamisel.

Politiilistes ringkondades ja parlamendis hakati valmistama retsepte ja programme sõja võidukaks lõpetamiseks jne. Sarnases olukorras kindral Joffre ei saanud jääda kohale, vaid palus end vabastada vägede juhataja kohalt.

Tema lahkumisel 26. detsembril 1916. aastal annetati temale Prantsusmaa marssali aukraad ja teda määrati eriliseks nõuandjaks valitsuse juurde. Marssal asus nüüd Pariisi ja valis oma töötoa kõrgema sõjakooli ruumides. Siin töötas tema vaikselt edasi võidu kasuks.

Marssal Joffre'i juba noores põlves nimetati „vaikijaks“. See nimetus oli õige tema elupäevade lõpuni. Ei ühtegi oma tegude põhjendamist avalikult, ühtegi rida poleemikat, midagi oma mälestustest pole avaldanud marssal enda

nime või kuulsuse tõstmiseks. Seepärast tema isiklisest elust ka üldse teatakse võrdlemisi vähe.

1917. aastal, valitsuse ülesandel, marssal võttis ette reisu Ameerikasse, et tänada ameeriklasi sõtta astumise eest ja ühtlasi anda nendele nõu sõjalistes küsimustes. Vanaisa Joffre'i seal, nagu kõikjal, võeti vastu kirjeldamata vaimustusega. Marssali nõuanded kahtlemata aitasid kaasa Suuresõja kiiremaks lõpetamiseks.

Ja kui Prantsuse vabariigi esimesel pärast-sõja aastapäeval Prantsuse võidukad väed sammusid Arc de Triomphe alt läbi, tundmata sõduri hauast mööda, siis Prantsuse vägede eesotsas marssal Foch'i kõrval aukohal ratsutas marssal Joffre. See oli vanale marssalile tema teenete parimaks tunnustamiseks ja suurimaks austamiseks.

Kui nüüd, 7. jaanuaril kadunud marssali põrm terve prantsuse rahva ja sügava leina saatel kantakse Arc de Triomphe alt läbi, siis on ka eestlastel põhjust leinata oma suurt sõpra ja Vabadusristi kavaleri.

Marssal Joffre maeti 7. jaanuaril s. a. Pariisis. Eesti valitsust ja kaitseväge esindasid matustel: Vabariigi saadik K. R. Pusta, major A. Normak ja major H. Freiberg.

Pariisis, 3. jaanuaril 1931. A. N.

Vaatlusi ja mõtteid õppealalt kaitseväes. *)

A. Traksmann.

III.

Kaadri ettevalmistus Kaitseväe Ühendatud Õppeasutistes.

Mõte, koondada ühte asutisse sõjaväe kogu kaadri ettevalmistamine alg-, kesk- ja kõrgemal astmel, on meie omapäraseid traditsioone, millele ei leidu eeskujut teistes riikides. Arvan, keegi vististi ei kahtle selles, et see mõte on olnud viljakas ja küllalt õigustatud meie väikestes oludes. Nii ongi meil kujunenud Tondil meile kõigile tuntud „kolmainus“, mille tööd tahaksin siinkohal pisut analüüsida tema koosseisu kuuluvate üksikute osade järjekorras.

Allohvitseride kool. Mitte kõik sõjaväed Euroopas pole veel jõudnud nii kaugele, et nad omaksid erilisi koole üleajateenijate allohvitseride ettevalmistamiseks. On vanu sõjavägesid, kus niisuguste asutiste tarvidus pole veel kaugeleki läbi lõõnud ja kus elukutselise allohvitseri ettevalmistus piirdub nende allohvitseride kursustega, mille asjaosaline lõpetas ajateemijana. Niisuguses seisu-

korras on, näiteks, prantsuse sõjavägi. Alles viimasel ajal elukutselise allohvitseri kaadri tunduva suurenemisega ühenduses üheaastase teenistuse maksmapanemisega, on sealgi tõsisemalt hakatud kaaluma allohvitseride koolide ellukutsumise küsimust. Millal see tegelikult teostatase, on muidugi veel tuleviku näha.

Meie allohvitseride kool ta praegusel kujul läinud aasta sügisel hakkas valmistama kolmandat lendu. Seega tal on juba mõnesuguseid traditsioone, on ära käidud tee, mille pikkust ja sihti võib mõõta kogemuste leidmiseks tulevikku jaoks.

Allohvitseride kool praegu töötab 1929. a. alul kinnitatud õppekava alusel, mille on läbi vaadanud vanemaist rivi-juhtidest koosnev komisjon. Et viimasel ajal riviosades meie allohvitseride kooli töö on olnud elavalt kõne all, siis lubatagu siinkohal asjaosalisi veidi lähemalt tutvustada kooli praeguse kavaga ja õpetööga.

Kava defineerib allohvitseride ettevalmistamise eesmärgi päevaselgelt:

— anda allohvitseridele viimistletud praktilisi oskusi ja teadmisi

*) Vaata „Sõdur“ nr. 47/48 ja 50/51/52 1930.

üksikmehe, ja o (r. k. meeskonna) ja rühma väljaõpetamiseks;

— anda praktilisi oskusi ja teadmisi ja o ja rühma taktikaliseks (r. k. tehniliseks) juhtimiseks maastikul mitmesuguses olukorras. Peale selle kava nõuab, et erilist tähelepanu tuleb pöörata allohvitseri kui kasvataja ja õpetaja väljaarendamisele, et ta võiks olla eeskujuks alluvaile moraalselt, intellektuaalselt ja kehaliselt.

Ülesseatud eesmärgid võib ju defineerida teiste sõnadega. Kuid sarnasena, nagu ta on sõnastatud, lugejale ei jää vähematki kahtlust sellest, millisena meie kaitseväe keskjuhatus ja vanemate rivi-juhtide esindajad on tahtnud näha üleaja-teenijat - allohvitseri. See eesmärk on väga hästi tuntud kolmik: ette valmistada kasvatajat, õpetajat ja juhti, kes kõigil neil aladel suudaks teostada temale antud ülesande ja kujunenud olukorra piirides. Sellest eesmärgist K. Ü. Õppeasutuste, resp. Allohvitseride kooli juhid peavad visalt kinni pidama.

Määratud eesmärgi kava annab tööle ka kindla sisu õppeainete näol ja aja jaotamisega nende vahel. See viimane on huvitav eriti just seetõttu, et peamine etteheide, mis on tehtud Allohvitseride koolile väeosade poolt, on olnud see, et kool valmistavat küll ette haid laskeinstruktoreid, kuid ei panevat küllalist rõhku juhtimise alale. Kui võtta kokku terve kursuse peale kavas ettenähtud tunni laskeasjanduse alal ühelt poolt ja juhtimise alal teiselt poolt, siis selgub, et vahekord on umbes sama, mis sõduri õppekursusel, s. o. taktikaline ettevalmistus moodustab ümarguselt 70% laskeasjandusele määratud ajast. Tutvumine tegelikkude töökavadega kohapeal näitab, et sellest % on kinni peetud. Muidugi on võimatu arvestada, kui palju tunde laskeasjandusele on kulutatud väljaspool õppekava jäetud aja arvel. Kuid see pole ka tähtis. Näib, et Allohvitseride kooli edu laskeasjanduse alal tuleb küll kirjutada rohkem töö eeskujuliku organisatsiooni ja osava teostamise, kui kulutatud töötundide arvele. Palju on sellele, muidugi, kaasa aidanud soodsad töötingimused, näiteks, hea õppesaal laskeasjanduse alal, mis võimaldab intensiivset tööd ka talveperioodil. Kuna Allohvitseride kool, kooliülema erilise huvi ja osavuse tõttu laskeasjanduse alal, on selle õppeala tõesti viinud kõrgele, siis tulevi-

kus ta lähemaks ülesandeks oleks töö tasakaalustada nõnda, et samasuguseid tagajärgi võiks konstaterida ka juhtimise alal. Arvan, see ei peaks tekitama üle-pääsmatuid raskusi vähemalt mitte nende allohvitseride suhtes, kes kooli tulevad kaitseväe riviüksustest. Kooli tugevate traditsioonide tõttu laskeasjanduse alal on kahtlemata, võimalik tähelepanu sellelt alalt suunida veidi tugevamini juhtimise ja lahingutegevuse alale.

Sõjakool. Viimaseil aastail meie kaitseväe keskjuhatuses on väga palju ja tõsiselt tehtud tegemist Ohvitseride kaadri ettevalmistamisse puutuvate küsimustega. Selle tulemuseks on rida tähtsaid ja põhipanevaid korraldusi ohvitseride ettevalmistamise alal, mis selle töö on rajanud kindlatele alustele.

Tähtsamad neist korraldusist:

— Vabariigi valitsuselt kinnitatud „Ohvitseride ettevalmistuse seadlus“;

— Kaitseministrilt kinnitatud õppekavad Sõjakoolile.

Endisest kaootilisest seisukorrast, kus „tehti seda mis võidi“ oleme seega jõudnud teatud stabiilse olukorrani, kus võime asuda küsimust lahendama tõsiselt. Millistele alustele on rajatud töö Sõjakoolis praegu? On huvitav neid lühidalt defineerida:

— ohvitseri kandidaadid valitakse ühtlase — keskkooli — hariduse saanud noormeeste hulgast, võistluskatsete alusel;

— ohvitseri valmistab ette mitte ainult Sõjakool, vaid kool ja väeosad koos;

— ohvitseri ettevalmistus vältab 3 aastat, sellest õppetööd: sõjakoolis 23 kuud, väeosades 12 kuud;

— kaadri- ja reservohvitserid saavad ühtlase ettevalmistuse, sest esimesed valitakse viimaste hulgast.

Võrreldes neid aluseid sellega, mis meil ohvitseride ettevalmistamise alal oli maksev veel 5—6 aastat tagasi, võib küll alla kriipsutada, et kaitseväe keskjuhatus on siin püüdnud teha kõik mis vähegi võimalik, et luua võimalikult soodsad üldised tingimused meie ohvitseride kaadri komplekteerimiseks ja ettevalmistamiseks. Ma ei usu, et oleks palju neid sõjavägesid, kus üldised tingimused noorte

ohvitseride ettevalmistamiseks oleksid soodsamad kui meil. Paljudes sõjavägedes nad on kahtlemata halvemad, kas see tõttu, et ettevalmistuse aeg on liig lühike (2 aastat), või ettevalmistus piirdub ainult tööga koolis, kandes seega rohkem teoreetilist iseloomu.

Seega on olemas kõik eeldused selleks, et Sõjakool võiks meile anda mitte ainult keskpärase vaid vähemalt hea noore ohvitseri.

Probleemi lahendamine oleneb seega veel järgmistest teguritest:

- et Sõjakool omaks ajanõuete kõrgusel seisva kaadri, kes töö organiseeriks ja teostaks ratsionaalselt;
- et väeosad ise võtaks tõsiselt selle osa tööst, mis langeb nende peale, kusjuures tuleb tagada Sõjakooli ja väeosade koostöö ühise ülesande lahendamisel.

Nagu see teisiti olla ei võigi, on olnud kurtmisi ka Sõjakooli töö kohta. Kurtjateks on olnud, muidugi, väeosad. Väeosad on kriipsutanud alla asjaolu, et nii kadetid-praktikandid kui noored ohvitserid viimasel ajal on võrdlemisi tugevad sõjatehnilistes teadmistes ja oskustes, kuid mis nende juures tundub nõrgana, s. o. **sõjaline ja seltskondline kasvatus; iseloomu nõrkus**, nagu peata olek väeosas ilmudes, sageli liigne kalduvus — alkoholistide jookide tarvitamisele. Noor ohvitser ei valitsevat küllalt ühtki võõrast keelt, et iseseisvalt midagi lugeda või uurida, tal' puuduvat ka tahtmine ja kalduvus selleks. Need olid need peamised kurtmised, mida kuulsin oma tutvunemiskäigul väeosades. Mitte etteheiteks K. Ü. Ö., resp. Sõjakooli kaadriks, olen nad siin resümeerinud, vaid selleks, et püüda kaaluda probleeme ja, selgitades põhjusi, neid viia lähemale lahendamisele.

Et kokku võtta: rõhutatakse kõige rohkem kasvatus puudulikkust; õppealal — võõrkeele tundmise pealiskaudsust.

Oleme sellega avastanud nähte, mida pedagoogika ajalugu tunneb nime all: kasvatus kriis. Milles õieti väljendub see nähe? Nimelt selles, et õpetades matemaatikat, ajalugu, käsitööd, treenerides üksikvõitlejat, kuulipildurit, sidemeest, jao- ja rühma juhti jne.

unustatakse ära inimene.

Unustatakse ära, et kõige selle tehnilise kraami taga on noor elav inimene, oma tahtega, instinktidega, kalduvustega,

oma soovidega ja vaadetega, mida ei saa teha olematuks ükski drill ega treening. Veel enam: tehnikal, drillil, treeningul, väljaõppel on väärtust ja elujõudu ainult siis, kui ta mitte ei lõhu ega hävita elavat inimest, ta iseloomu, vaid rikastab ja täiendab teda.

Ohvitser on kõige pealt haritud inimene.

Alles pärast seda ta on laskur, õpetaja, juht.

Kokku kõlastada tehniline õpe ja vaimline kasvatus — selle igavese probleemi lahendusvormi pedagoogika ajaloos on otsinud selle ala kõige suuremad esindajad, — ilma et keegi siin oleks jõudnud ideaalini. Selles kõige pealt peame olema teadlikud, kui asume lahendama noore ohvitseri kasvatamise probleemi inimeseks.

Tehnilise õppe ja kasvatus vastastikuse suhtumise probleem ei tule peaaegu kõne alla sõduri ettevalmistamisel. Selle põhjus: sõduri ettevalmistamise aeg on niivõrra lühikene, et siin õieti tõsiselt saab kõneleeda ainult sõjatehnilisest väljaõppest. Mida lühemaks kujuneb õppeaeg, seda enam esiplaanile tõuseb tehniline drill ja treening, jõudes lõpuks niisuguste rekordiliste saavutusteni, nagu seda näeme Šveitsi sõjaväes. Inimene sel juhul peab juba olema kasvatatud.

Sootu teistsugune on olukord ohvitseri ettevalmistamisel. Sõjakooli noor inimene satub aastates, kus ta isik on veel kujunemisel. See on haritud inimene — palju komplitseeritum oma iseloomult kui sõdur. Sõjakoolis ta viibib kolm aastat — võrdlemisi pikk aeg, ka kasvatusliku mõju avaldamiseks. Kuid „tabula rasa” pole noor kodanik Sõjakooli sattudes kaugeltki enam mitte. Seega „kasvatuse kriisi” algpõhjusi Sõjakoolis tuleb otsida selles, et perekond, alg- ja keskkool oma osa noore kodaniku vormimise töös pole täitnud küllalt hästi. Alles mis üle selle, võib kirjutada Sõjakooli enda arvele.

Mida tuleks Sõjakoolis võtta revideerimisele õpilaste kasvatus seisukohast?

Tahaksin siinkohal juhtida tähelepanu ühele nähte, mille negatiivne mõju noorsoo kasvatuslele on ammu tunnustatud ning mille all kannatab Sõjakool. See nähe on:

kadeti ülekoormatus töös õpilasena, ühenduses liig vähese ajaga iseseisvaks vaimliseks tööks.

Kuni käesoleva õppeaasta alguni Sõjakoolis oli 8 õppetundi, kus kadett esines õpilasena. Temale oli jäetud õhtul ainult

1½—2 tundi iseseisvaks tööks. See vahekorrd 8 : 2 kõneleb iseenda eest. Kaheksa tundi päevas kolme aasta jooksul, lühikeste vaheaegadega väeosas, noor juht käis ühest tunnist teise, kus temale pandi pähe palju teadmisi ja õpetati kätte veel rohkem oskusi. Teda katsetati, eksamineeriti ja — karistati, ühe sõnaga „lihviti” igast kandist, kuni — ta väsis ülekoormatuse all. Sõjakooli kompanii ülemana mõned aastad tagasi mul oli võimalus näha neid vaimliselt „väsinud” noori inimesi, keda oli — vaimliselt ja füüsiliselt drillitud üle. Kuid tol ajal olukord oli teistsugune. Siis oli kaheaastane ettevalmistuse aeg ja Sõjakooli astusid enamikus keskkooli 6-klassi lõpetanud noormehed. Sõjakooli kava oli seega ülekoormatud üldhariduslistest õppeainetest ja tundidest, mis tekitasid raskusi sõjaliste ainete läbivõtmisel. Tutvunemisel St. Cyr'i Sõjakooliga Prantsusmaal, kooli ülema abi, väga auväärt ja tõsine pedagoog, kaebas ka selle üle, et õpilased olevat ülekoormatud tööga, mille tõttu pakutav õppematerjal omandatavat pealiskaudselt. Nad töötasid ka 8—9 tundi päevas. Kuid ohvitseriks ettevalmistamise aeg on seal kõigest 2 aastat. Meie praegune Sõjakool nii tööaja kui õpilaste ettevalmistamise suhtes on palju soodsamas olukorras. Kui ta siiski leiab tarvilikuks määrata 8 õppetundi päevas, siis see on lihtsalt endiste traditsioonide mehaaniline jätkamine, milleks ei ole enam mingisugust vajadust ega alust. Teatavasti, uus Sõjakooli ülem, käesoleva õppeaasta algades, on asunud kadeti tööaja jaotuse põhjalikumale uurimisele ja õppetundide arvu vähendamisele. Seda algatust tuleb kõigiti tervitada. Ma ei kahtle, et pikema selgitusega õppetundide arvu päevas talveperioodil võiks vähendada 6-e peale, nii et saaksime vahekorra 6 : 4. See oleks juba suur samm edasi. Mulle tundub ühtlasi, et õppetundide arvu päevas võib vähendada peaaegselt rivi ala arvel, kusjuures töö produktiivsuse tõstmisega võib võita täiel määral tagasi lühenenud aja. Rivitöö talve ajal pärastlõunat on ju nii kui nii vähese produktiivsusega, see aeg võiks olla kasutatud palju tulukamalt kadettide iseseisvaks töödeks. Paistab silma, et Sõjakoolis aastast teise rivitundide arv järjekindlalt on suurenenud: peale igapäevaste rivitundide on olemas eriline rivipäev nädalas, juhtimise praktika ajad väeosades jne. Kuid sealjuures tööoskuse arenemine ei

ole mitte käinud käsikäes meie edusamudega sel alal väeosades. Tagajärg on muidugi, et töö produktiivsus ei vasta neile jõupingutusile, mida teeb õpilane antud eesmärgi kättesaamiseks.

Säästa õpilase aega ja vaeva! — selle kuldse põhimõtte Sõjakooli uus ülemus peaks panema oma töö aluseks — töö viijakus selle põhimõtte järjekindlal läbiviimisel tõuseks, kahtlemata, väga tunduvalt.

Milleks kasutada vabanenud aega?

Õpilaste iseseisvaks töödeks, algul, muidugi, Sõjakooli kaadri kontrolli all. See töö võib olla väga mitmekesine. Siinkohal tahaksin juhtida erilist tähelepanu ühele alale, see on: sõjaliteratuuri lugemine.

Lugemine on haritud inimese kõige lihtsam, kättesaadavam ja seega kõige mõjuvam enesekasvatuse abinõu.

Kes loeb see areneb.

Sõjakool peab meie noore ohvitseri õpetama ja harjutama lugema.

Nimelt: õpetama ja harjutama, et noor ohvitser kõige pealt oskaks lugeda ja teiseks tahaks lugeda tema erialasse puutuvat literatuuri. Olen isiklikult täiesti veendunud järgmises: Sõjakool parem andku oma õpilasile kaasa võimalikult vähem teadmisi — kõik see kooli tarkus ununeb niikuinii imekiiresti — kuid selle arvel võitku maksimum aega, et õpetada ja harjutada meie noori ohvitseri hankima neid teadmisi iseseisvalt raamatuid. Noor inimene, kes läheb koolist välja ainult põhiteadmistega, kuid kindla tahtmisega end järjekindlalt täiendada oma erialal, tegelikus elus on väga lühike ajaga kaugele jätnud maha teise, kes katsete ja võistluse sunnil õpilasena lõpetas kooli esimesena, kuid koolist ei viinud endaga kaasa seda jumalikkude sädet, mis teda oleks virgutanud õppima edasi.

Sõjakooli ees seisab seega täies suurusel eluline probleem: õpetada ja harjutada meie noor ohvitser hankima teadmisi iseseisvalt lugemise teel — probleem, mis on vähemalt sama tähtis kui kõik taktika, sõjaajaloo, sõjatehnika ja muud kursused. Selle probleemi otstarbekohane lahendamine viib suure sammu edasi ka kasvatuse küsimuses, sest iseseisev järjekindel vaimline töö lugemise näol mõjutab noort inimest kasvatavalt kaugelt sügavama ni kui kõik muud välised mõjutused kokku.

„Andke mulle tugipunkt ja ma tõstan üles maakera“ — nii olevat ütelnud Arhi-meedes, olles leiutanud hoovade seaduse. Inimese kasvatus tugipunktilks on — ta kasvatamine iseseisvate tööle, millela kõik muu on — üleliigne, mõtetu ballast.

Õpetada noor ohvitser iseseisvalt lugema — see ülesanne on kõige tihedamini seotud teisega, s. o. võõrkeelte õpetamisega sõjakoolis — küsimus, mida puudutasin juba oma eelmises artiklis. Võõrkeelte alal Sõjakool peab jätkama keskkoolide tööd — ainult siis on loota saavutada reaalseid tagajärgi. Peale selle, ülesande peab tähistama, kitsalt piiratama: õpetada lugema, mitte kõnelema ega kirjutama, vaid — esimeses järjekorras lugema. Sel viisil küsimus konkreetset üles tõstetud, on võimalik esimesel õppeaastal kadett viia nii kaugemale, et temale võib juba anda kätte sõjalise sisuga raamatu lugemiseks. Kirjandust, mida lugeda, kooli juhtivail tegelasil tuleb endal välja valida ja see kättesaadavaks teha kõigile õpilasil. Kool määrab kindlaks, millised tööd peavad läbi lugema kõik kadetid. Seda tööd tuleb kontrollida ja õhutada. Diskussiooni õhtute korraldamine, loetud tööde refereerimine kirjallikult ja suusõnaliselt ja muud sellelaadilised ettevõtted virgutavad tööle ja tõstavad huvi asja vastu. Lugemise õhutamiseks algul mitte nõuda jutustamist selles keeles milles loetakse, vaid eesti keeles; lugeda võõras keeles on hõlbus, loetut jutustada samas keeles — väga raske, millest saab üle alles pärast pikaajalist praktikat. Algul on tähtis: võimalikult rohkem lugeda — keelega kodunemine sünnib seda kiiremini mida rohkem loetakse.

Mida lugeda? Selle küsimuse lahendamise ei tekita mingeid raskusi — niivõrra rikkalik on lääne Euroopa sõjaliteratuur oma valikult.

Üht ala tahaksin siiski eriti soovitada meie noortele juhtidele. See on: üksikute lahinguliste episoodide ja läbielamuste kirjeldused, nagu neid on kirjutanud Jünger, Renn, Peguy ja paljud teised. Sõjakool kasvatab juhti. Kuid ta kavas on võrdlemisi väga vähe kasvatustlikku ainet, seda, mis mõjutaks mitte ainult noore inimese mõistust ja mälu, vaid ka ta südant, tunnete ja tahteilma. Kui vaene on kasvatus, kui ta ei suuda kütta soojaks noorsoo südameid! Elavad lahingulised episoodid asjatundlikult seletatuna saavutavad selle eesmärgi.

Kõiki väeosi, asutusi, kaitseliitu ja kaitsevæelasi, kes mind 21. detsembril 1930. a. austasid ja meeldetuletasid, palun vastu võtta minu südamlik tänu

O. Höster
Kaitseminister

Võõrkeelse sõjaliteratuuri kõrval ei või unustada ka meie omapäraseid sõjamälestusi, rügementide ajalugusid jne. Ka neist kadette Sõjakoolis peab kohustama lugema läbi vähemalt paremaid.

Retsept „kasvatuse kriisi“ võitmiseks Sõjakoolis oleks seega järgmine: koondada õpilaste aeg ja tööjõud nende iseseisva töövõime väljaarendamiseks. Selles suunas on tööle asunud uued K. Ü. O. juhid. Loodetavasti tagajärjed ei jää tulemata.

Ühenduses sellega ka väeosad ise oma suhtumise nende juure praktikale kommandeeritud kadettidele peavad võtma revideerimisele. Uue seadlusega väeosad on tehtud kaasvastutajaks noore ohvitseri ettevalmistamisel. Nad peavad sellele ülesandele vaatama mitte kui üleliigsele ballastile nende igapäevases töös, vaid kui olulise tähtsusega küsimusele, kus väeosade kaasabi on tarvilik. Praktikale saadetud kadetti ei või lasta talitada omapead, vaid tema töö tulemusi tuleb kontrollida ja täiendada. Kes osutub lõpulikult võimetuks iseseisvate tööle, seda ei peaks lastama lõpetada Sõjakooli. Vali valik on mõjuvaim virgutusbabinõu.

Kõrgem Sõjakool. Kõneldakse, meil olevat kõige vanem K. S. K. Balti riikides. Juba käesoleval aastal võime pühitseada ta kümneaastast sünnipäeva, milleks on juba elavalt käimas ettevalmistused. Alates „Kindralstaabi kursustega“ 1921. a. oleme anno 1931 välja jõudnud Kõrgema Sõjakoolini, tehes vahepeal läbi sama evolutsioonide rea, mida sellenimelistele asutistele on osaks saanud teistes riikides. Ühenduses sellega kõik tundemärgid lubavad oletada, et asutatud sõjaministri käsikirjaga, meie K. S. K. oma 10-dal sünniaastal jõuab välja kindla põhikirjani ja soliidse „diplomini“, mis väljanägemiselt kahtlemata ületab paljud temasarnased teistes riikides.

Niipalju kooli välise külje kohta.

Asudes koolis tehtava töö vaatlemisele, konstateerime kõigepealt tõsiasja, et meie K. S. K. 9 aasta jooksul on ette valmistanud 76 ohvitseri. Need ohvitserid, leitnandist kuni kindralini, on töötamas praegu meie kaitseväge ridades kõigil ametikohtadel nii staabis kui ravis. Peale selle, K. S. K. on olnud selleks eelfiltri, mille kaudu on käinud ohvitseride valik komandeerimiseks teiste riikide kõrgemasse õppeasutistesse. Käesoleva artikli ülesandeks pole ei hinnata K. S. K. tööd ega valgustada ta arengut ajalooliselt. Kahtlemata seda tehakse ükskord, võib olla juba selle asutise 10-dal juubelipäeval, põhjalikumalt. Märgin vaid kahte asjaolu: esiteks, see töö on kandnud vilja ja teiseks, ta on püüdnud areneda ja edeneda koos tegeliku elu nõuetega, kuigi see igakord pole sündinud valuta.

Kuid praegu meid huvitab kõige rohkem püüe tähistada neid sihtjooni, milles K. S. K. töö peaks arenema tulevikus.

Tutvunedes veidi lähemalt nende ülesannetega, mida on enda peale võtnud K. S. K. teistes sõjavägedes, võiks neid kolkku võtta järgmiselt:

1. Valmistada ette kõrgema sõjaväelise haridusega ohvitseride;
2. Uurida kodumaa riigikaitse ja lahingtegevusse puutuvaid küsimusi.

Esimese ülesande — kõrgema sõjaväelise haridusega ohvitseride ettevalmistamise kohta meil on juba mõni aeg tagasi pikemalt sõna võetud „Sõduri“ veergudel. On püütud võimalikult üksikasjaliselt ära määrata, milles õieti seisab „kõrgem sõjaväeline haridus“ oma sisult, samuti, milliste tööviisidega kõige ratsionaalsemalt jõuda sellele eesmärgile. Sel alal oleme elavalt otsinud eeskujusid välisriikides. Kõigi nende otsimiste tulemusena võime praegu konstateerida, et meie K. S. K. pädaaegiline töö on juba välja kujunenud. Teiste sarnaste õppeasutuste eeskujul ka meie K. S. K. on oma õppetööle loonud ka vaasisu ja meetodi, mis tulevikus kahtlemata jäävad püsima vähemalt põhijoonetes. Kõneledes kõige pealt kavast ja töösist, peame tulevikus ainult väga tõsiselt mõõtma seda vaimlise materjali hulka, mida võib pakkuda meie keskmisele ohvitserile K. S. K. kahe aasta jooksul. Meie ei tohi valguda laiaili oma töös. Vanade vilunud kasvatajate ja juhtide mõtte suunigu meid:

„Kõrgem sõjaväeline haridus ei ole mitte entsyklopeediline teadmiste kogum, vaid üksikute tähtsate sõjaliste küsimuste põhjalik uurimine.“

Kolm aastat on väga lühike aeg kõrgema hariduse andmiseks ohvitserile. Kõrgemat haridust iseloomustab võime iseseisvalt mõelda ja töötada. Seda võimet ei saa omandada üleöö, vaid areng selleks nõuab aega ja veelkord aega. Mitte asjatult õppeaeg ülikoolis vältab vähemalt 4 aastat — ja seda üksiku kitsa eriala läbitöötamiseks. Kuid juhtimine ja lahingtegevus, mida uurib K.S.K. on terve kompleks erialasid, üks laiemaulatuslik kui teine. Nende läbitöötamine kahe aasta jooksul sunnib tõesti tähelepanu koondama vaid põhiküsimustele, kui tahetakse vältida pinnapealsust ja ülekoormatust töös. Töö ideeline koondamine kõrgemas sõjakoolides saavutatakse sel teel, et töö raskuspunkt koondatakse juhtimise ja lahingtegevuse ala uurimisele kõigis võimalikes variantides. Selle ala moodustavad: väeliikide ja üldtaktika, staabiteenistus, sõjaajalugu ja sõjakunsti ajalugu, eriteenistused. Meie K. S. K. viimaste aastate jooksul on teinud suure sammu paremuse poole just neis ainetes. Kui tuletan meele, kuidas neid aineid võeti läbi siis, kui olin veel õpilane K. S. K. ja võrdlen sellega, kuidas töötatakse praegu, siis vahe tõesti osutub väga suureks. See on vastuvaidlematu tunnustus nende noorte jõudude arenemise ja töövõimest, kelle kätte usaldati K. S. K. töö mõni aasta tagasi.

Kuid edasi peame jõudma veelgi just nende ainet läbitöötamisel. Meie edaspidine areng sel alal on kõige lähemalt seotud K. S. K. teise ülesandega: uurida kodumaa riigikaitse ja lahingtegevusse puutuvaid küsimusi.

Kuidas õieti evolutsioneerub ja areneb ideeliselt juhtimise ja lahingtegevuse alarahuajal? Sel teel, et sellesse alasse puutuvaid küsimusi uurib — süvenenult ja järjekindlalt — kaader asjatundlikke inimesi, kes selle uurimistöö on endale võtnud südame ligi. See uurimustöö suundub peamiselt järgmistele aladele:

- kodumaa sõjaajalooliste kõrgemuste selgitamine ja kasulikkude õpiste kogumine siit tulevikuga jaoks;
- välisriikide sõjanduse jälgimine, eriti nende riikide oma, mis otseselt võivad mõjutada kodumaa sõjanduse arengut;

— nende jõudude materjaalsete ressursside uurimine, mida annab kodumaa; oma kogemuste — manöövrite, õppuste j.n.e. analüüsimine.

Uurimuste tulemused nimetatud küsimis avaldatakse sõjaliteratuuris, mille kasvamine ja rikastumine on parimaks tunnuseks kodumaa sõjanduse arengust. Kõik riigid ja sõjaväed panevad väga suurt rõhku sellele, et nimetatud uurimustöö areneks intensiivselt ja terves vaimus. Igal pool on kujunenud kaks peakeskk kohta, kelle ülesandeks on selle töö hooldamine. Need on:

- sõjaväe keskjuhatus — staabi, inspektuuride ja ajaloo sektsioonide näol;
- kõrgem sõjakool — oma rohkearvulise professori näol.

Jättes kõrvale keskjuhatus, puudutan veidi lähemalt kõrgemate sõjakoolide tööd sel alal. Kõrgem sõjakool on eriti soodne keskkohal selleks, et uurida ja valgustada praktilise juhtimise ja lahingtegevuse probleeme kõigis üksikasjus. Soodne seepärast, et siin töö areneb elavate inimeste vahel — on ju siia kogunenud juhtide eliit tervest sõjaväest, ühed õppima, teised — õpetama, mõlemad: tööse talitamisega panna välja oma parima, et edasi jõuda. Omavahelistel arutlustel „akadeemilises õhkkonnas“ tulevad sõelumisele lahinguliste probleemide kõige väiksemad üksikasjad. Mida üks unustab, seda tuletab meele teine, mille tulemusena küsimused kaalutakse läbi tõesti mitmekülgelt. Siin hävineb šabloon, kaotavad oma väärtuse sageli eeskirjalised ettekirjutused, sest et nad ei mahtu kõikvõimsa „olukorra“ piiratud raamidesse.

Niisugusena on arenenud töö juhtimise alal kõigis kõrgemais sõjakoolides. Selles suunas on püütud viia edasi õppetööd ka meie K. S. K. Kuid ühe väga suure erinevusega võrreldes teiste koolidega, nimelt: meie K. S. K. on traditsiooniliselt puudunud alaline professorite kaader. Nii suurtes kui väiketes sõjavägedes, noortes ja vanades riikides, K. S. K. arutamisel arvestatakse ümmarguselt üks alaline õpetaja iga 4—6 õpilase kohta, peale selle, muidugi, ajutisi õppejõude eriküsimuste ettekandmiseks. Milline on meie traditsioon sel alal? Väga kurb! Meie riviüksused ja kõik muud koolid sõjaväes omavad täiesti normaalse juhtide kaadri — siin võib seega kõneleda tööst harilikes tingimustes. Kuid meie K. S. K. töö-

jõu mõttes on püsinud seisukorras, nagu seda ei tunta kuskil mujal. Sellega oleme saavutanud, muidugi, ainelise kokkuhoiu — meie K. S. K. õpilane riigile tuleb umbes 10-korda odavam maksma kui mujal. Kuid suur küsimus on, kas see kokkuihid pole võetud sealt, kus ta küll kõige vähem peaks olema õigustatud?

Sest alalise õpetajate kaadri puudumise otsene tagajärg on see, et meie K. S. K. ei suuda täita seda teist ülesannet, mis on elulise tähtsusega iga sõjaväe olemasolus. Meie K. S. K. ei ümbritse see elav, produktiivne töö sõjaliteratuuri alal, mida näeme mujal. Sellest on kahju. Sellest on tõsiselt kahju eriti meie olukorras, kus tuleb rajada kõik alguselt peale, iga kivi katsuda ja proovida, enne kui ta paigutada kohale ülesehitavasse hoonesse. Niisuguses olukorras juhtimise ja lahingtegevuse küsimused nõuavad eriti põhjalikku sõelumist ja kaalumist, kui tahetakse hoida ära pealiskaudsust töös. Kuid see uurimustöö nõuab aega ja veel kord aega. Ta saab võimalikuks siis, kui kooli juures on töötamas palju inimesi, igaüks oma erialal. Nende inimeste koostööst areneb vili, mis on küps ja kannatab välja ka valjuima kriitika. Praegustelt tööjõududelt ei saa nõuda rohkem: nad on teinud rohkem kui neilt oodata võidi, sest igaüks neist on täitnud ülesandeid, mis normaalselt peaks kuuluma mitmele inimesele. Seega on täiesti loomulik, et nad oma töö tulemusi ei ole suutnud kirja panna. Võib olla, et õnnestub siiski käesoleval aastal sel alal midagi ära teha rohkem kui ennemalt.

Meie lähema tuleviku ülesandeks üldse on tõsist tähelepanu pöörata nende põhiküsimuste uurimisele, mis puudutavad juhtimise ja lahingtegevuse alasilid kaitseväs. Meil on üldine kalduvus end üle koormata, palju aega ja energiat kulutada igasugu vähemate, jooksvate küsimuste lahendamiseks. Askeldata, õiendata, joosta ühest komisjonist teise, lahendada igasugu tänapäeva pisiasju, närvi tseda ja end kulutada — see näib nagu kujunevat koomiliseks seaduseks meie elus. Sealjuures nihkuvad nagu tahaplaanile suured küsimused, nende kaalumiseks ja lahendamiseks ei näi nagu jatkuvat küllalt aega ega jõudu. Sellest rahuaja haigusest peame vabanema. Vaimlise töö edu saladus peitub jõu tähelepanu süvenenud koondamises põhiküsimusile.

Suurte probleemide lahenedes, väikesed küsimused harguvad iseenesest.

Kokkuvõttena tähistaksin järgmisi lähemaid ülesandeid kasvatus ja väljaõppe alal kaitseväes:

- kõrgemal astmel: meie juhtimise ja lahingtegevuse põhiprobleemide süvenenud uurimine ja reglamenteerimine;
- keskmisel astmel: õppeasutistes — noorohvitseri sõjalise kasvatusprobleemi lahendamine, väeosades — juhtide kaadri isikliku

enesearendamise töö edasiviimine ühenduses töösuse ja tööaotuse viimistlemisega; juhtimise ja lahingtegevuse alasi eriti alla kriiputada;

- algastmel: sõduri väljaõppe lihtsustamine ja oskustöö arendamine nõnda, et kaader siin suudaks saavutada maksimum produktiivsust minimum aja- ja jõukuluga.

Eru-majoor Oskar Jalajas †

21. detsembril sulges silmad igavesele unele eru-majoor Oskar Jalajas. Kestvaid kannatusi laskis saatus temale viimaseil eluaastail osaks saada raske haiguse näol.

Aastaid oli kadunud veel vähe: oli käimas 37-dat eluaastat. Ta suikus surmale oma parimas meheas, aastais, mil mõistus küpsenud ja valminud loovale tööle. Loovat, ülesehitavat tööd meie noores riigis on jätkunud kõigile, kel püüet ja tahet kaasa tõmmata. Suuri raskusi on kandnud sellised innukad töömehed, nagu seda oli Oskar Jalajas.

Kaasa teinud Maailmasõja alates 1915. sügisest näeme teda 1917. a. teenistuses 1. Eesti polgus, kus teda noorema ohvitserina valiti polgu ohvitseride kogu abiesimeheks ja ohvitseride aukohtu abiesimeheks. 1918. a. novembris on ta meie esimeste kodukaitse organiseerijate ridades, siis 1. jalaväe polguga Vabadussõjas. Vabadussõja lõppedes pärast 10-kuulist viibimist reservis, astus Oskar Jalajas 1921. a. teenistusse piirivalvesse. 1922. a. aprillist 1924. a. septembrini ta töötas Sv. õpetuskomitees ja kindralstaabi VI. osakonnas kaitseväge väljaõppeks ja kasvatamiseks tarvilikkude juhendite koostamisel. Siin tundis ta end kutsutud olevat kaasatöötama. Ametliku töö kõrval nägime teda siin vabal ajal töötamas aktuaalsete kaitseväge päevaküsimuste juurdlemisel. Selle töö tulemusena 1925. a. algul ilmus kadunu sulest „Kultuur-selgitustöö metoodika käsiraamat“, mis sel alal esines teenäitajana meie tegelikule sõduri kasvatajale.

Tähtsaks ülesandeks oma igapäevase töö kõrval seadis ta enesehariduse täien-

damise. Selle teostamisel nägime kadunut lõpetamas 1922. a. Tallinna linna õhtukeskkooli. Kahekordseid raskusi kannavad kõik need, kes päevase töö kõrval vaba aega kasutavad edasiõppimiseks. Neil peab olema suur tahtejõud, palju energiat, nagu seda leidis ka kadunud.

Teenistuses sv. õpetuskomitees 1923. a. tuli kadunud ilmsiks kopsutiisikus, millest ta pärast 3-kuulist puhkust näis paranenud

olevat. Ähvardav haigus ei heidutanud optimistlikku elutahtelist noormeest. Ta jätkas oma tööd.

Üldhariduse täiendamisele järgnes sõjalise hariduse jätkamine ja täiendamine 1924/25. a. alalisväe ohvitseride kursustel ja selle järele kõrgemas sõjakoolis. Ka see aeg nõudis kadunult suuri pingutusi: sooritada alalisväe ohvitseride kursuste lõpukatseid ja samal ajal anda eksamisi sisseastumiseks kõrgemasse sõjakooli kummagi osalt erinevate nõudmistega — neid pingutusi suudavad täiel ulatusel hinnata ainult need, kes seda ise on üle elanud. Järgnevad kaks aastat (1925—27.) intensiivset tööd kõrgemas sõjakoolis ei olnud mitte kerged.

Kõrgema sõjakooli õppekursuse lõpetamise järele 1927 tuli rakendada kogutud sõjalisi teadmisi tegelikule tööle. Tööalaks kujunes kadunule Vabadussõja ajaloo uurimine. Selleks tööks ei leidunud meil soovijaid kuigi ohtrasti, kuna puudusid soodsad väljavaated teenistuse alal. Seega mitte isiklikud huvid ei ka soodsad väljavaated teenistuses ei mõjutanud major Jalajase asumist Vabadussõja ajaloo uurimisele, vaid huvi selle töö enese vastu.

Vabadussõja I. perioodi uurimise kõrval pühendas kadunu oma vaba aja kõrgema sõjakooli iseseisva lõputöö täitmisele. Nii oli ta töötamas 1927. sügisest alates päeval teenistuses vabadussõjaaegsete dokumentide uurimisega, õhtuti kodus oma väitekirja kirjutamisega. Aasta pärast valmis töö „Sõjaajaloo ja sõjakunsti ajaloo uurimise tähtsus ja töömeetodid“, mis oponentide poolt tunnustati heaks. Selle tööga oli major O. Jalajas teerajajaid sõjaajaloo meetoodika alal meil.

Eelnimetatud töö kõrval 1928. a. ilmus tema sulest „Lühike ülevaade Eesti iseseisvuse tekkimisest ja arengust“ — käsiraamat meie noorematele kaitseväge rivi

ja kaitsetõu juhtidele orienteerimiseks meie lähema mineviku ajaloolistes sündmustes ja nende suhtelises tähtsuses.

Kestev intensiivne töö juba pikema aja jooksul ei jäänud mõjuta ka kadunu tervisele: tuli uuesti ilmsiks kopsutiisikus, millele seltsis veel kurgutiisikus. 1928. a. lõpul ta oli sunnitud heitma haigeveodisse, kust tõusis tööle vaid lühemaks ajaks.

Olles kiindunud oma töösse — sõjaajaloo uurimisse, kadunul ei jätkunud aega tarviliku tähelepanu pööramiseks oma isiklikule heaolule — oma tervisele. Sõja ajaloo uurimistöö juures oli ta kogu oma hingega, ei suutnud seda unustada ka oma haigeveodil. Olles teadlik oma seisukorra tõsiduses, tähendas ta nende ridade kirjutajale 1929. a. sügisel: „Peaks mul jätkuma jõudu veel mõneks aastakski, et viia lõpule vähemalt Vabadussõja I. perioodi uurimine. Tulgu siis mis tulemas on.“ Kui palju traagikat peitub nendes sõnades! Tahaks töötada, kuid tervis ei võimalda!

1. mail 1930. a. sundis tervis ta teenistusest lahikuma.

Omades selge mõistuse ja olles ise suur optimist, kadunu oskas sisendada optimismi ka oma ligematesse kaasvõitlejatesse. Suur optimismus tiivustas teda tõhusate tööle, aitas kergemalt üle saada raske haigusega seotud kannatustest.

Major Oskar Jalajas'e sürmaga kaitseväge on kaotanud ühe parema ja paljutöötava ohvitseri, tema lähemad kaasvõitlejad eluröömsa huumoriküllase ja sädeleva mõistusega sõbra, Vabadussõja ajaloo komitee töömehe, kel oli põhjalik ettevalmistus ajalooliseks tööks ja kelle ajud ning süda otsisid selles töös tõe ja ainult tõe.

Jäädavalt püsib meie meeles major Oskar J a l a j a s. M. K

Möödunud aasta rahvusvahelises elus.

1. — 1930. — ärkamise aasta.

Vanal kurjal ajal keegi Tallinna linnavolinik nägi imelist und. Ta istunud kõigevägevama Korostovetsi mugavas kabinettis. Kuberner oli lahikus ise.

„Ma valan teile klaas vana konjakit,“ ta lausus meelitatud külalisele ja ulatas hõbekandiku.

„Täna, Ekstsellents, aga kas tohiksin paluda vähe sidrunit?“

„Kui rumal, et seda unustasin. Oodake üks silmapilk.“ Kuberner kõlistas ja linnavolinik ärkas ning jäi konjakist ilma. Pettumus, mis sai temast võimuse, on sama, mis vaevab maailma Uue aasta lävel. On kadunud rida mugavaid illusioone, on saabunud tõsielude hall argipäev, maailmamajanduse kriis, poliitiliste rahutuste laine, viivitused desarmeerimise ja julgeoleku küsimuste lahendamisel. Vastu möödunud aasta tumestunud fooni paistavad mõned eelmised hea konjunktuuri aastad peaaegu hehkjatena, kuigi neis juba peitusid praeguste raskuste idud.

2. — Rahvusvaheline põhiprobleem.

Võtame riikide julgeoleku küsimuse.

Tema lahenduseks kutsusi ellu Rahvasteliit. 16. jaan. 1920. pidas ta kaheksaliikmeline nõukogu oma esimese koosoleku Prantsuse välisministeeriumis. Selle kokkukutsujaks oli president Wilson. Mõne kuu möödumisel Ameerika senat lükkas tagasi Versailles rahulepingu, keeldudes Rahvasteliiduga ühinemast. Wilson, uue rahvusvahelise korra looja, loovutas surmavalt haigena oma koha poliitilisele vastasele.

Sellest hoolimata ei suutnud Ameerika Ühendriigid jääda üksikõikseks pealtvaatajaks maailma reorganiseerimisel võitjate suurriikide poolt. Juba 1921. aastal kutsuti kokku Washingtoni merikonverents, millel Inglismaa loobus „kahe riigi standardist“ merirelvastuste alal ja oma liidust Jaapaniga. Viimase asendas „Vaikse ookeani leping“, nelja suurriigi „konsultatiivne pakt“, kohustus seisukorra muutumisel üksteisega nõupidamistesse astuda.

Washingtoni merikonverentsi suurte tulemustele ei suutnud Rahvasteliit midagi samaväärset vastu seada. Tema suuremaks vastaseks osutus Vene enamlus.

3. — Rahvasteliit ja demokratism.

Kuigi Wilson oli akadeemiline tegelane, polnud tema loodud Rahvasteliit sugugi abstraktne ja eluvõõras ettekujutus. Uut rahvusvahelist organisatsiooni tagas Anglo-saksi maailma ammu aegne riigi- ja usufilosoofia, lähedalt seotud tootva kodanlise demokraatia elutingimustega. Liidu nurgakiviks on idee ühisel nõul maksmapandud seaduse suvereenusest. See idee on tüübiline igale põhiseadusele rajatud demokraatlikule ühiskonnale. Ta on võõras igale ebademokraatlikule ideoloogiale, mis tunnustab vaid oma enda absoolutsismi. Näiteks enamlusele.

1918—22 levis enamlus nagu taud üksikuis riiges, mille põhiseaduslik kord ei suutnud avaldada küllalt suurt vastupanuvõimet. Tekkis fashism, rajatud Prantsuse revolutsioonilise sündikalistliku korporatiivsele ideoloogiale, tema kõrval ka isiklikud diktatuurid. See arenemine ei osutunud Rahvasteliidule soodsaks ja läks suuresti lahku neist eeldustest, millistele püüdis liitu rajada president Wilson. Raskusi paljastas eriti selgelt 1923. aasta Korfu kriis. Endastmõistetavalt olid kõik sel ajal väljatöötatud desarmeerimiskavad määratud nurjumisele, ka suure vaimustusega koostatud 1924. aasta Genfi protokoll. Sest Euroopas maksvate olude juures ei pidanud Inglismaa mitte võimalikuks üldist kaasvastutust mandri julgeoleku eest oma peale võtta. Takistuseks sellele oli Ühendriikide eemale jäämine ja Briti-Ameerika merirelvastuste pariteet.

4. — Ameerikal on seisukorra võti.

Mis tähendus oli merirelvastuste pariteedil? See, et Briti ja Ühendriigid loobusid võistlusest merirelvastuste alal, pidades sõjalist kokkupõrget oma vahel võimatuks. Saksa ja Prantsuse ajakirjandus püüdis sellest konstrueerida Anglo-saksi riikide liitu ja ülemaailmist diktatuuri. See arvamine võis põhjeneda ainult Ameerika poliitiliste olude mittetundmisel. Ameerika senati hellus välispoliitilise iseseisvuse säilitamises ei luba riikliku survereniteedi vähemagi osa loovutamist üksikõik millise liiduvahekorra kasuks. Maailmasõjas polnud Ühendriigid mitte liitlane, vaid nimetasid endid kõikjal ainult liitriikidega ühinenud riigiks.

Kui Ameerika pole Briti liitlane, võib Briti osavõtt üksikõik millisest Euroopa

sõjast kaasa tuua rea temale soovimatuid nähtusi. Maailmasõjas tekitas Saksamaa blokeerimine Briti laevastiku poolt ühtsoodu väga teravaid konflikte Ühendriikide riigidepartemanguga neutraalõiguste küsimuses. Teeb Rahvasteliidu nõukogu Britile ülesandeks karistada mõnda rahurikkujat riiki blokaadiga, võib see kergesti viia vahekordade halvenemisele Ühendriikidega. Briti on järelikult huvitatud sellest, et Ühendriigid võimalikult arvestaksid Rahvasteliidu nõukogu otsuseid ja loobuksid kaubitsemisest rahurikkujatega, või vähemalt lepiksid kokku neutraalõiguste niisuguse interpreteeringu üle, mis jätaiks Britile vabad käed.

See probleem püsis kauemat aega paigal. Vahepeal sündis Euroopas suure tähtsusega evolutsioon. Teostusid Locarno lepingud.

5. — Desarmeerimisküsimus hakkab nihkuma.

Locarno põhiideeks oli äratundmine, et Euroopa olude tervendamine on kõikide Euroopa riikide huvides. Selle võimaldamiseks Briti loobus oma senisest isolatsioonist ja kindlustas Versailles rahulepinguga määratud Rheini piiri puutumatuset nii Prantsusmaale, kui Saksamaale. Saksa idapiir ei saanud mitte samaväärse garantii osaliseks. Lepiti sellega, et idanaabrid sõlmisid Saksamaaga lepingud kõikide tülide lahendamiseks rahulikul teel. Lepingute järelduseks oli Saksamaa astumine Rahvasteliitu. Ühes sellega sai uuesti aktuaalseks pärast Genfi protokollil nurjumist ajutiselt vaibunud desarmeerimise küsimus. Üheõiguslise suurriigina oli Saksamaal täielik õigus nõuda Rahvasteliidu art. 8 põhjal teiste liidu liikete desarmeerimist „tasapinnani, mis sobib riikide sisemise julgeolekuga ja rahvusvaheliste aktsioonide teostamise vajadusega.“ Kutsuti kokku ettevalmistav desarmeerimiskomisjon.

Desarmeerimislepingu skeemi arutamisel tekkisid peagi suured raskused. Eriti merirelvastuste piiramise alal, kus ei tahetud leppida skeemiga, millist täidaks konkreetse sisuga alles tulev desarmeerimiskonverents. Kokkuleppe saavutamiseks meririikide vahel kutsuti kokku Genfi 1927. aasta merikonverents. See nurjus. Ettevalmistav komisjon ei pääsenud oma töödega edasi. Ta viimase istangjärgu esimene osa 1928. aasta kevadel oleks saanud täiesti sisutu, kui tema programmi poleks püüdnud täienda-

da nii osav lavastaja nagu Litvinov. Istangjärgk katkestati merikokkuleppe saavutamiseni suurriikide vahel.

6. — Ühendriigid löövad uuesti sekka.

Genfi merikonverentsi nurjumist pandi kõikjal puuduliku poliitilise ettevalmistuse arvele. Selle vältimiseks tuntud Amerika publitsist professor Shotwell soovitas Briandile sõlmida sõjalkeelu lepingut. Kui Briandi ettepanek saabus Ühendriikide riigidepartemangule, otsustati seal lepingut muuta üleilmliseks sõjalkeelulepinguks. See leping, mis ainult kohustab osalisi lahendama tülisid rahulikul teel, ilma et looks mingisugusi tegeelikka rahulkindlustusi, astus 1929. aastal jõusse, järgnedes samasisulisele Litvinovi lepingule S. N. V. L. ja ta naabrite vahel. Kohe pärast seda külastas Ühendriike ja President Hooverit Briti tööerakondlik peaminister Ramsay Macdonald, sobitades kokkulepet merirelvastuste alal ja puudutades arvatavasti ka üldiseid rahuküsimusi. Kutsuti kokku Londoni merikonverents, tähtsam sündmus nulluses rahvusvahelises poliitikas. Ta avati Briti välisministeeriumi Locarno saalis 21. jaanuaril Inglise kuninga kõnega.

Kuu aega enne seda koostatud Prantsuse memorandum loetles laialisema merikokkuleppe tingimused: kokkuleppe merivabaduse küsimuses, sõjapidajate ja erapooletute riikide õiguste formuleerimine, laevastikkude koostöö rahurikkujate riigi vastu. Ükski neist küsimusist ei tulnud konverentsil kõne alla, sest Ühendriikide delegatsioonil puudusid nende arutamiseks volitused. Seda enam veel, et Ameerika isolatsiooni pooldajatele andis tol ajal kõneainet Briti valitsuse poolt avaldatud Valge raamat Haagi kohtukoja põhikirja fakultatiivse klausli allakirjutamise kohta Briti poolt. Selles raamatus tähendati museas, et „Rahvasteliidu liikete vahel pole neutraalõigusi, sest pole erapooletuid.“ President Hooverile vaenulikkud ringid said asjast nii aru, nagu oleks president läbirääkimistel Macdonaldiga loobunud erapooletuse mõistest. Sellised kuulused lükati riigidepartemangu poolt muidugi ümber, kuid nende mõju sunniti Ühendriikide delegatsioon Londonis erilise ettevaatusele.

7. — Merikonverentsil saavutatakse edu.

Seetõttu 22. aprillil allakirjutatud Londoni merilepingu sissejuhatuses puudub

suuremate poliitiliste sihtide mainimine. Kõneldakse vaid Washingtoni merikonverentsil alatud töö edasiviimisest.

Leping ise koosneb viiest osast. Neist on kolmas allakirjutatud ainult Briti, Ühendriikide ja Jaapani poolt ja määrab ristlejate, destroyerite ning allveelaevastiku tonnaashi ülemmäära. Sel alal jäi Prantsuse ja Itaalia kokkulepe saavutamata. 30. aprillil teatas Mussolini Itaalia 1931. aasta ehituskavast, mis nägi ette 42.000 tonni väikemahulisi laevu. Prantsusmaal võeti detsembris kaalumisele kolme 23.000-tonnilise soomuslaeva ehitamine kuue aasta jooksul. Ameeriklase Gibsoni ja inglase Craigie katsed sobitada kahe Ladina vennasrahva vahel kokkulepet, ei andnud tagajärgi. Selle järeldusel võib kergesti tekkida olukord, mis nõuab Londoni merilepingu n. n. kindlustusklausli kasutamist.

Mis on selle klausli sisu? Ta määrab, et merilepingu 3. osale allakirjutanud riikidel, s. o. Britil, Ühendriigil ja Jaapanil on õigus omavahelisel kokkuleppel suuredada omi merirelvastusi, kui neid selleks peaksid sundima mõnede teiste meririikide ehitusprogrammid. Londoni konverentsil formuleeris Briti admiraliteedi esimene lord uut meridoktriini — Briti laevastik peab edaspidi olema vähemalt sama võimas, kui kahe Euroopa tugevama meririigi laevastikud kokku. Järelikult ei suutnud ka Londoni konverents merirelvastuste küsimust lõplikult lahendada. Küll määrati kindlaks kolme suurema meririigi ristlejate, hävitajate ja allveelaevastiku kogumaht, kuid tonnaashi maksimaalarvud võivad osutada mitmelõplikeks juhul kui näit. Itaalia laevastiku suurenemine peaks andma tõuget merikaitse kõvendamiseks ka teisel.

Londoni merilepingu ülejäänud neli osa kannavad ka Prantsuse ning Itaalia allkirja. Viis osavõtjat meririiki kohustuvad kuni 1936. aastani mitte asendada vananenud kapitaallaevu, nagu seda oleks võimaldanud omaaegne Washingtoni leping. Üksi Prantsusmaale ja Itaaliale lubatakse asendada 1927—29. ehitamata jäänud üksusi. Briti, Ameerika ja Jaapan kohustuvad aasta jooksul pärast lepingu maksimahakkamist lammutama vastavalt viis, kolm ja ühe soomuslaeva. Igale riigile antakse õigus omada kuni kolm allveelaeva mahuga 2800 tonni ja 6,1" kahu-riga. Teised allveelaevad (nende kogutonnaashi ülemmäär Britile, Ameerikale ja Jaapanile on 52.700 t. iga riigi kohta) ei

tohi ületada 2000 tonni ja suurtüki kalibri 5,1".

Hoolimata merikonverentsi poolikust edust septembris kokkuastunud Rahvasteliidu täiskogu avaldas lootust, et novembris kokkukutsutav desarmeerimise ettevalmistav komisjon kasutab Londoni kokkulepet oma tööde lõpetamiseks. Nii sündiski. Pärast mõningaid raskusi võeti lõplikult vastu desarmeerimiskonventsiooni kava.

8. — Desarmeerimiskonventsiooni kava.

Millised on selle kava tähtsamad määrused?

Maa-, mere- ja õhuväe ning sõjaliselt organiseeritud ühingute koosseisu piiratakse. Seejuures ei võeta arvesse õpetatud reservid ega piirata aastaseid kontingente neis riikes, kus on maksev üldine teenistuskohustus. Küll aga piiratakse viimastes teenistusaja pikkust.

Maarelvastuste alal piiratakse eelarvete kaudu summad, mis on määratud relvastuste korrashoiuks, ostuks ja valmistamiseks, kuigi Ühendriigid, Saksa, Ungari ja S. N. V. L. ühes mõnede teiste riikidega oleks eelistanud relvastuste otseskohest piiramist lammutamise teel.

Merirelvastusi piiratakse nii otseteel, kui ka eelarve kokkutõmbamiste kaudu. Viimase vastu vaidlesid Ühendriigid, Prantsuse ja Jaapani, kuna Briti ja Itaalia nõusolek jäeti olenevaks loetletud tõrkujate riikide lõplikust seisukohast. Piiratakse merijõudude kogutonnaashi. Seepeale teatab iga meririik, kuidas ta kogutonnaashi piirides tahab jaotada üksikud laevaliigid. Viimastest oleksid kapitaal-laevadele, lennukite emalaevadele ja allveelaevadele ettekirjutatud kogumahu ülemmäär. Samuti on piiratud suurtükki-de kaliber.

Õhurelvastuste alal piiratakse sõjaliselt otstarbeks kasutatavate lennukite arvu ja mootorite hobujõudude koguarvu. Õhulaevadel piiratakse peale selle ka kogumahtu. Briti nõudis õhurelva piiramist ka eelarve teel, kuid ei suutnud oma seisukohta läbi suruda.

Piiramisele tuleb ka maa-, mere- ja õhuväe ning sõjaliste organisatsioonide eelarvete üldine summa. Konventsiooni kavas on ettenähtud erilise alalise desarmeerimiskomisjoni ellukutumine. Selle liikmed jääksid valitsuste nimetada, kuid poleks mitte valitsuste esindajad. On ettenähtud täieliku informatsiooni andmine

relvastuse üle Rahvasteliidu peasekretärile ja tema kaudu alalisele komisjonile. Kaebused konventsiooni täitmata jätmise üle tuleksid lahendamisele ainult rahulikult teel; kui otsekohesed kokkuleppe katsed jäävad tagajärjetuks, alluksid tülid Alalisele rahvusvahelisele kohtukojale Haagis või eriti nimetatud vahekohtule.

Lõpliku desarmeerimiskonverentsi kokkukutsumise aeg jäi ettevalmistava komisjoni poolt määramata. See kuulub Rahvasteliidu nõukogu kompetentsi ja tuleb määramisele tema lähemal istangjärgul. Kui konverents peaks lõppema edukalt ja konventsioon astub jõusse, hakkab maksma ka leping rahalise abiandmise kohta kallaletungi ohvriks, millele on allkirjutanud juba 28 riiki.

9. — Saksamaa ja Ameerika.

Nii näeme, et möödunud aastal tehti märgatav samm desarmeerimisküsimuse lahendamise poole. See küsimus on lähedalt seotud julgeolekuga. Ta on Locarno lepingute mõjul algatatud ja tema lõplik lahendamine seaks jalale üheõigusluse põhimõtte Euroopa suurriikide vahel. Möödunud aasta suvel äratas laialist tähelepanu Saksa lehtede ärevus Reichswehri ja punaväe arvatava koostöö puhul. See koostöö näitab, kui ebaloomulikka tulemusi võib anda üheõigusluse puudumine relvastuste alal. Sest Saksa ja S. N. V. L. pole ega võigi olla liiduvahekorras ja Reichswehr on — Saksa demokraatliku ajakirjanduse arvates — ajanud Saksa ühekülgse desarmeerimise ettekäändel iseseisvat välispoliitikat, osutunud riigiks riigis. Iga edusamm desarmeerimise alal raskendaks Saksamaale eriseisukoha võtmist Rahvasteliidu poolt loodud riikide süsteemis.

Ameerika Ühendriikide suhtes, kelle käes, nagu nägime, on võti Rahvasteliidu sanktsioonide süsteemi juure, ei toonud möödunud aasta mitte suuri muutusi, küll aga teatavat lähenemist Briti seisukohtadele. Vaherahu aastapäeval, 11. novembril seletas president Hoover:

„On palju räägitatud sõjakeelu lepingu laiendamise vajadusest, et saavutada kahte asja: kindlustada tälide rahuliku lahendamise mehhanismi kavalkindlat arengut ja vähemalt mobiliseerida maailma avalikku arvamist nende vastu, kes tüli puhul rükkuvad lepingut. Ma ei tahaks mitte öelda, et mõnel heal päeval ei tehtaks edaspidiseid edusamme.“

Selle väheütleva deklaratsiooni täienduseks võib tuua Ühendriikide meriope ratsioonide ülema adm. Pratt'i seletusi Ameerika rahvusvaheliste probleemide instituudi koosolekul. Saavutanud pariteeti Britiga merirelvastuste alal, võivad Ühendriigid tuleviku sõjas etendada otustavat osa. Sellest tekiv vastutus võib põhjalikult muuta ameeriklaste arvamist neutraliteedi, kui ainusoovitava politika üle. Esimese järgu maailmariigina pole Ameerikal mitte ükski õigusi, vaid ka kohusi. Kui Ühendriigid ei soovi sõda, võimaldab laevastiku praegune tugevus alati rahu alalhoidmist. Pariteet annab Ameerikale vaba valiku võimalust välispoliitikas, aga see võimalus kohustab valitsust alati õiglaselt ja otstarbekohaselt valima. Admiral kahtleb, kas uue Maailmasõja puhkemise korral Ühendriigid võivad piirduda palja erapooletusega ja vaadata rahulikult pealt, kuidas hävineb kaasaegne tsivilisatsioon.

Aasta lõpul Ameerika riigidepartemang liikkas ümber kuuldused, nagu kavatakse ta alata läbirääkimisi Kelloggi pakki täiendamiseks konsultatiivpaktiga, s. o. lepinguga, mis näeks ette sõjahädaohtu puhulks riikide nõupidamisi. Neutraalõiguste küsimus, mille lahendamine oleks Britile võimaldanud oma peale võtta kohustusi Rahvasteliidu sanktsioonide teostamise asjus, jäi ka möödunud aastal lahendamata. Selliste asjade otsustamiseks polnud aasta kuigi soodus. Osalt oli selles süüdi Prantsuse välisministri Briand'i Euroopa föderatsiooni kava, mis Anglo-saksi mail ei võinud leida erilist poolehoidu.

10. — Euroopa majanduse organiseerimiskatsed.

Euroopa föderatsiooni idee toodi esmakordselt kuuldavale Briandi poolt Rahvasteliidu täiskogus sept. 1929. peetud kõnes. Kõne oli sisult väga üldine, nii üldine, et Briti kaubandusminister Graham arvas Briand'i mõtekäike toetavat, kui tõstis üles tollivaherahu küsimuse. Briand pretsideeris oma ideed Euroopa delegatsioonide esimeestele pakutud einel Genfi Hotel des Bergues ja seepeale sai see juba poliitilise värvingu, arenedes eraldi tollivaherahu küsimusest. Jälgime esmalt viimase keerdkäike.

1927. aastal peetud rahvusvaheline majanduskonverents nõudis rahvusvahelise kaubavahetuse vabastamist liigsetest takistustest ja tollikütkeist. Nõudmisele ei antud ikäiku. Asi hakkas liikuma ainult

pärast Briti tollivaherahu ettepanekut. Märtsis 1930 võeti Genfis vastu tollirahu konventsioon. Novembris astus kokku uus konverents konventsiooni läbiviimiseks. See ei õnnestunud, sest konventsioon ei leidnud küllalt üldist vastuvõtmist. Puudus eriti ka Prantsuse ratifikatsioon. Asi tuli edasi lükata.

Vahepeal oli maailma tabanud majanduslik kriis. Rahvusvaheline kaubavahetus raskenes. Iseäranis teravaks kujunes kaaks probleemi. Esimene neist oli Euroopa põllumajanduslike riikide ülejäägi mahutamise tööstusriikidesse. Küsimust kaaluti Varssavi ja Bukaresti konverentsidel. Ükski tööstusriik peale Saksamaa polnud nõus soodustama põllumajandussaaduste sissevedu. Küll aga leiti Genfi novembrikuu konverentsil et Ida-Euroopa riikidele võib vastu tulla põllumajanduslike krediidide andmisega. Loodeti, et rahvusvaheliste maksude pank aitab seks kaasa rahapuuduse all kannatajate riikide valuuta ülesostmisega. See Baselis asuv pank on muu seas ka läinud aasta saavutis ja asus tegevusele Youngi kava põhjal.

Teine raskem probleem puudutab neid riike, kes on seni jäänud truuks vabakaubanduse põhimõttele. Nende hulka kuuluvad näit. Briti, Hollandi, Taani. Neil on vaid väheseid kaitsetolle. Võrreldes riikidega, kes panevad omamaa saadusi väga kõrge kaitse alla, on nende majanduslik relvastus nõrk, nende väliskaubanduse tasakaal alalises hädaohus. Neil puuduvad surveavalduse võimalused madalamate tollimäärade väljatingimiseks teistelt riikidelt. Teisest küljest tähendaks näit. Briti üleminek kaitsetollidele majanduslikku hukatust kogu Euroopale. Selle kartusel on mitu Euroopa riiki avaldanud nõusolekut pidada Britiga läbirääkimisi erisoodustuste andmise üle Briti väljaveokaupadele. Hollandi, Belgia ja Skandinaavia riigid pidasid aasta lõpul Oslos edukaid läbirääkimisi omavahelise tollirahu üle.

Nagu sellest lühikesest ülevaatest näha, on rahvusvahelisel majandusaktisioonil suurem edu jäänud tulemata. Just vastuoksa, rida valitsusi on majanduskriisi survele püüdnud suurendada omamaa saaduste kaitset. Sellises olukorras ei võinud Briand'i veel kaugeleulatavam Euroopa föderatsiooni kava loomulikult mitte edeneda.

11. — Britis tuulutatakse vabakaubandust.

Oli veel teisi põhjusi, mis sundisid Euroopa riikide esindajaid Briand'i kava suhtes ettevaatusele. Majandusraskuste survele lõi Briti majanduslik mõtte tugevalt käärima, kui kunagi ennem. Hakati kahtlema, kas Cobden'i ja Bright'i vanasse moraalirüüsse mähitud vabakaubanduse idee vastab uue aja nõuetele. Ajaleheomanik lord Beaverbrook tuli otsusele, et Briti majanduslik tulevik on võimalikult lähedase koostöö loomises Briti autonoomsete dominiionidega. Tuleb püüda vabakaubanduse poole viimastega ja kaitsta end välisilma vastu vajaduse korral kas või keelutollidega. Selle kava läbiviimiseks ei suutnud lord Beaverbrook algul ühtki erakonda võita. Ta asutas seepeale uue erakonna, Empire Free Trade Party.

Suvel astus jõusse Ühendriikide kõrgendatud kaitsetariif, tekitades Inglismaal uut ahastuse lainet. 4. juulil ilmus Inglise pankurite manifest, milles üldiselt pooldati kaubavahetuse suurendamist asumaadega lord Beaverbrook'i soovitatud abinõude varal. Uus erakond hakkas esinema parlamendi järelevalimistel ja saavutas üksikuid kordaminekuid. Nii kujuneski majandusküsimuste arutamine Briti riigikonverentsil, mis peeti Londonis 1. okt. kuni 14. nov., läbirääkimiste põnevamaks alaks. Euroopa majandusriigid jälgisid hinge kinnipidades konverentsi töid.

Peagi selgus, et ei valitsusel ega dominiionel pole üksksteisele palju pakkuda. Briti tööerakondlik kabinett jõudis otsusele, et „Ühendatud kuningriigi huvid ei luba niisugust majanduspoliitikat, mis võiks talkistada tema väliskaubandust või lisada uusi koormatusi tema rahvale.“ Konverents läks pettunult laiali, kuid tunde, et asi polnud lõplikult maetud. Oli ju Briti vanameelse erakonna juht Baldwin võtnud omaks dominiionide ettepanekud.

12. — Kas regionalism või universalism?

Mullu peetud Eesti Rahvasteliidu ühingu ja Pan-Euroopa ühingu ühisel kõnekoosolekul kindral J. Laidoner astus välja paljulaidetud Rahvasteliidu kaitseks. Ta leidis Rahvasteliidu põhimõtte olevat kõrgema. Rahvasteliit on peaaegu ülemaailmiline. Väljapool teda on suurriikest vaid Ühendriigid ja Venemaa. Euroopa föderatsioon on regionaalne nähe, mis taht-

mata võib tekitada umbusku teistel mandritel, eriti aga Briti impeeriumis, kellega Euroopa riigid praegu kõige elavamas majanduslikus läbikäimises. Kartus, et Euroopa organiseerumine eraldatud üksuseks kutsuks välja samasugust partikularismi ka Inglismaa poolt eriti lord Beaverbrook'i vaimus, näis mullu mõjutavat ka Genfi läbirääkimisi Briand'i kava üle.

Need läbirääkimised polnud kuigi värviküllased. Maikuus oli Briand esitanud Euroopa organiseerimise kava. See tuli Genfis 8. septembril Euroopa riigimeeste kinnisel koosolekul kõne alla. Seal võeti vastu õige tagasihoidlik resolutsioon, milles Euroopa koostöö idee tunnustati tähelepanuväärivaks ja paluti Briand'i esineda aruandjana Rahvasteliidu täiskogu ees. Briand'i kõne ei toonud asjasse suuremat valgust. Temale järgnes Euroopa uurimiskomitee moodustamine, kelle esimeheks valiti Briand, sekretäriks Rahvasteliidu peasekretär sir Eric Drummond. Komitee esimene koosolek on ühtaegu Rahvasteliidu nõukogu k. a. jaanuarikuu istangjärguga.

13. — Revisionistlik kihutustöö.

Mulluses Rahvasteliidu täiskogus äratas tähelepanu, et Saksa välisminister Curtius viivitas delegatsioonide esimeestele harjumuseks saanud kõnega. Tal oli seks põhjust. Ta ootas Saksa valimiste tulemusi.

14. september lõi Genfi kui pomm.

Saksa demokraatiavastaste erakondade suur edu valimistel kuulutas halba. Ta sundis Saksa delegatsiooni ettevaatusele ja avaldas mõju täiskogu töö tulemustele. Veel suurem oli Saksa valimiste eitav mõju sellele õrnale ollusele, mida ollakse harjunud nimetama rahvusvaheliseks õhkkonnaks. Seda enam, et enne Saksa valimisi tekitasid laialist tähelepanu Saksa okupeeritud maakondade ministri Treviranus'e revisionistlikud väljaastumised ja hakkasid muret sünnitama Prantsuse-Itaalia suhted. Fashistliku revolutsiooni aastapäeva puhul pidas Mussolini Roomas kõne, milles kõneles Itaalia kohast merel ja tähendas, sõnad olla küll head, kuid veel paremad olla püssid, kuulipildujad, laevad, lennukid ja kahurid. Itaalia välisministri Grandi ettepanek Prantsusmaale loobuda kuni aasta lõpuni uute sõjalavade kiilupanemisest leidis vastuvõtu, kuid õhkkond jäi närvilikuks, vähem Prantsusmaal, kui Itaalias. Alles oma uueaasta raadiokõnes Ameerika kuula-

jaskonnale tarvitas Mussolini uuesti pat-sifistlikke noote, tähendades, et Itaalia ei algata kunagi uut sõda. Samal ajal „Daily Mail'i“ kirjasaatjale antud intervjuus kinnitas duce veel kord omi revisionistlikke vaateid Euroopa rahulepingutele, tõstes välja eriti Trianoni rahulepingu revideerimise vajadust Ungari kasuks.

Revisionistliku kihutustöö kõvenemine tõi kaasa kõnelusi „revisionistlikkude riikide“ rindest. Kui tarvitatakse seda mõistet, mis on muidugi vaid kõnekään, peetakse harilikult tema alla kuuluvaks ka Nõukogude Liitu. Säärased mõttekäigud ei asu küllalt kindlal alusel. Nii seletas Litvinov 25. juunil antud intervjuus:

Loomuliku kaastundmuse pärast nende maade vastu, kellele on pandud rasked koormad, mille all peamiselt töötajad kihid raskelt kannatavad, kui ka seepärast, et riigid, kes on huvitatud lepingutes kehasutatud viletsuste ja õiglusetuse jäädvustamisest, ajades samal ajal agressiivset ja vaenulikku politikat Nõukogude Liidu suhtes, tekkis teatud huvide kooskõla Liidu ja sõjatulemuste all kannatajate riikide vahel. Sel alusel tekkisid Nõukogude Liidu ja mõnede selliste riikide vahel täiesti korrektid, normaalsed ja mõnel juhul isegi sõbralikud vahekorrad, milliseid ka edaspidi tahame lojaalselt arendada ja kindlustada. Ilma et püüaksime osavõtta ühest riikide rühmast teise vastu, oleme valmis samasuguste suhete sõlmimisele nende riikidega, kes seda ise soovivad.

Saksa parempoolne ja revisionistlik publitsist prof. Hoetzsch jõudis pärast aasta eest ettevõtetud Vene teekonda järgmistele tulemustele Nõukogude Liidu kui võimufeguri üle: Koondumine viieaastasele kavale kuulutab kogu maailmale, et Venemaa on nõrk. Ta ei tule liitlasena pea sugugi ehk üldse mitte kõne alla ja etendab maailmamajanduses ja maailmapoliitikas osa, mis ei vasta ta suurusele ega elanikkude arvule. Aga hoolimata praegusest nõrkusest, on ta suurriik, kes seisab väljaspool Versailles'i süsteemi ja keda — Saksa elulistes huvides — ei tohi Versailles'i süsteemi kaasa kiskuda.

Sellest võib ainult välja lugeda soovi kasutada Venemaad Saksa revisionistliku liikumise trumbina. Kui „Krasnaja

Svesda" (4. apr.) võimalikuks peab tähendada, et pärast Youngi kava vastuvõtmist, Poola-Saksa kaubalepingu sõlmimist ja likvideerimiskokkulepet ning Inglise-Prantsuse-Saksa kokkulepet „nafta alusel“ on oodata Saksa välispolitika uut agressiivset kurssi Nõukogude Liidu vastu, peegelduvad selles Vene enamlaste tõsised tulevikumured. Mis jääb Vene-Saksa suhete sisuks, kui Saksamaa, Vene trump ärakasutatud, ühineb lõplikult Genfi süsteemiga?

Nii näeme, et hoolimata möödunud aastal aset leidnud Saksa-Vene ametlike suhete paranemisest, need suhted ikkagi ei jätnud mõlemas asjaosalises kahtlusi ja poleemikat väljakutsumata. Üldiselt oli S. N. V. L. välissuhete alal edude ja ebaedude aastabilants tasakaalus. Aktiivasse tuleb muuseas kirjutada ajutist kaubalepingut Inglismaaga ja kaubalepingut Itaaliaga, passiivasse vahekordade halvenemist Prantsusmaaga ja Ühendriikidega.

Möödamannes võib märkida, et Venetürgi sõpruslepingu uuendamisele järgnes mullu jaanuaris soomuslaeva „Parishikaja Kommuuna“ ja ühe kergeristleja üleviimine Mustamerde, ilma et sellest oleks teatatud rahvusvahelisele väinade komisjonile.

14. — Möödunud aasta Eesti välispolitikas.

Eesti ainsama rahulepingu sõlmimisest möödus mullu kümme aastat. Sel puhul kirjutab „Isvestija“:

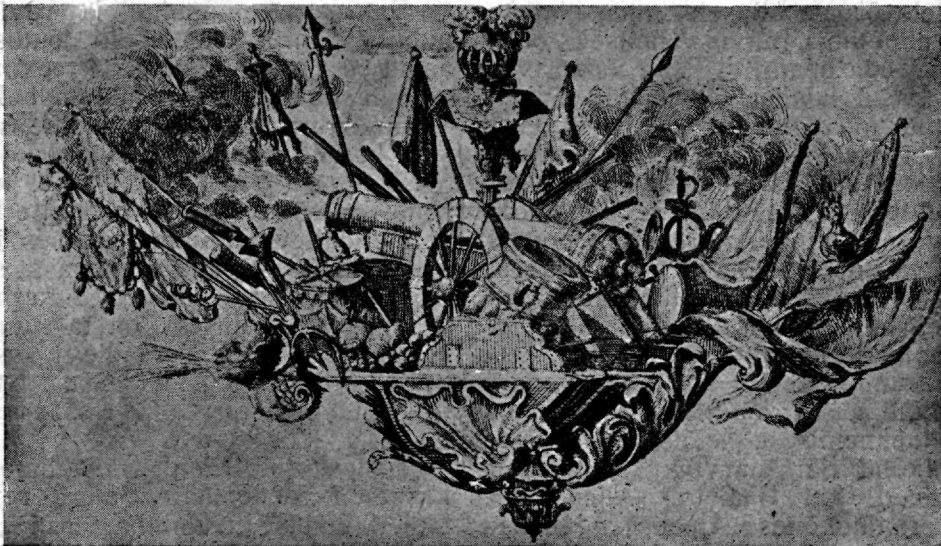
Nõukogude Liidu ja Eesti vahelised suhted on hakanud arenema

heanaaberlike vahekordade suunas. Möödunud aastate arvukad konfliktid andsid aset vastastikuse usalduse tervemale õhkkonnale. Pärast Tartu rahu korraldati terve rida vaielusküsimusi erikonventsioonidega ja mullune kaubaleping paneb aluse majandussuhete edasiseks arenemiseks. Nõukogude Liidule polnud Tartu rahu mitte konjunktuurist ettemääratud juhul, vaid ta tekkis S. N. V. L. välispolitika juhtmõtete sunnil. Praegu võime seletada nagu kümnegi aasta eest, et Nõukogude Liit mitte ükski ei soovi elada iseseisva Eesti ga rahu, vaid et Eesti riikluse kõvenemine, mis annab Eestile iseseisva politika läbiviimise võimalusi, on ka Nõukogude Liidu huvides.

Eesti suhted teiste lähemate riikidega arenesid osalt kõikjal levinunud majandusliku kriisi mõjutusel. Majanduslikud läbirääkimised Lätiga ja Leeduga avastasid väljavaateid lõpliku kokkuleppe saavutamisele. Vähem rahuldavaiks osutusid kaubalepingu revideerimise läbirääkimised Soomega. Revideerimine võib jätta mõtma vennasrahva vahekordadele kahjuliku mõju avaldamata ükski sel korral, kui temale järgneb mitte majandussuhete nõrgenemine, vaid tihenemine.

Tallinna elanikkudele ja eriti kaitsevæele jääb möödunud aasta kauaks meelde Poola presidendi külaskäigu aastana, mis tõi paljudele kaasa uute sõprusuhete kinnitamist rüütliku poola rahva esindajatega.

—r.—

3. jaanuari 1931. a. pühitsemine

Tallinnas, Viljandis, Rakveres.

Kindral J. LAIDONER'i kõne kokkuvõte.

3. jaanuaril kell 1015 olid Vabaduseplatsil rivistatud pealinna garnisoni väeosad ja Vabadusristi Vendade Ühenduse Tallinna osakonna liikmete 200-meheline koondis. Paraadi võttis vastu Riigivanem O. Strandman, keda saatis kaitsemister O. Köster. Paraadi juhatas garnisoni ülem kindral G. Jonson. Vabadusristi Vendade hulgas viibis ka ülemjuhataja kindral J. Laidoner.

5—6-kraadilise külmaga vaikne talveilm, värske lumekattega maa, õhk täis heljuvaid lumehelbi — löid soodsa ilmastiku paraadiks. Paraadil puudusid pikad kõned ja mitmeusutunnistuselised jumalateenistused — oli vaid Riigivanemalt lühike ja südamlük tervitus — see vältis tüdimuse, see tegi paraadi ilusaks, see võimaldas hiljem nautida meie garnisoni väeosade rõõmsat ja ilusat paraadi-marssi. Paraadi-marssil Riigivanemast möödumatelt ohvitseride ja sõdurite silmavaatest (siseäärustiku § 38 kohaselt) ei avaldunud ainult korralikkus, mehisus ja jõud, vaid ka intelligent ja teoreetiline — need moodsa sõjamehe ülitähtsad omadused.

Keegi suursugune ja paraadiasjandusest väga huvitatud isik, viibinud välisriigi suurparaadidel, avaldas ühes intiimteoses sügavamõttelisi seisukohti seal nähtud paraadide puhul. Ta olevat jäänud paraadidega üldiselt väga rahule, ainult „noored ohvitserid teinud mõõgaga halvasti“...

3. jaanuari paraadil meie kui vanad nii noored ohvitserid tegid just mõõgaga väga hästi: mõõk õlalt tõusis eelvõttesse õigel ajal ja kohal, langetus tervituseks õigel ajal ja kohal, ei tolgendanud liikumisel tervitaja jalgade ees... Tervitaja ei moonutanud mõõga langedes oma nägu mingiks mõttetuks grimassiks, mis harilik nähe vähevilunud, kuid püüdlikkude paradeerijate juures. Imestad, kus on seda kõike nii meisterlikult viimistellud, sest õppekavad ei pühenda sellele kuigipalju aega.

Vastuse leiad selles, et kaitseväge juhtkond ei jäta midagi tegemata hästi, kui see oleneb vaid juhtide jõu ja aja kulust.

Paraadilt Vabadusristi vennad liikusid rivistunult „Sõdurite Kodu“ lõunale. Ühine sõdurlõuna, millest võttis osa ka Riigiva-

nem, maitstes hästi ja möödus sõbralikult. Kõnelesid hra V. Päts ja kaitsemister hra O. Köster. Kell 1930 algas

Kindral J. Laidoner.

*Ülemjuhataja ja Vabadusristi Vendade Ühenduse
Keskjuhatause esimees.*

ohvitseride keskkasiinos Vabadusristi Vendade Ühenduse Tallinna osakonna poolt korraldatud aktus, mille avas osakonna esimees kindral G. Jonson. Lahkunud vendi mälestatakse püstitõusuga. Tervituskõne pidas Riigivanem O. Strandman. Hra Riigivanem peab õnnestunuks mõtet pühitseda ühel päeval Vabadussõja lõppu ja Vabadusristi Vendade Ühenduse aastapäeva, sest Vabadussõja lõpu ja Vabadussõja kangelastegude meeldetuletamine on sisult väga seotud. Too suur erakordne aeg võimaldas üksikutel toimida väljapaist-

valt. Rahuajal on üksikute töö ja teened vähem tähelepanuvääravad. Ka Vabadussõjas mitte ainult need, kes saanud Vabaduse Risti, ei olnud ennastalgavalt oma kohuste täitmisel, vaid palju ja palju tublimaid isamaa poegi on jäänud Vabaduse Ristita. Austades Vabadusristi kavaleri, austatakse ühtlasi kõiki neid, kes koos kavaleridega ausasti seisid oma ülesannete täitmisel. Soovib, et vabadussõja kangelaslik vaim ei kaoks kavaleridest ega rahvast.

Pidukõne oli kavas ette nähtud kindral-leitnant J. Laidonerilt. Ülemjuhataja märkis oma kõnet alates, et ta ei kavatse esineda piduliku kõnega, vaid viibides esimest korda koos nii hulga Vabadusristi kavaleridega (umbes 200 inimest) jagaks heameelega mõtteid küsimustest, mis peaks huvitama igat Vabadusristi kavaleri — uue sõja võimaluusest. Vabadusristi kavalerid olid Vabadussõjas kandvamaks jõuks. Iga uue võitluse puhul Vabaduse Rist kohustab kavaleri esimestena välja astuma riigi kaitseks. Kas võib tekkida uuesti sõja hädaoht? Kas peame olema valmis võitluseks? Neile küsimustele kindral Laidoner ütles tahtvat lühidalt vastata. Püüame kõne pealtkuulajana allpool kokkuvõetult edasi anda kindral J. Laidoneri poolt aktusel avaldatud mõtteid: Kindral tuletas meelde paradoks-mõtet, et iga rahuleping on üheks uue sõja põhjuseks. Kas oli seda Maailmasõja rahuleping? Vaadeldes meeleolusid peale Maailmasõda tundub, et kogu Euroopa sõjale otse järgnevatel aastail oli tüdinud sõjast. Aeg veereb. Maailmasõda noorele põlvele, kes on vaid kuulnud tollest sõjast, ei ilmu enam silmade ette sellisena kohutavana reaalsusena kui neile, kes tegelikult tasta osa võtsid. Maailmasõja lõppedes oli meeleolu üldiselt nii rahusõbralik, et oletati algavat igavese rahu. Seda suurt usku püsivasse rahu e ei omanud ainult keskmised inimesed, vaid ka suuri riigimehi. Tõenduseks olevat tarvis vaid meeletada riikide esindajate, suurte riigimeeste kõnedes väljendatud meeleolusid Rahvasteliidus. Maailmasõjale otsejärgnevatel aastatel.

Juhtivate riigitegelaste ja kodanikkude sõjavastane meeleolu aitab kindlasti kaasa sõja vältimiseks, kuid tasta üksi on vähesiis, kui esile kerkivad sõja reaalsed põhjused.

Kas on rahvaste peres vastuolusid ja seega sõjaks reaalseid põhjusi? Algame mõõdnud sõja — Versailles'i rahulepingust. Kahjuks see leping ei rahuldanud

pooli, ta sisaldab uue sõja põhjusi. Mis võiks olla sõja põhjusiks üldse?

1. Natsionalism. Austamiseväärne tunne. Ta on rahvale suureks tõukejõuks püüdmisel paremusele. Kuid ta kutsub välja rahvaste vahel võitluse, hõõrumised. Võib muutuda shovinismiks, s. o. areneda veeneks, et ainult teatud rahvus on kutsutud valitsema maailma. Kas rahuldas Versailles'i rahuleping rahvaid rahvastundes? Mitte täiesti.

2. Rahvaste välja- ja sisse-rändamise küsimus. Ka siin on tekkinud hõõrumisi. Riigid ei näe heameelega, et võõrad rändaks sisse töö ja leiva muretsemise eesmärgiga.

3. Majanduslised põhjused. Elame materialistlikus ajajärgus. Kõikjal majanduslik kriis. Üleproduktioon üliindustrialiseeritud riiges. Tõusevad tollimüürid. Riigi piire tollide huvides kaitstakse meie ajal hoolsamini kui vanasti kaitsti strateegilisi piire...

Kindral Laidoner kriipsutab siin alla, et ta käesolev kõne ei ole poliitiline kõne. Ta ei süüdistata kedagi, ta vaid konstateerib olukorda. Edasi kindral vaatleb igasuguseid lepinguid majanduseelu reguleerimiseks ja jõuab otsusele, et lepinguid on inimsugu sõlminud juba vanast ajast, kuid meie oleme näinud nende väärtust tõsiste huvide lahkuminekul. Sageli lepingud on põhjuseks rahvaste hea vahekorra rikkuamiseks.

4. Klassivõitlus. Meie materialistlikul ajajärgul on klassivõitlus teravnud. Ennemaailmasõjaaastatel Euroopale olid teised Maailmajaod ventiilik: sinna läks ülejääk tegijatest ja tööst. Nüüd on kõikjal tõkkes. Katal võib alata ülekeemist... Igatahes, igas riigis märkame ägedat klassivõitlust, mis ühel või teisel põhjusel võib areneda võitluseks rahvaste, riikide, vahel.

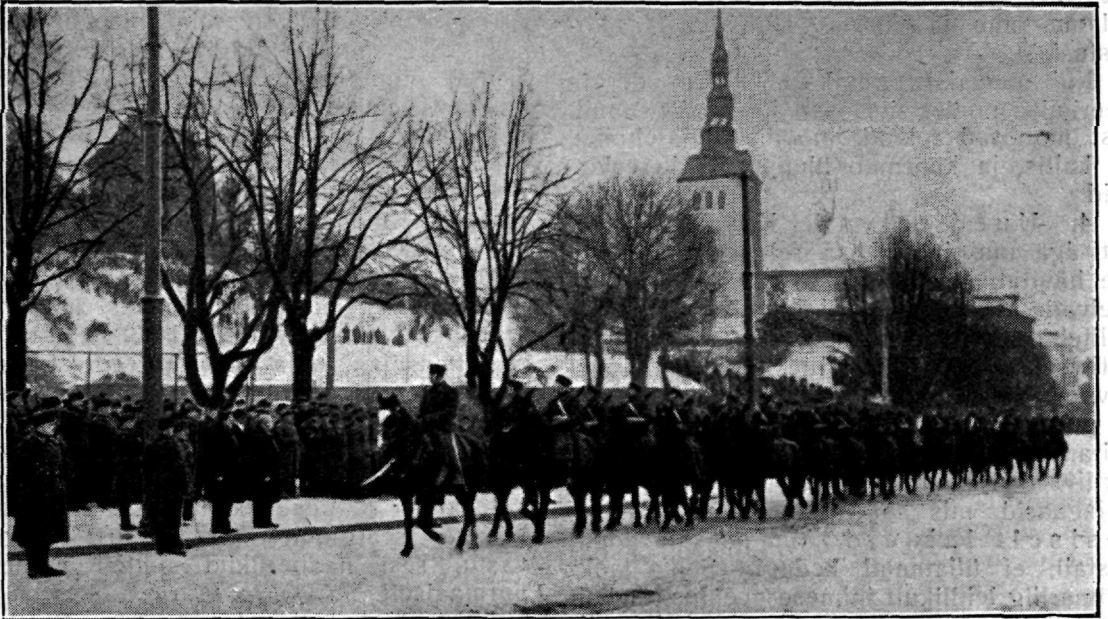
Kokkuvõttes kindral J. Laidoner leiab, et sõdade põhjused objektiivsel vaatlusel on olemas. Kokkupõrked rahvaste vahel on tulevikus võimalikud. Tuleb otsida teid, et kokkupõrkeid ei tekiks.

Oma kõne teises osas kõneleja juhib kuulajate tähelepanu abinõudele sõdade ärahoidmiseks.

1. Üks esimestest on rahvaste sõjavastane meeleolu, mis eriti aktiivselt ilmnes Maailmasõjale järgnenud aastail nende rahvaste juures, kes sõjas said tõsiselt kannatada, ja — olid võitjate leeris. Põhja-Ameerika Ühendriikide president Wilson lõi ilusa kava

Vabadusristi Kavalerid paraadil Tallinnas, 3. I 1931.

Paraad Vababduplatsil Tallinnas, 3. I 1931.

rahvaste koostöök. Tekkis Rahvasteliit. Kahjuks P.-Ameerika Ühendriikide rahvas ei tulnud kaasa oma auväärse presidendiga.

Kindral Laidoner, olles viibinud Genfis Rahvasteliidu istungeil ca 20 korda, on seal saanud mulje, et P.-Ameerika Ühendriigid jäävad veel kauemaks ajaks Rahvasteliidust välja.

2. Rahvasteliit. Rahvaste vabahtliku koostöö alusel Rahvasteliit lahen-

dab riikide vahel tekkinud vähemaid tülisid; sellega aidatakse vältida suuremate tülide tekkimine. Kuid Rahvasteliit ei suudaks ärahoida kokkupõrkeid, mis tekiksid rahvaste eluliste huvide vastukäivusest. N. n. elulisi huvise võib leida meie ajal, eriti kui meeletada, et iga riik on liig hell oma suveräänsuse suhtes: seda kaitstakse noorusliku ambitsiooniga. Ja katsugu mõni valitsus riigi suveräänsust

mitte südilt kaitsta. Opositsioon ei jäta-
juhust kasutamata sellise valitsuse kukuta-
miseks.

Edasi, palju suuri riike on väljaspool
Rahvasteliitu (N.-Vene, P.-Ameerika Ühend-
riigid, Brasiilia, Argentiina). See kõik vä-
hendab teatud määral Rahvasteliidu kui
rahuteguri tähtsust.

3. Desarmeerimine. Sellele on
pandud suuri lootusi. Desarmeerimine ei
hävita veel sõdade võimalusi, kuid sõjalise
aparaadi arengu seismapanek aeglustaks
siiski sõja tekkimise tempot. Desarmee-
rimine annaks ühtlasi suure kokkuhoiu des-
armeeritud riigile ja seega tasandaks tera-
vusi klasside vahel, aidates seega kaasa
riigi sisemisele rahule, mis, nagu nägime
eelpool, soodustab üldse rahu alalhoidu.

Riigid püüavad desarmeerimise poole.
Silmapaistvamalt sel alal on saavutatud seni
vaid merevägedes, kuid siingi on arenda-
tud ühtlasi moodsaid relvu kui kvali-
teedilt nii arvult, näiteks edusam-
mud allveelaevanduses. Rahvad desarmee-
ruks meelsasti, kui oleks jõud, mis sunniks
pidama rahu ja täitma vastastikuseid ko-
hustusi.

Kui meie ajal püütakse innukalt desar-
meerimise poole, siis osalt ka olude sunnil,
sest moodsad relvad, moodne sõjatehnika,
on kallis, ja koormab ülejõu riikide eelar-
veid.

4. Uued relvad. Ka vanasti ar-
vati iga uue ja võimsa relva tekkides, et
see hävitab sõja. Seda arvati omal ajal tu-
lirelvade tekkides. Kuid Maailmasõda oma
„ülitehnikaga“ kestis 4 aastat, sest igale
aktiivsele võitlusvahendile leitakse pas-
siivne. Näiteks võiks olla suurtükiväe tule
ja purustamise võime kasv ning peidikute
ehitamise ja maasse ronimise oskuse areng.
Aktiivsed relvad ei suuda hävitada sõda.
Sõjagaasid, mis sõjaväljale ilmudes löid
tõsiselt laineid, Maailmasõja lõpu-
aastail, ei üllatanud kedagi. Selle jaoks
töötas liig leidlikult inimese geenius, et hal-
vata aktiivsete relvade mõju, et anda neile
argipäeva ilme.

Üldkokkuvõttes kindral Laidoner
leib, et sõja põhjused on olemas. Sõja
ärahoimiseks ei ole küllaldaselt mõjuvaid
tegevusi. Rahvusvahelised kokkupõrked
võivad tekkida. Iga riik peab olema sel-
leks ettevalmistatud, et vähem kannataks
niisuguste kokkupõrgete puhul.

Küsimusele — kas on sõda oodata läh-
emas tulevikus, vastab Laidoner: „Olen
optimist ja oletan, et sõda lähemas tulevi-
kus pole karta.“ Põhjused on mainitud eel-

pool. Võiks veel neile lisada kartuse
revolutsioonide ees. Sarnane kar-
tus on tugev abinõu sõja tekkimise vastu.
Ta hoiab valitsusi otsima teid rahulikeks
kokkulepeteks. Kodanlised riigid võiks
sattuda sotsiaalse revolutsiooni ohtu ja sot-
sialistlik riik — vasturevolutsiooni keeri-
sesse. See põlv, kes sõdinud, ei taha sõda,
väljaarvatud sõjaspekulandid, kes
rikastusid sõjast ja seda uuesti ootavad
kas varade suurendamiseks, või pankrott-
ettevõtete parandamiseks. Iga terve ja
kaaluv mõistus peaks olema sõja vastu.

Eesti (ja vist ka teised väikesed riigid)
ei soovi sõda. Sõjapidamine läheb väike-
riigile liig kalliks. Väikeriigid on meie aja
moodsate relvade kõrge hinna tõttu fakti-
selt desarmeeritud. Kas suudaks väikeriik
muretseda 30.000 £ maksivad hüdroplaan
või miljardeid sente maksivad moodsaid
sõjalaevu? ... Kallid laevad, kallid rel-
vad, kallis laskemoon — ei ole väikesele
rahvale tarvilises ulatuses kättesaadav.
Väikeriigid, kui relvastuse areng ei muuda
senist kallinevuse tendentsi, muutuvad
relvutuks. Eesti rahu oleneb N.-Vene-
st. See suurriik räägib innukalt sõjast.
Temale tungitavat kallale. Võib öelda
kindlasti, et lähemal ajal ei tungi keegi Ve-
nele kallale. Mis sünnib aga Venes eneses,
sellest on praegusel ajal raske saada sel-
get pilti: liig palju tuleb sealt vastukäivaid
teateid. Kuid Vene naabreile ei ole hea
kui seal tekiks plahvatus. See
sunniks vähemalt kaitsma kas või oma
neutraliteeti, mis juba nõuaks määratud
kulusid. Näiteks võiks olla Sveits, mis
Maailmasõjas oma neutraliteedi kaitseks
kulutas suuri summasid piiri kindlustami-
seks ja pidas ca 240.000 meest lipu all.

Kuigi raske on olla prohvet, siiski võib
öelda kaunis kindlasti, et lähemal ajal ei
lähe keegi N.-Vene kallale, ega pole ooda-
ta ka sealtpoolt agressiivsust naabrite
vastu, sest naaberlikud suhted arenevad
normaalselt.

Osa inimestest ootavad sõda. Eesti kui
teistegi Vene naabrite kohus on olla val-
vel: Meie peame hoiduma sattumast sõja-
keerisesse ja kui saatus ei lase karikal
mööduda, siis võidelda viimseni.

Kõne lõpul kindral Laidoner rõhutab
veel kord, et tema kõne ei ole pidukõne,
eга poliitiline kõne, vaid lihtne mõttevahe-
tus oma sõpradega Vabadussõjast.

Tervitused. Tervitusi Vabadus-
risti vendadele aastapäeva puhul tõid: Tal-
linna linnavalitsuselt linnapea A. Ues-
son, Vabadussõjalaste Liidult kindral E.

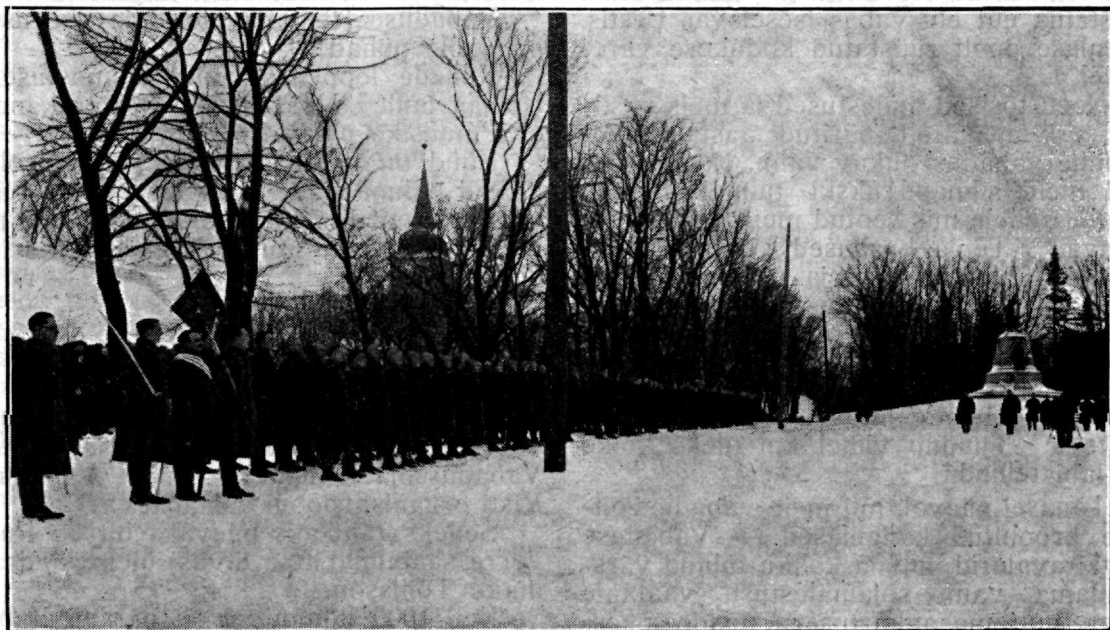
Põdder, Reservsõjaväelastelt kol. Lõhmus, Vigastatud Sõjameestelt, Juhatuse esimees. Vabadusristi Vendade Ühingu aastapäev lõppes sõbraliku koosviibimisega teelauas E. A.

Vabadussõja lõpupäev Viljandis.

3. jaanuaril pühitseti Vabadussõja lõpupäeva paraadiga Vabadusplatsil ja langede mälestamisega. Paraadist võtsid osa garnisoni väeosad ja Vabaduse Risti vendade ühingu Viljandi osakonna liikmed

kujutas lugupeetud väejuht noortele partisanidele, milline suur vahe on meie kaitseväeteenistuse ja endise Vene sõjaväeteenistuse vahel. Meie olukord on võrattu parem. Selle eest aga ka meie kohustused võrratult suuremad. Tõsi piltlikke näiteid Vene-Jaapani sõjapäevilt ja Maailmasõjast. Kõnet kuulasid noored partisanid suure huviga.

Kol.-ltm. Kirschbaum rääkis isiklikest mälestustest Vabadussõja algupäevilt ja vaimustusest, mis saatis kangelasi sõtta ilmariikide — Venemaa ja Landeswehri

Sakala pataljon Vabadussõja lõpupäeva paraadil Viljandis, 3. jaan. 1931. a.

aувõõrastena. Garnisoni ülem kolonel-leitnant Šmidt liigutavas kõnes tuletas meele langenud kangelasi, kelle auks paljastati pead ja katkestus liikumine ja tegevus kaheks minutiks. Orkester mängis leinakoraali. Paraadile järgnes pidulik lõunasöök, millest võtsid osa Vabaduse Risti vennad ja pataljoni kaitsevälased. Pidulauas võttis esimesena sõna patü kol.-leitnant Šmidt, avaldades heameelt näha pataljoni külalistena vanu sõjaveteraane ja andis ülevaate olukorrast, milles tuli alata Vabadussõda. Kokkuvõttes avaldas lootust, et praegused partisanid, kui kord ajalugu kordub, käivad endiste kangelaste jälgedes kartmata ja kõhklemata. Vabaduse Risti kandjaile hüüti kolmekordne elagu.

Vabaduse Risti vendade nimel ütles tervitusi kindral J. Soots. Elava sõnaga

vastu. Ja mõlemaid võitis sitke Eesti mees. Edasi tuletas meele meie riigi ja rahva saavutisi majanduselus ja üldises kultuurilises ja vaimlises arengus, toonitades kokkuvõttes, et meie ei pruugi end alati toita negatiivsete nähetega, vaid tuleb ka arvestada positiivseid edusaavutisi, sest eestlased on väärikalt tõestanud, et oleme mehed siin ja oleme mehed seal.

Noorte partisanide nimel ütles tervitusi noor Flaur: „11 aastat ei ole pilkk aeg ja ma usun, et meie lugupeetud Vabadussõja kangelased elavad üle selle aja eest saadud lahingmeeleolusid kui eilse päeva sündinud asju, meile, praegu aegateenivatele aga kujutab see ajavahemik, 11 aastat, tervelt poole meie seni elatud elupäevadest. See asjaolu viib meie tegelikud läbielamused veriste võitluste päevist küll

õieti lapsepõlve mälestuste valda, kuid see ei tähenda kaugeltki seda, et meie vabadusvõitluse rasked, kuid kuulsusrikkad päevad oleks meile kauge mineviku jutt. Meil kõigil on meeles vähemalt see, kuidas meie isad ja teised lähemad sugulased ja tuttavad panid kõrvale igapäevase rahuliku töö, haarasid kätte juhtuvad relvad ja tõttasid lahingväljale kodu kaitsma. Paljud neist jätsid oma parema — oma elu ja ei saanud näha oma vere hinnaga võidetud vaba iseseisvat Eestit. Paljud pidid vabaduse vastu võtma lahingus vigastatud tervisega ja paljud pidid alustama uut elu vabas iseseisvas Eestis, vaenlase poolt rüüstatud kodukese varemetel.

Need tõsised mälestused ja meis pesitsev esivanematelt päritud aastasadevanune vabadust ihkav vaim, ei ole lasknud meid silmapilgukski tuimaks jääda kõigile sellele mis seotud meie kallil kodumaaga. Tema kurbused ja rõõmud on meie igapäevase kurbused ja rõõmud. Selle tõttu on meie Vabadussõja sündmused alati olnud meie kõige otsekohesemad huvilased. Iga isiklik mälestus on rikastatud kirjutistega Vabadussõja ajaloost ja lahingkangelaste jutustustega ja kirjeldestega. Tundub vahel kui oleks kõike ise läbi teinud.

Täna sel päeval, mil meie vabadusvõitluse kroonitud kangelased — Vabaduse Risti kavalerid on siia kokku tulnud värskendama vanu sõjamälestusi, vaatame kõige suurema aukartusega nende meeste ja küsime imestanult, kuidas ja mis kombel on nemad saavutanud selle suure eesmärgi — vaba iseseisva Eesti, kelle rüppes juba 11 aastat oleme võinud puutumatuks kosuda. Meie, ajateenijad kaitsevälased, kes me oleme varustatud kõige vajalikkusega, omame tarvilisel määral ajakohaseid relvu ja õpime neid kõigiti kasutama ja oleme kindla distsiplineeritud organisatsiooni — Eesti Vabariigi kaitseväge liikmed, vaatame täis sügavat aukartust nende meeste peale, kes ülivõimsa vaenlase vastu tormasid enamasti pisikeste vabatahtlike salkadena, pooleldi varustatult, või koguni paljaste kätega; vaenlastelt mindi alles sõjariistu tooma. Need mehed pidid omama jõudu, moraalsel jõudu, mis materiaalse ainelise jõu vähesuse aitas tasa teha ja tagasi lüüa moraalselt vastutustundeta, rõõvloomaga hingeeluga vaenlase. Need kangelasteod sunnivad meid rahuaegseid isamaa kaitsjaid sügava aukartusega suh-

tuma täna sel suurpäeval meie seas istuvatesse Vabadussõja kangelastesse — Vabaduse Risti kavaleridesse.

Need mehed, kes omavad sellise isamaa-armastuse ja vaprust on meie võimalikeks virgutajateks ja eeskujudeks! Kui peaks tulema kord aeg, mil meie praegused ajateenijad kaitsevälased saaksime asuda selle tegelikule tööle, milleks meie praegu ettevalmistume — tegelikule isamaa kaitsmisele lahinguväljal, et meie siis võiksime olla väärilised kaasvõitlejad ja järeltulijad meie kroonitud isamaa kangelastele — Vabaduse Risti kavaleridele!

Vabaduse Risti kavalerid ja voorused on meile pühad!

Kõnede lõppedes lauldi vaimustusega isamaa laule ja pataljoni orkester kandis ette muusika palasid.

Nüüd on möödas pühad ja meeleolurikkad pidupäevad. Uus-aasta toob uued mured ja uued rõõmud, aga möödunud pidupäevad jäävad kõikidele meelde kauaks ajaks.

— r.

Vabadussõja lõpupäeva pühitsemine Rakveres.

Käesoleva aasta 3-as jaanuar möödus vaikselt Rakveres elavalt, pühitseti nimelt Vabadussõja lõpupäeva ning Vabaduse Risti organisatsiooni aastapäeva.

Selleks tähtsaks päevaks oli ka Rakverre saabunud I-se diviisi ülem kindralmajor Tõnisson.

Kell 1000 hommikul oli paraad Vabadusplatsil, langenud kangelaste mälestussamba eesl platsil, millest osa võtsid 5. üksik jalaväe pataljon, lennukiväe eskadrill ja 2. suurtükiväe grupp. Paraadi võttis vastu täpsalt kell 1000 kindralmajor Tõnisson. Oma poole tunnilise sütitava ja meelikõitva kõnega tuletas hra kindral meelde langenud isamaa poegi, kes oma elu ohverdasid armsa kodu eest. Hra kindral rääkis ka vanadest eestlastest, kes 700 aastat tagasi võitlesid oma vabariigi eest. Tema sõnad olid: "Kas te teate, mis armsa kodu eest raudrüütlitega, et käes hoida oma vabadust. Kuid nüüd on meil käes see kauaigatsetud vabadus. Algas rahu, idanaaber loobus meie armsast kodumaast, ning see tunnustati demokraatlikuks vabariigiks. Täpsalt kell 1030 lõppes kõne, ning kolme kahuripauguga algas 2-minutiline üldine lein kirikukellade ning vabrikusiireenide undamisega. Kaitsevälased ning rahvas paljastasid pead, igaüks seisatas, ning paljudelgi olid silmad pisarais."

Kõne jättis kõigile paraadist osavõtjaille liigutava mulje, ning igaühe südames käis mõte: „Olen valvel alati isamaa eest, ning toon ohvri, nagu seda teinud meie esivanemad kodumaad kaitstes.“

Lõpuks lasi hra kindral elada Eesti vabariiki, vabariigi valitsust, hra Riigivanemat, kaitsevägede ülemjuhatajat ja

Vabaduse Risti vendasid kolmekordse rõkkava elaguga.

Sirgetes ridades möödusid kaitseväljalased vabadussõja juhi, külaliste, Vabaduse Risti kavaleride ning langenud kangelaste mälestussamba eest.

E. Landsberg.

Väljaõppe küsimusi lühikese teenistusajaga sõjaväes.

H. Freiberg.

Rida Euroopa riike pärast Maailmasõja-aegse poliitilise ja majandusliku olukorra mõjul on olnud sunnitud järk-järgult vähendama oma sõjavägede aktiivteenistuse kestvust.

Ühenduses selle teenistusaaja lühendamisega aga ühtlasi on tulnud lahendada rida teisi probleeme: kõigepealt rahuaegse organisatsiooni küsimusi, pidades silmas piirikatte ja mobilisatsiooni vajadusi ning väljaõppe korraldamise küsimusi.

Ka meie oleme püüdnud neis küsimustes pidada sammu üldise ajavaimuga, oleme isegi mitmes asjas püüdnud olla uuen dustega esirinnas.

Uus sõjaväe teenistusse vastuvõtmise kord seab meid vajaduse ette, uuesti võtta kaalumisele kaitseväge väljaõppe korraldamise küsimused.

Viimasel ajal „Sõduri“ veergudel neid küsimusi ongi hakatud käsitleda sageli.*)

Kuid need on teisest küljest küsimused, mis leiavad elavat sõelumist kõikjal, kus on tegemist sõjaväe lühikese teenistusajaga.

Prantsusmaal sellest peale, kus 1927. aastal võeti vastu üheaastase teenistuse seadus, mis hakkas maksma kaesoleva aasta sügisel, hakkas tulema kuuldavale hääli, kes väitsid, et üheaastane teenistus sel kujul, nagu ta on maksev praeguse seaduse järele, ei suuda rahuldada kõiki neid nõudeid, mis seatakse rahuaegse sõjaväe vastu.

Ja need hääled on viimasel ajal aina tõusmas.

Prantsuse kõrgema sõjanõukogu liige kindral Targe hiljuti tema sulest ilmunud raamatus „La garde de nos frontières“

(Meie piirikate) väidab, et üheaastase teenistusega sõjavägi ei ole muud kui miilits, kelle peamine tegevus aktiivteenistuse kestel seisab väljaõppe teostamises. Ta ei suuda olla ei kaadriks sõjaaegsele sõjaväele ega suuda ka teostada piirikatet. Viimaseks otstarbeks kindral Targe arvates tuleksid moodustada eriuksused täieliku miilitsasüsteemi alusel.

Lühidalt, meie näeme prantsuse sõjaväe vanemate juhtide arvamusel kalduvad sellele, et lühikese teenistusajaga sõjaväes see nii kui nii lühikene teenistusaeg on vaja täielikult pühendada väljaõppele.

Selle nõudmise täitmine kahtlemata annaks võimaluse seada väljaõpet väga heale järjekorrale, annaks võib olla võimaluse aktiivteenistuse kestvust lühendada.

Kuid sõjaväe korraldamine seesugustel põhimõtetel tingib paralleelse organisatsiooni olemasolu piirikatteks. Mitte kõikjal aga ei luba ei sõja- ega sisepoliitiline ega ka majandusline olukord lahendada piirikatte küsimust ilma aktiiv-sõjaväeta. Seal aga, kus seisame vajaduse ees, et üheaastase teenistusajaga sõjavägi täidaks väljaõppe ülesannete kõrval ka piirikatte ülesandeid ja oleks kaadriks sõjaaegsele organisatsioonile, peame tahes ehk tahtmata arvestama seda, et puht õpetegevuse peale sel sõjaväel ei jää palju aega. Kolm kuud oleks vast maksimaalne aeg, mida võiks arvestada reamehe ettevalmistamiseks.

Kuid seejuures kohe tekib küsimus, kuidas ja mil põhimõtetel korraldada seesuguses olukorras väljaõpet nii, et see annaks maksimaalseid tulemusi ja millised võivad olla seejuures need maksimaalsed tulemused meeskonna sõjalise ettevalmistuse ja väärtuse seisukohast.

* V. „Sõdur“ Nr. 47/48: A. Traksmann, Vaatlusi ja mõtteid õppealalt kaitseväes ja „Sõdur“ Nr. 49: —ts— Kas võime ette võtta mõningaid muudatusi laskeasjanduse alal.

Selleks et saada vastust neile küsimustele võtame lähemale vaatlusele õppetegevuse ühes sõjaväes, mille noorsõduri õppeaeg kõige lühem teiste vägedega võrreldes, s. o. Šveitsi miilitsas.

On loomulik, et Šveitsi miilitsa õppetöö korraldamise uurimine ei anna meile vastust sellele, kuidas korraldada seda küsimust meil. Vaadeldes aga neid põhimõtteid, milledele rajatud see töö seal, avaneb meil võimalus tõmmata paralleele, võrrelda ja teha objektiivseid järeldusi oma olukorra kohta.

Meie võtame seepärast vaatlemisele järgmised küsimused:

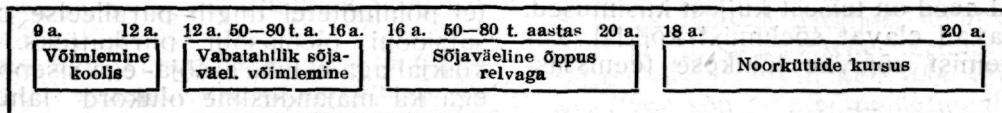
- Esiteks — Šveitsi sõduri teenistuskäigu;
- järgnevalt vaatleme neid üldiseid põhimõtteid, milledele rajatud miilitsa väljaõpe;
- siis võtame uurimisele nende põhimõtete teostamise väljaõppe läbi viimisel ja püüame lühidalt vaadelda lühikeseajalise teenistuse mõju meeskonna sõjalisele ettevalmistuse seisukorrale
- ning lõpuks vaatleme, kuidas kajastub lühikeseajaline teenistus Šveitsi miilitsa doktriinis ja taktikas.

I. Šveitsi sõduri teenistuse käik.

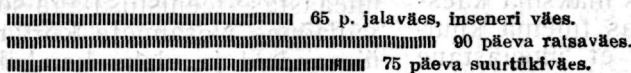
Šveitsi sõduri teenistuse käik selgub kõige ülevaatlikumalt juuresolevast skeemist.

Šveitsi sõduri teenistuskäik.

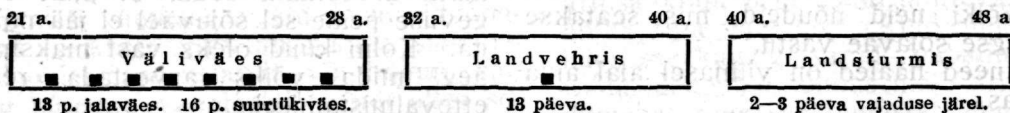
SÕJAVÄELINE EELÕPPUS.

NEKRUTITE KOOL.

KORDAMISÕPPUSED.

Ettekirjutatud vabatahtlikud laskeharjutused või sunduslikud laskekursused.

Sellest näeme: Šveitsi meeskodaniku sõjaline ettevalmistus algab juba algkoolis. Algul küll varjatud kujul (võimlemis-õpetus koolis), hiljem aga puhtsõjalist õp-

pust teostades (ennesõjaväeteenistusline ettevalmistus), viimane õppus ei ole küll mitte sunduslik terves riigis, kuid sellele vaatamata sel alal tehtud töö ja sellest osavõtjate arv on väga suur.

Niimoodi sõjaliselt ettevalmistatud 20-aastane noormees astub nekrutite kooli, mille kestvus 65—90 päeva (vastavalt väeliikidele). Kuid mitte ainult sõjaliselt ettevalmistatuna ei tule noor kooli, vaid ka mentaliteedilt ettevalmistatuna. Higi-vanad, rahvas valitsevad traditsioonid on hoidnud alal rahva huvi sõjaväe teenistuse vastu, on teinud ta rahva seas populaarseks, iga üksiku kodaniku auasjaks.

Töö nekrutite koolis ei kesta küll kaua, kuid ta on seda intensiivsem. Vahepealne periood nekrutite kooli läbitemise ja kordamisõppusele ilmumise vahel ei jäta aga sõjaväelast sõjalisest õppusest täielikult kõrvale. Sunduslikud laskeharjutused ja inspeksioonid röövivad nii mõnegi pühapäeva. Kuid harilikult nende sunduslike laskeharjutustega asi ei lõpe: iga sõjaväelane on vähemalt ühe kui mitte rohkemate sõjaliste küsimustega tegemist tegevate seltside liige ja selle seltsi tegevusest osavõtt omakord võtab nii mõnegi vaba päeva.

Nii kestab see kuni 28. eluaastani iga aasta. Sellest peale sunduslikud kordamisõppused muutuvad küll harvemaks, laskekohustused aga jäävad maksma endiselt kuni 40. eluaastani. Landsturmi

kohustused suurendavad teenistuse kestvust kuni 48. eluaastani.

Tervest sellest teenistuskäigu vaatlemisest võime teha järgmised järeldused

Sveitsi sõduri sõjalise ettevalmistuse kohta:

- 1) Noorsõduri sõjalise ettevalmistuse aeg nekrutite koolis on küll lühikene, kuid noored ilmuvad sellele õppusele mentaliteedilt hästi ja tehniliselt rahuldavalt ettevalimistatuna.
- 2) Nekrutite koolis omandatud oskusi püütakse süvendada ja laiendada kuni 28. eluaastani. Kõik sõjaväe teenistuse kohustuslised meeskodanikud hoitakse k a v a k i n d l a l t sõjaliste oskuste treeningus kuni 48. eluaastani.

II. Üldmärkmeid õppetöö korraldamise kohta Šveitsi sõjaväes.

a) Üldised põhimõtted

Miilitsa väljaõppe põhimõtteid mõjutavaks peateguriks on, nagu meie nägime, miilitsa lühikene teenistuseaeg

Sellest väljaminek Šveitsi 1930. a. ilmunud jalaväe eeskiri on seadnud üles järgmised põhimõtted väljaõppe eesmärkide kohta:

„Väljaõppe eesmärgiks on meeskonna ja juhi sõjalise tubliduse kasvatamine. Viimane seisab distsipliinis (Mannszucht), mis ühendab juhti ja meeskonda ja neile võimaldab mõelda ja tegutseda mehelikult ja kindlalt ka hädaholus. Sõjaline tublidus peale selle seisab võitluseks vajalikkude teadmiste ja omaduste omandamises.

Üksiku mehe ja meeskonna hea sirgu rüht annab tunnustust täielikust tähelepanust, mis vajalik lahingus relvade ja maastiku kasutamiseks ja kõigiks möödapääsematu vajalikuks koostööks“ (Jalaväe eeskiri § 10, minu harvendused).

Selle peamise väljaõppe eesmärgi kõrval šveitslased märgivad veel järgmisi:

1) Sõjalise kasvatuse eesmärgiks peab olema juhtide autoriteedi loomine ja 2) äratada ja kasvatada armastust ja huvi sõjaväeteenistuse vastu ja usaldust Šveitsi sõjaväe väärtusesse.

„Miilitsa sõjavägi, ütlevad šveitslased, ei ole sõjakõlbuline, kui temasse ei ole süvendatud eeltoodud kolme nõude vajadus.“

Kui täpsamalt vaatame uue eeskirja § 10, siis näeme, et temas väljendatud mõtted mitmeti lähevad lahku üldtunnustatud põhimõttest sõjaväe väljaõppe ja kasvatamise kohta.

Šveitslased arvavad, et lühikeseajalise teenistuse kestel nad ei suuda kasvatada

sõdurit reflektorsete tegevusele ja sellepärast see nõue teadlikust tegutsemisest, mõtlemisest ka lahingus.

Mitmed Šveitsi sõjaväe juhid arvavad, et nende rahva kõrge kultuur lubab seesugust kasvatamise viisi, lubab nõuda igalt sõdurilt teadlikku isetegevust ka lahingu mõllus. Teised jälle arvavad, et rahva kõrgele kultuurilisele tasapinnale vaatamata siiski ka lühikese väljaõppe aja juures on vaja kasvatada reflekse, sest viimaseid ei suuda asendada „üksiku isiku intellektuaalne väärtus.“

Näib, et üldtunnustuse on leidnud esimene vaade — on ta ju väljendatud ametlikus eeskirjas.

Kuid olgu kuidas on, lühikene teenistuse aeg tingib seda, et Šveitsi väljaõppe ja lahingu-eeskirjad mitmeti lähevad lahku teiste pilka teenistusajaga sõjavägede omadest. On selge, et selle lühikese aja kestel, mis šveitslastel käsutada oma sõjaväe väljaõpetamiseks, võib õpetada ainult kõige tähtsamat, ainult hädavajalikku. Kuid raskus seisab seejuures selles, et õieti leida ainestiku labürindist just seda, mis on kõige hädatarvilikum.

See on seda raskem, mida enam suudame unustada lahingvälja realiteedi, mida enam laskume puht rahuaegsetele väljaõppe nõuetele.

Selle küsimuse ratsionaalne lahendamine on aga veel raskem sõjaväes, kellel puuduvad juba kauemat aega isiklikud sõjakogemused, nagu see on Šveitsi miilitsas. Sellele vaatamata šveitslased neile omase püsivusega, intelligentsiga ja loogikaga on püüdnud tuua selgust ka sellesse küsimusse.

Väljaminek kõigepealt põhimõttest, et juhte on vaja kasvatada isetegevusele, algatuse avaldamisele tegeliku eluga ja tööga rahualal, šveitslased selle eesmärgi saavutamiseks on täielikult detsentraliseerinud oma sõjaväe väljaõppe.

Kuid peab tähendama, selle põhimõtte teostamine on kaheteraga mõök ja eriti miilitsas. Iga detsentraliseeritud tegevus sõjaväes on mõeldav vaid siis, kui alluvad juhid omavad küllaldase ettevalmistuse selleks, et iseseisvalt lahendada kõike vajalikke küsimusi. Ei või aga nõuda, et üldise juhtide ettevalmistuse lühiduse juures kõik miilitsa juhid suudaksid omada laialdased oskused väljaõppe korraldamises.

See asjaolu nagu tingiks tugevat tsentralisatsiooni miilitsa väljaõppes. Kuid

just sel korral jääks tähelepanemata jälle nõue, et juhte tuleb valmistada isetegevusele tegeliku eluga.

Šveitslased selles olukorras siiski on jäänud peatuma detsentralisatsiooni juure arvates, et juhtide kasvatamine isetegevusele siiski omab suurema tähtsuse kui see, et väljaõppes saavutada võib olla veidi paremaid tagajärgi.

b) Õppeviisid.

Õppetöö Šveitsi sõjaväes on rajatud peenelt läbimõeldud, sõjaväe oludele osavalt kohandatud üldistele pedagoogilistele põhimõtetele. Õppetöö „ratsionaliseerimine“ on leidnud siin kindla tunnustamise ja kasutamise.

Imelikuna seejuures tundub see, et õppetöö viisid pole kuskil reglementeeritud, nende kohta puuduvad ka juhtnõõrid, kuid sellele vaatamata, nad kanduvad edasi traditsioonidena ühest instruktorite põlvest teise.

Õppeviiside kasutamise alal on suur isiklik vabadus igal instruktoril. „Vabade käte jätmise igale instruktorile, temale võimaluse andmine enda isiku ja võimete maksmapanemiseks on peamiseks teguriks, et meie õppetöös oleme jõudnud välja viimistletud võtetele“, ütlevad Šveitslased.

See võib olla on õige, kuid seejuures tuleb meil ikkagi silmas pidada, et selleni on nad jõudnud välja aastakümnete, kui mitte sadade jooksul.

Oli aga ka kindlasti nende arenemise ajajärgus aeg, kus pandi alus sellele küsimusele, alus, millele rajades nüüd töö areneb nagu iseendast.

Kuid kui räägin õppetöö rajamisest üldpedagoogilistele põhimõtetele, tema ratsionaliseerimisest, siis mõtlen selle all peamiselt rivilist ja laskeasjanduslist väljaõpet. Neil aladel on töö suurepäraline. Võib aga seejuures rahuldustundega konstateerida, et ka meie sel alal ei ole sugugi šveitslastest maha jäänud.

c) Drilli osa Šveitsi sõjaväe väljaõpetamisel.

Võõrale pealtvaatajale esimesest päevast peale hakkab silma see intensiivsus, millega aetakse drilli Šveitsi sõjaväes.

Tahes ehk tahtmata siin tekib küsimus, kas see tõesti on kooskõlas selle väljaõppe kohta käiva põhinõudega, et miilitsa sõjaväes ajavälhesuse tõttu tuleb õpetada ainult kõige-hädatarvilikumat.

Kuigi esialgsel vaatlemisel siin näib

olevat teatav vastukäivus, siis lähemalt asja uurides näeme, et šveitslased on võtnud selle aine oma õppekavadesse ja eeskirjadesse täiesti teadlikult, sügavalt tungides miilitsa sõjaväe iseäraldustesse ja Šveitsi rahva iseloomu.

Miilitsa süsteem on rajatud väga suurel määral vabatahtlikule tegevusele kodus, väljaspool sunduslikku teenistuse aega. On loomulik, et neil õppustel sõjaväeline kord tahes ehk tahtmata on lõtv, kujuneb koduseks. Neil õppustel kergesti võib kaotada arusaamise sõjalise korra tõsidusest. Et see kodus sissejuurdunud komme ei jääks sõjaväele külge mitte ka teenistuse kestel, selleks on vaja tõsine, kindel, karm teenistus vähemalt sel lühikesel ajal, kus täidetakse sunduslikku teenistust.

Drill on seega Šveitsi sõjaväes kasvatuse abinõu. Drill kasvatab sõduris enese-üle valitsemist, äratab kindluse ja iseteadvuse tunde.

Drill, mille eesmärgiks ei ole loetletud omaduste kasvatamine on mõtetu, väärtusetu.

Drilli harjutusena on tarvilusel: valvel seisak, püssi õlale võtmine (šveitslaste juures võrdlemisi keerukas võte), taktisamm ja pööre. Teiste võtete tegemine drillina on keelatud.

Valvel seisakuga tahetakse kasvatada pingutatud tähelepanu.

Püssi võte seevastu peab kasvatama enese üle valitsemist. Hästi tehtud õlavõte, mille juures keha ega pea ei liigu, nägu ei moonutu on parimaks tunnuseks enesevalitsemise üle.

Peamist rõhku pannakse üksikmehe drillile. Teda tehakse ½ tunni päevas, tihti teiste õppuste vahel, lühikest aega, kuid täieliku karmusega. Üksuste-drilli praktiseeritakse väga vähe.

Šveitslased leiavad, et lühikeseajalise teenistuse juures drill on parimaks abinõuks, et meeskonda kiiresti „kätte võtta.“ Ta on küll veidi toores võte, kuid „selle ohvitseride kontingendi juures, millest komplekteerub Šveitsi sõjavägi, siiski väga heaks kasvatuse abinõuks.“

Sellele peab veel juurde lisama, et šveitslane — eriti saksa keelt rääkivas Šveitsi osas — armastab niisugust drilli, näeb temas „tõsist sõjaväeteenistuse kohuse täitmist.“

Et seesugused kasvatusvõtted on kasutatavad aga ainult teatavas olukorras, seda näitab kõige kujukamalt Šveitsi sõjavägi ise.

Nii näiteks pannakse Šveitsis prantsuskeelt rääkivates väeosades drillile palju vähem rõhku.

d) Laskeasjanduse osa sõjaväe väljaõppes.

Laskmine on šveitslaste rahvus-sport ja peaaegu spordina harrastatakse teda ka sõjaväes.

Laskeõppuse korraldamisel sõjaväes peab pidama silmas seda, et enamjagu nekrute astuvad teenistusse juba varemalt püssi hästi tundes ja suuremalt jaolt ka juba korralikkude laskuritena.

See ei sega aga šveitslasi sugugi sõjaväe teenistuses alata laskeõpetust algusest peale, tehes seda suure täpsusega ja väga kavakindlalt. Uue jalaväe eeskirja §§ 59—89 näitavad, kuivõrt detailidesse tungitakse neis asjus. Ja seda mitte ainult paberil, vaid ka tegelikult elus. Igalpool, kus on võimalik jälgida laskeharjutusi, võib näha millise anduvusega on kõik instruktorigid just selle õppuse juures.

Muidugi on siis ka tagajärjed vastavalt head. Ka laskeharjutuste kokkuseadmisel on jäätud igal instruktorigil suur vabadus. Nekrutite kooli lõpu-poolle minnakse kuni harjutusteni 400 m pealt. Püstitaskmist seejuures aga harrastatakse väga vähe.

Nii palju kui šveitslased ka punkt-laskmist ei harrasta, ei unusta nad, et laskeõppuse „lõpp-eesmärgiks on siiski sõduri ettevalmistus sõjaks“. (Jalaväe määrustik § 72). Sellepärast ka laskeõppuse lõpuharjutused on lahinglaskmised. Täitsa omapärased vaated olid šveitslastel veel kuni hiljutini nende lahinglaskmiste kohta: lahinglaskmised teostusid teataval määral „tühjusesse“, sest lahinglaskmisteks märke ülespandud ei olnud. Vast viimasel ajal alles on nad hakkanud tarvitama ka lahinglaskmistel märke.

Lahinglaskmisi suuremas kui kompanii koosseisus ühes juurdeantud r. klp. rühmaga või kahega ei teostata.

e) Üldised põhimõtted määrustikkude iseloomust.

Šveitsi sõjaväe määrustikud tegelikult vastavad nendele põhimõtetele, millel tahetakse kasvatada sõjaväe juhte: lahingueeskirjad igal sammul nõuavad juhilt algatuse avaldamist. Peale selle on nad väga lühikesed ja neis leiduvad taktikalised põhimõtted on käsitatud enam „juhtnõõride“ kui „kindlate vormide“ näol. See käib ka niisuguste määrustikkude kohta kui Sisemäärustik.

Nüüd on küsitav, kas vastavad seesugused eeskirjad tegeliku elu nõuetele, kas suudab Šveitsi ohvitser, kellel puuduvad lahingulised kogemused, neid kasutada küllalt ratsionaalselt, neist lugeda välja kõik vajalikud üksikasjad.

Määrustikkude puudulikkust sellest seisukohast tunnistavad ka Šveitsi sõjaväe vanemad juhid ise. Kuid asjal on ka oma teine külg. Kui määrustikud on väga pikad, neid on väga palju, ei loeta neid üldse mitte — ütlevad šveitslased. See pärast on kahest pahest valitud vähem pahne.

Üldse määrustikud ehküll lühidad, on selged, ülevaatlikud, neis väljendatud mõtted loogilised.

Suur paenduvus tegevuses on nende põhitooniks.

f) Šveitsi sõjaväe õppepersoonal — instruktorigite korpus.

Tingitud miilitsa-süsteemi üldisest organisatsioonist instruktorigi-ohvitser on miilitsa-ohvitseri õpetaja. See asjaolu loomulikult sunnib esitama instruktorigi-ohvitseride vastu kõige suuremaid nõudeid.

Nad peavad oma intellektuaalse arenemise, oma iseloomu tiseduse poolest olema vähemalt sama kõrgel, kui need miilitsa-ohvitserid, kelle õpetajatena nad esinevad, oma sõjaliste teadmiste poolest aga palju kõrgemal.

Kuna miilitsa ohvitserikond komplekteerub maa parimast elemendist, siis see iseendast mõjutab ka instruktorigi-ohvitseride valikut. Tegelikult instruktorigi-ohvitseride vastu esitatakse väga suured nõuded ja nende valik on väga hoolas.

Pea alati nõutakse instruktorigi-ohvitseridelt ülikooli haridust ja ainult harukorradel võetakse vastu keskkooli haridusega instruktorigi-kandidaate. Enne instruktorigi-ohvitseriks vastuvõtmist tuleb teenida instruktorigi-aspirandina (kandidaadina) 3 aastat. Selle aja kestel sünnib kandidaatide ettevalmistus instruktorigiks. Instruktorigite valik ja nende ettevalmistus on korraldatud nii, et nad peaksid tagama seda, et iga instruktorigi saaks asuda tööle põhjalikult ettevalmistatuna.

Ja tegelikult nii lood ongi. Šveitsi instruktorigi-ohvitser on õpetaja sõna tõsisel mõttes, ta on hea, väga hea õpetaja ja kasvataja. Ta tunneb põhjalikult oma ala, on omad töökavad töötanud läbi üksikasjalikult. Pealtvaataja paneb imestama, millise anduvusega ta viib läbi õppuse, milline elu ja hoog valitseb õppusel.

Nii siis Šveitsi kogemustel näeme: mida lühem on teenistuse kestvus, seda parem peab olema instruktorite kaader.

Üldised põhimõtted, milledele rajatud Šveitsi miilitsa väljaõpe, lühidalt vaadeldud, vaatame järgnevalt nende kasutamist esiteks nekrutite koolis, siis kordamisõppustel.

III. Noorte väljaõppest.

a) Üldmärkmeid noorte õppusest.

Noorte väljaõpetamise aluseks on võetud Šveitsi sõjaväes järgmised põhimõtted:

Väljaõpe peab olema lühikesele õppeajale vaatamata põhjalik ja süvendatud. Et seda saavutada, peab õpetama ainult kõige vajalikumat.

Drillile ja siseteenistuse täpsale täitmisele kui kasvanduslistele abinõudele pannakse suurt rõhku. Nii täppis ja kindlates raamidesse surutud kui on siseteenistus ja drill, nii laiajooneliselt ja initsiatiivi kasvatavalt tuleb korraldada taktikalist väljaõpet. Kuid ka selles ei tohi olla laiapildumist, vaid tuleb piiruda kõige hädavajalikumaga.

Õpeviisid peavad olema lihtsad, peavad võimaldama aja maksimaalset kasutamist. Üleliigselt komplitseeritud õpeviisid, mis näiliselt tahavad olla ratsionaalsed, ainult takistavad edukat väljaõpet. Sõduri moraalne ettevalmistus on kõige teoreetilise õppuse aluseks. Laskmist tuleb edustada väga aktiivselt.

b) Nekrutite koolide organisatsioon.

Noorte väljaõpe teostub nekrutite koolides. Iga kool administratiivselt ja koosseisu poolest moodustab ühe pataljoni. Igas diviisis on aastas 2—3 kooli.

Peale kooliülemate kooli koosseisu õppepersonaalina ja kaadrina kuuluvad:

Miilitsa-ohvitserid: igas kompaniis täis koosseis, s. o. kompül ja 3 rühmaülemat.

Instruktor-ohvitserid: iga kompanii peale üks instruktor-ohv.

Allohvitserid: kõik kompaniides koosseisuna ettenähtud veltveebliid, allohviterid ja kapralid.

Instruktor-allohviterid: üks muusika-allohviter kooli peale, muusika-nekrutite õpetamiseks.

Peal selle nekrutite kooli viimasteks 20 päevaks tuleb kohale ka pataljoniülem. See on kapten, kes peab tegema oma staaži

nekrutite koolis patülinana enne kui saada majoriks ja pataljoniülemaks miilitsas.

Meie näeme sellest, et õppepersonaal nekrutite koolis on rohke. Pealegi see personaal tervikult saab pühendada oma tööjõu väljaõppele, sest ta on vaba kõikidest majanduslikkudest töödest.

c) Kooli õppekava.

Lühikesele teenistusajale vaatamata šveitslased jõuavad nekrutite kooli lõpul nii kaugele, et viivad läbi õppusi kompanii koosseisus ja isegi ühe õppuse pataljoni koosseisus.

Viimased kaks nädalat kooliajast on pühendatud pea täielikult lahingulisele väljaõppele ja lahinglaskmistele jao ja rühma koosseisus. Nendeks 2 mädalaks nekrutite koolid lähevad linnast välja, maale, sinna, kus neil soodsamad võimalused lahingõppuste pidamiseks. See on siis ka harilikult see aeg, kus kooli tulnud pataljoniülem võtab pataljoni juhtimise oma kätte.

Üldiselt nekrutite kool ei ole mitte ainult kool noorsõdurite väljaõpetamiseks, vaid selles teostub ka kooli kaadri, miilitsa-ohvitseride, edasiõppimine. See teostub kindla kava kohaselt.

Siin, nekrutite koolis, miilitsa-ohvitserid vilunud instruktorite juhatusel valmistuvad oma ametkohtadele miilitsas. Ehk küll need staažid õieti ei ole suured, teostuvad nad aga vilunud vanemate ohvitseride alalisel järelvalvel, alalise õpetamisega ja see asjaolu teataval määral kompenseerib staaži lühiduse.

Noorte õppekava on jätud välja kõigepealt need ained, millede järgi Šveitsi miilitsal tema iseloomu kohaselt ei ole vajadust. Sellena esimeses järjekorras tuleb nimetada garnisoni teenistust. Samuti puuduvad õppekavas üldhariduslised alad. Laskmist püsti asendist teostatakse väga vähe ja ainult siis, kui selleks jätub aega.

Drilli, piirides, nagu see oli eelpool tähendatud, alatakse neljandal õppenädalal. Enne seda aga võrdlemisi palju kulutatakse aega kehalisele kasvatusesele.

Töö läbiviimine kompaniis lasub kompanii instruktori õlgil. Tema on vastutav töö tagajärgede eest. Olenevalt aga kompaniiülemate (miilitsa-ohvitseri) võimetest ja oskustest, kompanii instruktorid jäta- vad töö läbiviimise viimaste hooleks.

d) Nekrutite koolide töö tulemused.

Anda nende nekrutite koolide töö kohta objektiivne hinnang, ei ole mitte ker-

ge. Seda enam, et ühegi teise küsimuse kohta šveitslased ise pole nii kaheksugusel arvamusel, kui nekrutite ettevalmistuse kestmise kohta.

Poleemika selle küsimuse üle on muutunud Šveitsi sõjakirjanduses eriti elavaks just viimastel aastatel.

Sõjakirjandus ses küsimuses on jagunenud kahte laagrisse. Mõlemad laagrid ühiselt leiavad, et sõduri ettevalmistust on vaja seada paremale järjele. Lahkuminekuud on aga peamiselt nende abinõude valikus, millega saavutada ülesseatuid eesmärke.

„Allgemeine Schweizer Militärzeitung“ nov. det. 1929. veergudel kolonel Knapp väljendab arvamist, et miilitsa-süsteemi üheks suurimaks puuduseks on nekrutite koolide lühikene kestvus.

Tema arvates ei suuda seda küsimust lahendada ka ennesõjaväeteenistusline ettevalmistus.

Ta teeb ettepaneku pikendada nekrutite kooli kestvust 4 kuuni ja vähendada kordamisõppuste kestvust 5 peale, neist 3 à 20 päeva ja 2 à 13 päeva. Seega sõduri ettevalmistus omaks järgmise kuju:

P r a e g u n e e t t e v a l m i s t u s .	
Nekrutite kool	67 päeva
8 kordamisõppust à 13 p.	104 „
Kokku 171 päeva	

Kol. Knappi ettepanek.

Nekrutite kool	120 päeva
3 kordam. õpp. à 20 p.	60 „
2 kordam. õpp. à 13 p.	26 „
Kokku 206 päeva	

Seega üldine teenistusaja suurenemine väliväes 35 päeva võrra. Kuid sõdurile see siiski kol. Knappi arvates, ei tohiks muutuda üleliiga raskeks, kuna teenistuseaja pikendus sinniks peaaegu ainult nekrutite koolides, järgnevad õppused aga jääks päevade arvult umbes endisteks. Seejuures aga lk. ja r. klp. sihturitele kol. Knapp näeb ette veel 3 erikordamisõppust à 13 päeva.

Kol. Knappi arvamisele vaidleb vastu „Revue Milit. Suisse“ mai 1930 veergudel kol. Lecomte ja ütleb et nekrutite väljaõppe parandamise abinõu ei tule mitte otsida nende koolide kestvuse pikendamises, vaid:

- 1) Kaadri (mõeldud miilitsa) teadmiste ja oskuste tõstmises;
- 2) enne-sõjaväeteenistusline ettevalmistuse sunduslikuks tegemises ja laiemale alusele seadmises.

Nii siis šveitslased ise leiavad vajaliku olevat oma nekrutite koolide õppust seada paremale järjele.

Sveitsi kogemused näitavad, et seesugustele lühikeseajaliste noorsõduri õppuste tulemustele tuleb suhtuda skeptiliselt.

IV. Kordamisõppused.

1) Kordamisõppustest üldse, nende organisatsioon ja ettevalmistus.

Miilitsa kohta võib öelda, et ta sõjaline väärtus on peaaegu niisugune, kuidas ta väljendub kordamisõppustel. Kaadersõjaväe juures, mis mobilisatsiooni korral komplekteerub reservistidega, on tema tõelikke sõjalisi võimeid juba palju raskem ettenäha.

Sõduri teenistusekäiku selgitavast skeemist nägime, kui tihti ja kui kauaks iga sõjaväelane peab ilmuma kordamisõppustele. Need igale sõdurile ettenähtud kordamisõppused teostuvad üksuste kaupa.

Õppuste kohta on maksev teatav kindel diviiside vaheline järjekord (turnus). See on ühel aastal diviisi toimetab kordamisõppusel detail-väljaõpet — toimetab laskmisi, drilli, võtab läbi relvade materjalosa ja taktikalistes õppustes ei lähe üle õppuste pataljoni koosseisus. (n. n. Detailkordamisõppus).

Detailkursused teostuvad harilikult rügementide kaupa ja mitte ühel ja samal ajal terves diviisis.

Järgmisel aastal õppus viiakse läbi brigaadide kaupa. Esimene osa kordamisõppusest seejuures on samuti detailkursus, kuna teisel poolel taktikaliste õppustega minnakse kuni kahepoolse rügemendi õppuseni.

Kolmandal aastal leiab aset n. n. manöövri-kordamisõppus. Ta on kõikidele diviisi osadele üheaegne. Ka selle kordamisõppuse esimene nädal kulub detail-ettevalmistusele. Kuid selle vahega, et siis peetakse ainult taktikalisi õppusi, ja et terve tegevus sel ajal on ettevalmistus suurteks manöövriteks. Harilikult manöövrist osavõtjate vägede arvu suurendamiseks määratakse kordamisõppused mõnele diviisi koosseisu mitte-kuuluvale armeeüksusele (näit. raske srtväele) ja ratsaväele samaks ajaks kui manöövri-üksusele.

Ettevalmistused nendeks õppusteks algavad juba varakult.

Diviisi ja korpuse käsikirjad ja juhtnõõrid, mis korraldavad vägede dislokat-

siooni, varustamise, vahekohtunikkude teenistuse, õppuse korraldamise, sidevõrgu loomise jne. küsimusi ilmuvad tükk aega enne õppuse algust.

Nende andmete põhjal pataljoniülemad juba suve kestel oma vabast ajast ja omal kulul (ainult väikene osa väljaminekutest tasutakse) on käinud maastikul valimas õppuse kohti, vaatamas kompaniide üksikasjalikke asetamisvõimalusi külades. Sama töö on teinud rügemendi ja brigaadiülemad.

Nii ettevalmistatud brigaadiülemad, rügemendiülemad, pataljoniülemad ja kõik diviisi koosseisu kuuluvad ohvitserid ilmuvad 3 päeva enne kordamisõppuse algust n. n. kaadri eelkursusele. See kursus pole seaduses küll otseselt ettenähtud, kuid ta on pandud maksma paar aastat tagasi valitsuse otsusel kui erikursus.

Sellel kaadri-eelkursusel ohvitseridega võetakse läbi kõik järgneval kordamisõppustel meeskonnaga käsitatavad ained ja küsimused. Selleks ajaks pataljoniülemate poolt on pataljonide üldised töökavad väljatöötatud, õppuse kohad valitud, need taktikalised olukorrad, mille seab kokku pataljoniülem, kokkuseatud. Viimased harutatakse maastikul ohvitseridega läbi ja nendeks õppusteks, milledeks olukorrad peavad seadma kokku kompaniülemad, pataljoniülemad annavad juhtnõu. Viimased valmimisel samuti harutatakse läbi maastikul kompanii ohvitseride kaadriga.

Analoogiliselt valmistavad ette omi õppusi eriväeliigid ja brigaadide staabid, kes kordamisõppuse esimese nädala kestel korraldavad ühe teadetekogumise harjutuse.

Niimoodi on kaader kordamisõppuse kaya kohaselt juba enne meeskonna tulekut ettevalmistatud ja õppus võib algada täie intensiivsusega kohe esimesel meeste ilmumise päeval.

2) Kordamisõppustele ilmumine — rahuaegne mobilisatsioon.

Kordamisõppuste aeg on alati määratud nii, et meeskond ilmub õppustele esmaspäeva hommikul kell 0900.

Järgnev ajajaotus diviisi-kordamisõppustel on järgmine: ilmumise päeval — mobilisatsioon ja rännak õppuse raiooni-desse. Teisipäevast kuni laupäevani — detail-õppused. Pühapäeval — jumalateenistus. Manöövrite algus — esmaspäeva hommikul. Manöövrid kestavad kuni

kesknädala lõunani või pealelõunani. Neljapäev — kõikide manöövrist osavõtnud vägede paraad. Reede — rännakud kogumiskohtadesse. Laupäev — varustuse ja relvade puhastamine ja äraandmine, meeskonna laialilaskmine.

Minul oli võimalus jälgida ühe brigadi rahuaegset mobilisatsiooni, tema kogumiskohas, B. — linnas. Kuna see mobilisatsioon mitmeti sarnaneb sõjaaegsele mobilisatsioonile ja annab ülevaate Sveitsi sõjaväe mobilisatsiooni kiirusest, siis peatun selle kirjeldamisel veidi üksikasjalikumalt.

Vormis sõdurite kogumine linna algas juba pühapäeva pealelõunal. Pühapäeva õhtul linn oli hästiriietatuid, korralikult end ülespidavaid sõdureid täis.

Esmaspäeva hommikul liikumine linnas on veel suurem: sõjaväe erarongidega sissetulnud sõdurid, jalgratturid, mototsiklistid — kõik tõttavad kasarmute poole, mis asuvad linna veerul. Kogumine on määratud kella 0900-ks. Kasarmu platsil ülespandud suured tahvlid märgivad rügementide ja pataljonide kogumiskohti.

Kell 0845 pataljonid algavad rivistumist neile määratud kohtil. Kõik sünnib vaiksest, mingit jooksmist ega askeldamist pole märgata. Kui kasarmul asuv suur kell teinud 9-da löögi, kõlab rügemendi ülema komando: „Õlale võtt“. Haruldase hooga, täpsusega, ühtlusega viiakse läbi see võrdlemisi keerukas võte. Tuleb lihtsalt imestada selle võtte puhtust peale rügemendi 1½ aastast lahusolekut. (Rügemendi viimane kordamisõppus oli olnud 1½ aastat tagasi.) Siin annab end tunda drilli mõju: ühe võttega üksused on kokkuliidetud, alluvad oma juhi taatele.

Paar sõna rügemendiülema poolt tervituseks ja siis algab mobilisatsiooni töö: meeskonna nimekirjade kontrollimine, meeskonna sanitaar-ülevaatus, varustuse ja relvade ülevaatus jne. Sel rahuaegsel mobilisatsiooni töö tehakse ka rida sõjamobilisatsiooniks vajalikke eeltöid.

Juba sama päeva kella 7-ks iga üksus (kompanii, pataljon ja rügemendi staap) on saatnud kraamivastuvõtjad (k. k. r. klp., vankrite, rakmete jne.) ladudesse. Hobuste vastuvõtjad võtavad vastu hobuseid kuskil väljaspool linna.

Kella 1330-ks brigaadi mõlemad rügemendid on formeeritud, meeskond üks kord külmalts söönud ja on täiesti väljaastumise valmis.

Seega rügemendi mobilisatsioon on viidud läbi 4 tunniga.

Kella 1330 ka 1400 vahel toimub pataljoni lippude väljaandmine. See on väga lihtne, kuid siiski väga mõjurikas toiming.

Kell 1345 on ka see toiming läbi ja kell 1400 rügemendid alustavad rännakut õppuste raioonidesse.

Selleks on valitud ühe jõe orus, linnast umbes 20—25 km kaugusel, asuvad suured ja rikkad külad. Näen linnast väljuvaid rügemente rännak-kolonnis: eeskujulikult ja ühtlaselt riidetatud, täieliku ja ühtlase vooriga, sirgetes ridades, rõõmsate nägudega sammuvad sõdurid — suurepäraline mulje.

Ja need on need samad mehed, kes eile veel kündsid põldu, seisid tehastes, treipinkide taga, töötasid büroodes ja kauplustes. Täna rännak-kolonnis neid vaadates, nad jätavad mulje, nagu oleks neil pikk sõjaväeteenistus seljataga.

Hiljem näen samu üksusi rännakul, kui nad läbikäinud umbes 15—20 km. Esimene pilt ei ole palju muutunud. Vahe vaid see, et terve meeskond kannab kiivreid käes, sammub palja peaga. Meeskonna suuremad rakmed terve rännaku kestel veetakse vooris. Igas pataljonis olevad orkestrid, kompaniides asuvad trummarid loovad vastava rännaku meeleolu.

Töö kordamisõppuste esimesel nädalal 11. ja 12. v. rügemendis.

Rügem. korraldatavate õppuste aluseks olid brigaadiülema poolt väljaantud „Juhtnöörid väljaõppeks kaadri-eelkursusel ja kordamisõppustel 1930. a.“ Need juhtnöörid määrasid vaid kindlaks õppustega saavutatava eesmärgi, kuna abinõude valik eesmärgi saavutamiseks jäi rügemendiülemate hooleks. Viimased pidid jätma sama vabaduse oma pataljoni- ja kompaniiülematele.

Ka need juhtnöörid rõhutavad lihtsust õppeviisides ja käsitatavates ainetes.

Õppusega kordamisõppuse esimesel nädalal tahetakse saavutada peamiselt 2 eesmärki: sõdurite distsipliin, kui rivis nii lahingus ja üksuste väljaõpetamist tegutsemiseks lihtsates pealetungi ja kaitseolukordades. Edasi juhtnöörid rõhutasid kõikide õppuste põhjalikku ettevalmistuse vajadust ja andsid üldiseid lühikesi juhtnööre nädale õppuste läbiviimiseks. Lõpuks nad ütlesid, mis pidi tehtama riviõppuste alal 1. nädalal.

Toodud juhtnööride alustel pataljoni-

ülemad olid koostanud pataljoni nädala töökvad.

Selle järgi pataljoni päevakord kujunes järgmiselt:

0530 — ülestõusmine. Siis kohe 20 min. võimlemist. Peale selle ruumide koristamine.

0630 — hommikueine.

0715—1230 — taktikaline ettevalmistus.

1230 — Lõuna.

1330—1530 — riviõppused.

1530—1800 — siseteenistus.

1800 — õhtusöök.

2130 — õhtune loetus meeskonnale.

2230 — õhtune loeflus allohvitseridele.

Taktikaliste õppustena pataljonis võeti läbi:

— teisipäev ja kesknädal — pealetungi mitmed faasid rühmadega;

— neljapäev — kompanii pealetungi ühes juurdeantud r. klp-ga. Õppusele minekul ja tulekul harjutatakse rännak-kaitset;

— reede — 2 kompaniid kaitse ühes juurdeantud r. klp-ga. Öösel — puhkusvalve harjutus ja

— laupäev — kaitse läbiviimine.

Kõik teenistused, sideosad, voorid jne. pidasid õppusi erikavade järgi.

Peale selle rügemendiülema poolt oli seatud kokku olukord üheks pataljoni pealetungi õppuseks. See viidi läbi ühe uue pataljoniülema katsena, kes esmakordselt juhtis pataljoni.

Kõikideks taktikalisteks õppusteks olid seatud kokku kirjalikud olukorrad.

Need olukorrad peegeldavad üldiseid Šveitsi sõjaväe väljaõppe tarvilusel olevaid põhimõtteid: käsud ja korraldused on lühikesed, selged.

Esimesel kordamisõppuse päeval meeskonna rivilises väljaõppes on märgata teatavat kohmakust, saamatust. Kuid meeskonna ühtlane välimus, korralikkus ja distsipliin paistavad silma väga meeldivalt. See väline ühtlus, korralikkus tasandavad mõnegi puuduse väljaõppe alal ja pealiskaudsel vaatlemisel kergesti võivad viia ebaõigete järeleduste tegemisele miilitsa lahingulise väljaõppe tõeliku seisukorra kohta.

Meeskond, eriti ohvitserkond on töö juures suure anduvusega.

Ka lahingõppustel üksikmees tegutseb korralikult. Ta tunneb harilikult hästi olukorda, oma ülesannet, mõistab teha otsuseid oma ülesande piirides, kohaneb hästi maastikule ja mõistab tegutseda kui pealetungi nii kaitse-olukorras,

Jagudes hakkab asi juba veidi lonkama. Tundub juhtimise puudulikkus. On asjatuid sõõlumisi, jooksmisi. Kk. kasutamist siiski tuntakse. Tema tulejuhtimisele pannakse suurt rõhku.

Vähe vilunud on üksik-sõdurid ja väikesed üksused luuretegevusel. Siin pole suudetud veel omada kõiki tehnilise täitmise algelemente. Rühmad tegutsemisel ei ole mitte halvad. Rühmaülemad, noored ohvitserid, väga aktiivsed, ihu ja hingegea asja juures, sõjakogemuste puudusel ei suuda aga anda tegevusele tõelikku lahingulist ilmet ja sellepärast üksuste tegevusel võib näha tihti puht „manöövritaktikat“, millel tegeliku lahinguga vähe ühist.

R. klp. kasutamise tehniline külg on väga selge, seda tuntakse hästi. Kuid panna neid tegevusse taktikalise olukorra kohaselt hästi ja otstarbekohaselt — seda veel igakord ei osata.

R. klp. kasutamise põhimõtted Šveitsi üldse mitmeti lähevad lahku meie määrustikulistest vaadetest.

Uus jalaväe eeskiri § 450-s normaaalse r. klp. kasutamise viisina näeb ette, et osa r. klp. kompanii relvadest antakse kompaniide käsutusse, osa jääb patiili käsutusse „r. klp. patareina.“ Seda määrustiku § on tõlgitud niimoodi, et r. klp. antakse ka juurde nendele kompaniidele, kes ei ole tulejärgus. Kompaniides aga r. klp. jaotus kestab edasi: üksikud r. klp. antakse rühmadele käsutusse.

Kaitsel mitte kõik r. klp. ei võta osa tuletõkke moodustamisest, vaid üks osa neist on nähtud ette vastase tulebaasil asuvate relvade vastu võitlemiseks.

Kaitsel moodustatakse mitu järkjärgult sügavusse asetatud tuletõket (Jalav. eeskiri § 412).

Väga huvitavaks demonstratsiooniks selle kohta, kuidas šveitslased kujutavad endale määrustikus nii rõhutatud kiirust ja energiat tegevuses, kujunes rügemendiülema poolt korraldatud pataljoni pealetingi õppus.

Kõigepealt olukord selleks õppuseks oli seatud kokku nii, et andis pataljoniülema laialdase initsiatiivi tegutsemiseks. Patallon, tegutsedes rügemendi avangardina, oli saanud ülesande tungida peale ühes suunas.

Olukorra arenedes ta omal algatusel pidi aga valima teise suuna. Nii siis juba pataljoni ešelonis „suur-manööver“.

Kiirust tegevuses püüti saavutada ülepea-kaela edasiliikumises tihedates, kompaksetes massides ka siis, kui see sündis vastase suurtüki ja klp. tule all.

Kuna šveitslased oma Suurte üksuste lahingeeskirjas on võtnud tarvitusele saksa „Führung u. Gefecht“ põhimõtted, siis Šveitsi manöövritel nähtu pakub küllalt materjali selleks, et võrrelda Prantsuse- ja Saksa doktriine.

Nähtust on minul mulje, et meie oma olukorras ei saa täielikult kopeerida ei ühte ega teist neist võitlusviisest. Üks on meile kättesaamatu materjali puudusel, teine maksaks meil liig palju verd.

Töö kordamisõppustel on suudetud seada nii, et selle peale vaadatakse väga tõsiselt. Selle saavutamine miilitsas aga ei ole sugugi kerge.

Minul jäi mulje, et rügement seda lühikest aega, mis oli tema käsutuses, kasutas väga otstarbekohaselt selleks, et tõsta oma üksuste taktikalise õppuse tasapinda. Vast ainult üksikutes kompaniides võis panna tähele „tühja tuuletallamist“ — kuid see olenes siis alati kompaniülema isikust.

Ka kordamisõppuste pikendamise vajadusest on viimasel ajal Šveitsi sõjakirjanduses palju juttu. Tahetakse pikendada õppust 3 päeva võrra. 13 päevasel õppusel šveitslaste arvates väga palju lähed aega kaduma mobilisatsiooni, rännakute ja laialilaskmise peale ning need toimingud võtavad suure % teenistuse ajast, vähendades õppuse aega. Kordamisõppuse pikendamine vaid 3 päeva võrra tõstaks aga suuremate üksuste taktikaliseks väljaõppeks määratud aega tervelt 100% võrra.

Õhu- ja gaasikaitse alalt.

Prantsusmaa esindaja prof. André Mayer'i kõne peetud XIV Rahvusvahelisel Punaseristi Seltside konverentsil Brüsselis 1930. a.

6.—11. oktoobrini 1930 peeti Brüsselis Rahvusvahelise Punase Risti Seltside kongress, millest Eesti Punase Risti poolt kaitseväge esindajana osa võttis kaitseväge gaasiasjanduse juhataja *c a n d. c h e m. D. B u x h o e v d e n*, kes eriteadlasena gaasiasjanduses töötas kongressi 3. komisjonis, milles arutati gaasikaitse küsimusi. Möödunud XIV kongress, mis järjekorraline iga 4 aasta järele peetavatest kongressidest, oli esindatud 56 riigilt ca. 260 delegaadiga, kellede hulgas olid Belgia kuningas T. M. Albert I ja kuninganna Elisabeth, Rootsi prints Carl ja Jaapani Mica-do vend, palju tuntud politikategelasi, teadusemehi ja suurte teenetega isikuid Punase Risti töös. Sellel kongressil kaaluti ja tehti otsusi paljudes inimsoole elulise huviga küsimusis. Eriti palju tähelepanu pöörati rahulikkude elanikkude kaitsele tufovikusõjas. Suure ideelise ulatuse ja tähtsuse omab prantslase prof. *A n d r é M a y e r'i* kongressikõne. Toome lugupeetud professori kõne täielikult:

Viimane sõda on, nagu teada, näidanud uusi asjaolusid ehk õigem, selgitanud seni tuntud nähteid. Ma tahaksin öelda, meil on teada, et sõda alati on püüe vastasele jõuga peale suruda oma tahtmist. Täni paist's nii, et kõige kindlam abinõu vaenlast lüüa on tema armee-de purustamine. Teil on teada, millise kuju omandas viimane sõda — see oli nii hästi majanduslik kui ka sõda selle sõna endises mõttes. Nii siis kõik varustamise organisatsioonid (näiteks tööstused) on sama tähtis kui sõjavägi ise. Vabrikud, tööstused jne. olid sõjaväelise formatsiooniga ühesuguse tähtsusega. Sellest paistab, ja see on väga tõsine nähe, et sõjate hvides on kõigutada sõjaväe seljatagust sõjaväele tähtsamate ettevõtete purustamisega, mis sunnib muutma kogu sõjaterriitoriumi. Kui selgus seesugune nõue, tehti kindlaks, et sõjaväed on varustatud tehniliste abinõudega, mis võimaldavad teostada pealetungi just sõjaväe seljataga asuvatele, mittesõjaväelistele formatsioonidele. Suurtükkide tule ulatuse piirkond suurendati; teiselt poolt ka lennuasjanduse areng võimaldab viia pomme, samuti ka sõdureid vaenlasele seljataha. Kuid arvestades abinõude praegust seisukorda, on võimata lahingolukorras suunida rünnakut ainult täpsalt piiratud esemetele. Selle tagajärjena mitterelvasatud rahvas satub vaenlase rünnaku ohvriks. Selles seisab ka resolutsiooni esimene punkt. Ja nüüd läheme punkti vaatlemisele.

Sõda on esile toonud tehnilisi uuendusi, ta on kutsunud ellu ka keemilise võitlusvahendi. Ma ei taha juurelda, kas see võitlusvahend on enam või vähem mitteinimlik tuluti vanade võitlusvahendite kõrval, ja ma arvan, et selle küsimuse otsustamine oleks asjata. Inimene sureb, kui temal on rikutud kopsud, kui ta kaotab oma vere ehk kui tema rinda on tekkinud mingisugune verepaise. Väide, mis on saadud keemilisest sõjast, on see, et ta meil juba tuntud kannatustele on lisanud juure veel uusi, ja sellest väitest jätkub protesti avaldamiseks sellise sõja vastu. Nii on ka tulnud, et avalik arvamine sunnib riikide valitsusi katseid tegema keemilisest võitlusest keeldumiseks.

Sellest peale on mitmed küsimused esile toodud selle keelu teostamise suhtes. Rahvasteliit on pööranud üleskutsega teadlaste poole küsimusega selgitada, milles seisavad keemilise võitluse iseäraldused?

Mainitud konsultatsioonidest on selgunud, et see keeld pörkab kokku suurte raskustega. Ja tööpoolest, mõtleme vaid selle üle järele! On täitsa võimata keelata teha uurimusi keemilise sõja kasuks. Need uurimused liituvad ühte keemiliste ja harilikkuude farmatseütilliste uurimustega. Ained, mida pealetungijad kasutasid viimases sõjas, ei ole mitte isesugused ained, nad kuuluvad laboratooriumis alati tarvitavate ja aastaid juba tuntud ainete hulka. Nad pole leitud mitte sõja jaoks. Yperiid, fosgeen, kloor on kaua aega juba tuntud. Need on mitmete keemikute uurimuse tulemused — juba enne sõda. Praegu leiata iga päev keemia ajakirjanduses lahtris „õnnetused“ teateid mürgitustest, mis keemiliste ühenduste läbi on tekkinud laboratooriumides. Kas võime keelata mürgainete uurimist ka sel puhul, kus on tegemist meil juba tuntud ainetega? Viimane oleks meeleutu, sest ei ole vahet medikamentide ja mürgide vahel. Peale selle on mürgide uurimine mürgitavise võime suhtes inimkonnale kasulik, sest mürgi näiteks kasutatakse parasiitide hävitamiseks — neid puistatakse metsadesse puude parasiitide hävitamiseks jne.

Järelikult — võimata on takistada uurimisi üldse.

Kas on võimalik keelata mürgide valmistamine tööstuses? Raskesti on see teostatav! Versailles'i lepingu esindajad olid küll selles arvamisega, ja Versailles'i lepingus on olemas üks punkt, mis keelab mürgide valmistamise ja vedamise. Kuid selle punkti teostamisel jääks homme seisma kogu keemiatööstus. Tegelikult astuvad kõik rahvad iga päev sellest punktist üle. Sõjas tarvitatud aine valmistamine, nagu kloor ja fosgeen, samuti ka nende ainete vedamine, kestab edasi. Peab jällegi ütleva — võimata on takistada mürgainete valmistamist.

Kas tuleks nüüd keelata erivabrikute ehitamine kavatsetava keemilise sõja jaoks?

See on Rahvasteliidu poolt ette pandud kolmas küsimus. See küsimus on ette pandud mitte ainult teadlastele, vaid ka töötustele, ettevõtjatele. Viimaseid küsiti, kas oleks võimalik keelata ehitada vabrikuid kavatsetava keemilise sõja jaoks? Kõik vastasid üksmeelselt: „See on võimata!“ Tegelikult pole midagi kerget, kui hariliku tööstuse ümberehitamine mürkgaaside valmistamiseks. Nii siis, võimata on ära keelata mürkainete uurimine, valmistamine ja leidmine. Jääb järele — keelata mürkgaaside üldine tarvitamine ja see keeld on ka sisse võetud Genfi protokoll. Et mürkgaaside tarvitamist keelata, selleks on vaja protokollit ratifitseerimist ja Rahvusvahelise Punase Risti seltside konverents on mitmel korral väljendunud soovi, et kõik riigid ratifitseeriksid protokollid. Seda soovi Rahvusvaheline Punane Rist kordab veelgi.

Nagu näete, katse keelata keemilist sõda põrkab kokku suurte raskustega. Pealegi kui keegi vastastest otsustaks kasutada keemilist võitlusvahendit mittekurjalt, siis on väga raske teha kindlaks, kas on ta seda teostanud ka õiglaselt. Näiteks, harilik lõhkeainete lagunemine (deflagraatsioon) toob enesega vahest kaasa mürkgaaside tekkimise. See tuleb ette paratamatult üksikute lõhkeainete lagunemisel.

Nagu teada, tekib lõhkeainetest süsinikhaepend (vingugaas). Inimesed surevad tema mõjul nähtavate haavadeta. Samuti kasutavad sõjaväed liikumiste varjamiseks mitmekesiseid udusid, mis kergesti mõjuvad mürgitavalt. Kui valmistatakse udusid veel tugevama mürgi mõjuga, kuhu viiks see lõpuks? Selles paistab silmnähtav oht ja kõik riigid on saanud aru sellest. Püütakse kanda hoolt selle eest, et kaitsa omi vägesid. Rahvusvaheline Punase Risti komitee on välja andnud Rahvasteliidu sõjaväelise aasta-aruande, mis näitab, et kõik rahvad, kellel on olemas sõjavägi, peatuvad gaasikaitse küsimuse juures.

Kui rahvad peatuvad gaasikaitse küsimuse juures oma sõjaväe suhtes, siis nad peaksid tegema seda ka rahulikkude elanikkude suhtes, sest teatud juhustel üksikud kohad, kus asuvad eraisikud, omandavad sõjaväelise tähtsuse. Siin on tegemist tingimustega, mis teeb muret eriti Rahvusvahelisele Punase Risti Komiteele. On arusaadav, et see olukord tingiski küsimuse arutusele võtmise Rahvusvahelise Punase Risti Komitees. Komitee palus luba asja uurida ja Teie olete temale selleks andnud loa.

Uurimise tööde teostamiseks pöördus Komitee eriteadlaste poole (keemikud, füsioloogid, insenerid, sõjaväelased) ja palus nendelt töökava. Kaks koosolekut, esimene — Roomas, teine — Brüsselis, pühendati selle töökava väljatöötamisele. Koosolekute tööajal selgus, et see küsimus tegelikult on palju keerukam, kui seda arvati esialgu.

Ekspertid koos Rahvusvahelise Punase Risti Komiteega on küsimust arutanud kolmes arenisastmes. Töö tulemusele põhjenevad kolm töekspidamist, milliseid tahaksin eriti valgustada.

Brüsselis arutati kaitse küsimust märkide vastu, s. o. kaitset keemilise võitlusvahendi vastu üksinda. Kaaluti, mis tuleks ja mida võiks teha rahulikkude elanikkude kaitseks ainult mürkgaaside vastu? Ekspertid soovitasid järgmisi korraldusi: 1) korraldada kaitseorganisatsioon ja 2) teha kindlaks kaitseks tarvili- kud tehnilised abinõud. Vaatleme esiteks orga-

nisatsiooni küsimust. Tuleb mainida, et keemiline sõda on küsimus, mis meis kutsub esile palju kahtlusi. Kui mõni rahvas töötaks sellel alal tõsisemalt ja teeks alguse korraldada rahulikkude elanikkude kaitset, võiks sellest oletada, et see rahvas valmistub ette keemiliseks sõjaks. Ekspertidele paistis vastuvõetavamana, et algatuse rahulikkude elanikkude kaitseks keemilise sõja vastu teeks mõni rahvusvaheline organisatsioon ja nimelt Rahvusvaheline Punase Risti Seltside Komitee, keda toetavad rahvuslised punase risti seltsid. Sellest on saanud ka alguse mõte keskkomitee loomiseks, mis oleks keskpunktiks keemilist sõda puutuvate küsimuste uurimustes ja dokumenteerimistes. See keskkomitee peaks töötama käsikäes Rahvusvahelise Punase Risti Komiteega. Ühtlasi tuleks paluda kõiki rahvuslisi punase risti seltsi, luua rahvusline segakomisjon, kes töötaks samade küsimuste alal. See oleks tarvilik organisatsiooni üldistamise mõttes.

Mis puutub organisatsiooni tehnilist külge, siis soovitasid eksperdid käsitada mitte ainult riigi üksikute maakondade või maa-alade gaasikaitse organisatsiooni, vaid vaadelda küsimust iga riigi territoriaalpiires üldiselt, sest lennuväe arenemisega on tekkinud olukord, kus üheski Euroopa riigis ei ole paika, mis ei või sattuda vaenlase tulistamise alla. Ekspertide arvamusel tuleks rahulikke elanikke jaotada kahte liiki. Ühele liigile peaks pandama teatud kohustused pealtni puhul, näiteks omavalitsused, tuletõrjujad, päästemeeskonnad j. t. Need oleksid aktiivsed elanikud, keda tuleks varustada ka gaasitorbikutega. Teine osa elanikke võivad pealtni ajal katkestada oma töö. Need oleksid passiivsed elanikud, kes rünnaku ajal võiks leida varju gaasikindlate varjendites. Mainitud väide sunnibki maskide ja varjendite kui kaitseabinõude uurimisele. Kuid ei tule mitte ainult kaitsa inimesi, vaid ka hooned, milles asuvad gaasikindlad varjendid. Tsviliseeritud riigis omavad suure tähtsuse mitmesugused organisatsioonid. On vajalik, et riigivalitsus garanteeriks ka ohu puhul pideva telegraafi- ja telefonühendused, et liikumise abinõud ei lakkaks tegevusest ja toiduainete juurevedu ei katkeneks. Ekspertid on uurinud ja püüdnud leida võimalusi ja abinõusid keskpunktide tootlustamise kaitseks. Nagu teada, on olemas kaks liiki mürkaineid: esimesed, mis kohe haihtuvad (kaovad), teised — mis veelduvad esemetel ja maapinnal ja jäävad püsima pikema ajaks. Tuleb hoolitseda haavatute eest, desinfitseerida esemeid ja maapinda. Selle töö tegemiseks tuleb moodustada komandod esimeseks abiandmiseks ja desinfektsiooni töödeks. Ekspertid on niisuguste komandode moodustamise tunnistanud võimalikuks. Paratamatult tuleb komando koosseisu ettevalmistada, anda neile erioppuse ja varustada neid vastavate abinõudega. Kõik see nõuab suurt tööd ja kulu, eriti aga organiseerimise võimet ja taht seda läbi viia.

Ekspertid on soovitanud, et rahvusvahelised segakomisjonid igas riigis seaksid kokku töökava, milles näeksid ette, mil moel nad kavatsevad muretseda tehnilised abinõud ja kuidas neid tarvitada. Ühtlasi peaksid segakomisjonid nõutama riigivalitsuselt tarvisminevaid instruksioone, et oleks ette nähtud rahulikkude elanikkude kaitseks kõik, mis ette näha ja teostada võimalik. Eeltoodu paneb peale suured kohustused Rahvusvahelisele Punase Risti Seltside

XIV Rahvusvahelise Punaseristi Seltside konverentsist osavõtjad Brüsselis 1930.

Komiteele ja rahvuslistele punase risti seltsidele. Komitee leiab, et tema ülesandeks on juhtida tähelepanu sellele kohutavale ohule ja et rahvuslised punase risti seltsid peaksid kandma hoolt, et nende personaal oleks organiseeritud ja väljaõpetatud kooskõlas instruksioonidega, mis antakse riigivalitsustelt. Tugenedes Maailmasõja kogemustele, paistab, et Rahvusvaheline Punase Risti Seltside Komitee on teadlik selles, et kohalikkude organisatsioonide kaasabita tema üksi eeltoodud ülesannete täitmiseks ja läbiviimiseks on võimetu.

Kaitse tehnilise külje arendamises võib Komitee kaasa aidata ja on põhjust loota, et ta oma abi ei keela. Rahvusvahelisele Punase Risti Seltside Komiteele on ekspertide komisjon soovitanud rahulikkude elanikkude kaitse arenemises järgmist: korraldada tähtsamates punktides rahvusvahelisi võistlusi eriteadlaste ja tehnikute vahel, näiteks yperiidivastase reaktiivi leidmiseks, hea gaasitorbiku valmistamiseks ja hea kaitsemeetodi korraldamiseks. Rahvusvaheline Punase Risti Seltside Komitee on seda võtnud teatavaks ja püüab neid ülesandeid täita. Yperiidivastase reaktiivi leidmiseks on korraldatud suurejooneline võistlus ja määratud toetus. Kui Komitee ei kannataks rahaliste raskuste all,

korraldaks ta veel teisi võistlusi — eriti otsustabekohase torbiku valmistamiseks ja ka hea varjendi ehitamiseks.

Lubatagu siin juures tähendada, et see on vaid Rahvusvahelise Punase Risti Seltside Komitee ja ekspertide komisjoni töö algus. Üldiselt komitee eesmärgiks on kaitse igakülgne tehniline arendamine, arvutused ja kaalutlused kuidas kaitse teostamine oleks praktiliselt läbiviidav.

Ei saa salata, et kavatsitava kaitse organisatsiooni arendamist takistavad mitmed tõsised raskused. Oletame, et tahaksime annetada gaasitorbikud kõikidele kodanikkudele siin esindatud maadest. See nõuaks võrratu suurt kulu ja ma pean kinnitama, et praegusel momendil sellel alal tehtud kulu võib osutada asjatuks. Gaasitorbik on puht tehniline teos, mis tehnika arenemisega muutub ja võib muutuda koguni niivõrt, et ta hoopiski oma ülesannet ei täida. Ehkki rahulikkude elanikkude kaitse on riigi otsukohaseks kohustuseks, on siiski põhjendatud riigivalitsuste seisukoht, et piirdatakse katsetamistega ja passiivsete kaitsevahenditega. Gaasitorbikutega riigi kulul praegu elanikkonda ei varustata, sest, vaatamata suurele kulule, võivad need osutada ajajooksul hoopis

kõlbmatuks uute tehniliste leiutiste tõttu. Teiselt poolt teame aga väga hästi, et tarvisminevate varjendite ehitamine kõikidele rahulikkudele elanikkudele on hiigla suur ettevõtte ka siis, kui on tegemist juba olemasolevate majade ümberehitamisega. Kuigi see ei käi meil vast täiesti üle jõu, veeretab ta ette suured raskused, millest riigivalitsused peavad saama üle. Pealtvaataja ossa jäämine oleks lubamatu. Tuleb olla teadlik, et rahulikus elanikkonnas teatud protsendi kaotust peab arvestama ka siis, kui on ehitatud varjendid ja tehtud muud kaitseks vajalised ettevalmistused eeskujulikul.

Edasi tahaksin juhtida tähelepanu teisele tõekspidamisele, s. o. veel tõsisemale ohule, kui see, millest oli jutt.

Viimase sõja (Maailmasõja) ajal, kui atakeeriti vägesid sõjaväljal, siis teostati seda peajasjalikul lõhkeainete abil, kusjuures gaasid moodustasid ainult väikese osa sõjarelvast. Aga kui homme puhkeb sõda, siis kaitlemata atakeeritakse rahulikke elanikke gaasidega, samuti aga ka lõhke- ja süüteainetega, mille tõttu riigivalitsustel tuleb kaitsta rahulikke elanikke mitte ainult sõjagaaside ja keemilise sõja mõju eest, vaid juba üldiselt sõja eest, milline kaitsevõimatus näib olevat palju tõsisem.

Ekspersed Roomas püüdsid teha kindlaks brisant-, lõhke- ja süüteabinõude tegevuse ulatust ja tugevust. Tuldi otsusele, et mainitud abinõud võimaldavad nii suure hävituse, et seal, kuhu näiteks kukuks lõhkepomm, midagi enam järele ei jää. Seega, et hävitada kõik, on tarvis suurt lõhke- ja süüteainete hulka ja pommeid arvu, milleks praegusel ajal on ka küllaldaselt võimalusi. Kui selle eest tahetakse elanikke kaitsta, peab neid hulkadena paigutama majja varju. Oldakse kohustatud ehitama varjupaikadena tegelikud, tugevad kindlused kõikide linnade elanikkudele, kuid see on peaaegu võimata! Ekspersed Roomas katsusid kindlaks teha vastavad kulud.

Kui Euroopa otsustaks end niiviisi kindlustada, oleks kõikide rahvaste töö 10 aasta jooksul kulutatud ainult sellele.

Peab pidama silmas, et kaitseks pealetungitava massi jaoks puuduvad abinõud; tuleks elanikke evakueerida. Kuid kui on tegemist suure hulga elanikkonnaga evakueerimisega, põrkame kokku määramata raskustega. Tegelikult ole-

me vedanud miljoneid inimesi, kindralstaabid oskavad mobiliseerida armeesid, kuid siin ei seisa asi mitte armeede mobiliseerimises, vaid tegemist on organiseerimata inimmassiga. Mis moel neid transportida, kuidas anda neile ululust ja neid toitlustada? Olgu ettevalmistused või ettevaatuse abinõud millised tahes, kaitlemata suudame päästa elanikkonnast ainult ühe osa.

Ma tähendasin enimalt, et pealetungil gaasi- ja mürkainetega võivad tekkida tunduvad kaotused, kuid kombineeritud pealetungidel mürk-, lõhke- ja süüteainetega on kaotused kohutavad. Ei ole liialdus, kui ütleme: „rasked, tõsised kaotused“, sest tuletagem meelde, et on tegemist naistega, lastega, raukadega.

Kuna rahvusvaheline õigus keelab pealetungi rahulikkudele elanikkudele, oletatakse Teilt, et kõik see on liialdus ja asjata kartus. Seda arvas esialgu ka Rahvusvaheline Punase Risti Seltside Komitee.

Rahvusvaheline Punase Risti Seltside Komitee pööras õigusteadlaste poole, paludes neid avaldada arvamist rahulikkude elanikkude juriidilisel põhjendatud kaitse suhtes. Juristide arvamine selles küsimuses on Teile kätte antud, tutvunege sellega.

Peab ütleva, kõik õigusteadlased ei üksmeelselt toonitavad, et rahulikkude elanikkude juriidiline kaitse on väga küsitav. Sõja puhul on olemasolevad vahesed ja kehvad dokumendid tähtsusetu ja mõjuta.

Arvesse võttes eeltoodud peab kinnitama, et rahulikkude elanikkude kaitse olgugi piiratud ulatuses, on võimalik ja riigivalitsused peavad selleks tegema kõik, mis vähegi võimalik.

Rahvusvaheline Punase Risti Seltside Komitee loodab, et konverents ei keela Komiteel jatkata tehnilist uurimist ja juriidiliste aluste selgitamist rahulikkude elanikkude kaitseks sõja puhul.

Komitee vaatab sügava rahu'dustundega oma töö tagajärgedele ka siis, kui tal ei lähe korda saavutada küllaldaselt tehnilisi abinõusid rahulikkude elanikkude kaitseks sõja puhul, olles teadlik, et on tehtud kõik, mis võimalik.

Pahe vastu võitlema sunnib meid südametunustus ja pahe, mille toob kaasa sõda, ei seisa mitte relvas ega võitlusviis, vaid sõjas üldse.“

Langevarju probleemid.

Langevari leiab lennuteenistuses järjest suuremat tarvitamist. Kuna kuni praeguse ajani sajad inimesed on sooritanud laskumisi langevarju abil, siis on hakatud sellele küsimusele rohkem tähelepanu pöörama. Moodne langevari on oma põhiolemuselt võrdlemisi lihtis ese. Mõned langevarju puutuvad küsimused ja tehnilised probleemid ei ole aga seni veel täiesti rahuldavalt lahendatud. Kõigepealt ei ole küllaldaselt selgusele jõutud, kas peab langevari olema automaatne või mehaaniline, s. o., kas peab langevari ava-

nema iseenesest niipea kui väljahüpanu on jõudnud lennukist teatud kaugusele langeva ja oma raskusega langevarju ning lennukit ühendava nõõri pingule tõmmata, või peab varju avamine olema täiesti lenduri toimida. Esimene tüüp on Euroopas laialdaselt tarvitusel. Langevarju automaatse avanemise paremuseks peavad tüübi pooldajad seda, et juhusel, kui väljahüppaja kehalise või hingelise seisukorra tõttu (haavamine, hirm) ei suudaks langevarju avada, avaneb see iseenesest andes tarvitajale pääsuvõimaluse.

Pahedeks peetakse aga olenevus lennuki asendist välja hüppamisel ja võimaluse puudumine eemaldada vajaduse korral lennukist kaugemale, kui ühendusnööri pikkus. Juhusel, kui lennuk pikees langedes evib kiiruse, mis võrdne vabalt langeva inimkeha kiirusele, ei tõmbu ühendusnäär pingule ja ei ava langevarju.

Mehaaniline tüüp ei ole kuidagi seotud lennukiga. Avamise silmapilk on enam-vähem tarvitaja otsustada. Enam-vähem sellepärast, et langevarju avanemine ei järgne silmapilkselt sellele, kui laskuja avamise päästikut tõmbab, vaid mõni sekund hiljem. Hüpates välja näiteks põlevast lennukist, või püüdes põgeneda vaenlase lennuki eest, võib väljahüppaja enne varju avamist end teatud kõrgusel vabalt langeda lasta. Mehaaniline langevari, millise tüübi puhtakujulisem esindaja on „Irvin“, on omale kindla tarvita-jaskonna leidnud Ameerikas ja Inglismaal, kuid leida võib neid ka mujal.

Peale nende valmistatakse veel langevarje, mis varustatud mõlemi avamise viisiga. Need kombineeritud tüübid tahavad evida küll mõlemi eelmise tüübi hüved, kuid evivad ka nende pahed, sest küsimuse alla võib tarbekorral tulla ikkagi ainult üks avamise viis.

Kuigi ei saa ühtegi loetletud langevarjude tüüpidest veel ideaalseks pidada, ka kõige paremat nendest mitte, ometi võib teatud juhusel langevari lendurile ainukesena päästevahendina esineda.

Kui lendurit ähvardab purunemise hädadoht ja ta otsustab oma elu päästmiseks tarvitada langevarju, siis ei saa ta tegutseda pimesi, vaid peab oma tegevuses täiesti teadlik ja olukorda õieti hindav olema, sest ainult siis suudab ta nappidest võimalustest õigeima valida. Sellega langeks ära langevarju automaatse avanemise vajadus enamikul juhtudest. Järelikult ei saa automaatset langevarju kuidagi eelistada mehaanilisele, küll aga vastupidi.

Teine probleem, mis puudutab mõlemat langevarju tüüpi, kuid millel eriline tähtsus mehaanilise langevarju suhtes, on inimese langemise kiirus enne langevarju avanemist. Nagu öeldud, võib mehaanilise langevarjuga varustatud laskuja enast suurema või vähema kõrguse vabalt langeda lasta enne kui ta päästiktrossi tõmbab ja langevarju avab. Selle juures on tähtis, kui suureks tõuseb langemise kiirus kiirenduse tõttu ja kas suudab siis inimese organism ja langevari avanemise

löögile vastu pidada. Selgus selles küsimuses on vajalik, sest nagu edaspidisest selgub, on mõnikord kasulikum pikem langemine enne kui päästikut tõmmata. Langevarju teooria põhjeneb Galilei langemisseadustel.

Nagu teada langevad kõik kehad õhutühjas ruumis võrdse kiirusega. Selle langemise põhjuseks on maakera külgetõmbe jõud, s. o. raskustung ja liikumine ise on (praktiliselt) ühtlaselt kiirenev, nõnda et kiirus, mille saavutab vabalt langev keha oma langemise teatud momendiks, on proportsionaalne langemise algusest möödunud ajale. Märkides kiirust — V , aega — t , kiirendust — g ja langemise kõrgust S , on meil valemid:

$$1) V = g t$$

$$2) S = \frac{g t^2}{2}$$

$$3) V = \sqrt{2gS}$$

Õhu keskkonnas pidurdab keha langemist õhu takistus, mis oleneb eeskätt õhu tihedusest, siis keha kujust ja suurus-est ning on proportsionaalne keha liikumise kiiruse ruudule. Algab keha langemist liikuvast seisukorrast, näiteks lendavalt lennukilt, siis on tema kiirus ja langemise suund lennuki kiiruse ja raskustungi kiirenduse resultaat. Kuna horisontaalne komponent keha lennukist eraldumise momendist peale püsivaks jääb, vertikaalne (raskustungi kiirenduse tõttu) aga suureneb, siis kujutaks keha langemise tee õhutühjas ruumis paraaboli. Õhu keskkonnas langedes muutub horisontaalne komponent õhutakistuse mõjul varsti nulliks ja keha langeb kiirenevalt vaiks-õhus vertikaalselt ehk liikuvast õhus kallakjooneliselt.

Raskustungile vastupidiselt mõjuv õhutakistus tõuseb proportsionaalselt kiiruse ruudule. Kui langemise kiirus on jõudnud suuruseni, mil õhutakistus võrdub raskustungile, siis sünnib edespidine langemine püsiva kiirusega. See kiirus on antud keha jaoks maksimaalne langemise kiirus, õhu keskkonnas.

Kuna õhutakistuse väärtus teada, oleks võimalik lennukist väljunud ja vabalt kinnise langevarjuga langeva inimese maksimaalset langemise kiirust teoreetiliselt arvutuse teel leida. Peab aga tähendama, et langemisel on inimese keha asend muutlik ja langemine võib sündida kord pea, kord jalad või selg ees. Selle tagajärjel muutub õhutakistus nõnda, et teoreetiline arvutus täpsaid tulemusi ei anna.

Ka praktilised katsed sel alal on seotud raskustega. Leiti vajalik olevat toimetada katseid öösel tarvitades fotograafia abi.

Fotokaamera katja oli seatud nõnda, et objektiiv oli avatud. Täpsalt iga sekundi järele kattis katja hetkeks objektiivi. Plaat oli varustatud kõrguste skaalaga. Lennuk lendas kurssi mööda, mis võimalikult paralleelne maapeal ülesseatud kaamera horisontaalteljele.

Lennukist lasti langeda 78 kilogrammi raskune inimese suurune nukk, mille selga oli kinnitatud langevarju pakk. Nuku külge oli kinnitatud ka hele elektrilamp, mille valgus fotokaamera plaadile rea kriipse jättis, sest katja avanes ja läks kinni iga sekundi järele nõnda, et iga kriips plaadil oli proportsionaalne nuku langemise kõrgusele ühes sekundis.

Kõrguste masstaabi ja kriipsude pikuse järele oli võimalik langemise kiirust kindlaks teha.

Tulemused näitasid, et inimese langemise maksimaalne kiirus oli kaugelt madalam oletatavast. Tema kiirus ei tõusnud üle 53 m (sek) 192 km (tur.). Selle piiri saavutas ta 11 sekundi järele peale 365 m langemist. Rida samasuguseid katseid näitas, et saadud arvud muutusid ainult selle tagajärjel, kas nukk langemisel enam või vähem pöörles, mille juures minimaalne langemise kiirus oli 49 m (sek.)*

Edasi näitasid katsed, et nukk, mis kaalus 52 kg ja oma kuju ning suuruse poolest oli ühtlane 180-naelase nukuga, saavutas oma maksimaalse langemise kiiruse — 137 km/tun. — 10 sekundi järele.

90 kg raskune tinast kuup, mille külge oli kinnitatud langevarju pakk, saavutas 15 sekundi järele 322-kilomeetrilise maksimaalkiiruse, olles langenud 900 m. Kui gi langeva inimese kiirus ei tõuse üle 192 km/tun., ei saa seda veel arvestada kui maksimaalset kiirust, mille juures langevari avaneda võib ja millele lan-

gevarju tugevus vastupidama peab. Siin avaldab mõju ka lennuki kiirus, mis kõigil moodsatel sõjaväe lennukitel selle normi ületab. On lennuki kiirus lennukist väljumise momendil suurem, kui 192 km/t. ja avab väljahüppaja langevarju kohe, siis on ka tema kiirus suurem ja avamise löök tugevam. Järelikult peab langevarju konstruksioon ja tugevus vastama lennuki kiirusele, millele antud langevarju kasutatakse. Langevarju kasutaja peab aga tuttav olema inimese langemise kiirenemisega ja maksimaalkiirusega, sest mehaanilise langevarju tarvitamisel on võimalus langemise kõrgust ja sellega teatud piirini ka avamislöögi tugevust reguleerida. Liigub lennuk näiteks sügavas pikees, on mõnikord kasulikum langevarju avamist hiljemaks jätta kuni langemine on aeglastunud inimese langemise maksimaalkiiruseni.

Vertikaalkiiruse suurenedes kahaneb horisontaalkiirus ruttu ja kui lendur ei ava langevarju enne kui tema langemise kiirus on kahanenud inimkeha maksimaalse langemise kiiruseni, siis vähendab ta sellega avamislöögi tugevust.

Kui lennuki kiirus on alla 192 km/t., peab langevarju muidugi kohe avama, kui teised asjaolud hilisemat avamist ei tingi.

Kolmas probleem, mis langevarju kasutamisel üles kerkib, on minimaalne kõrgus, millelt langevarjuga laskumine on hädaohtu. See kõrgus oleneb eeskätt langevarju avanemise kiirusest. Peale selle avaldavad mõju lennuki asend ja suund. Avanemise kiiruse all ei tule mõista tehaste poolt reklameeritavaid aegu, vaid tegelikkude katsetamiste tagajärgi. Lennuki suure horisontaalkiiruse juures avaneb langevari rutemini kui siis, kui lennuk väljahüppe momendil liikus aeglaselt, selle tõttu on ka vertikaalne langemine väiksem. Pikeeriv lennuk, selle vastu, annab lendurile suurema allapoole liikumise kiiruse, tuues teda sellega enne langevarju avanemist maale lähemale. Pöörises olevast lennukist väljahüpates on soovitav avamist hiljemaks jätta, et vältida varju kupli kokkupuutumist lennuki sabaosaga. Seesugune olukordade mitmekesisus raskendab minimaalse hädaohtu langevarju hüppe kõrguse kindlaks määramise.

J. S.

*) Üldine õhutakistus $R = \frac{\gamma}{g} C \cdot S \cdot V^2$, kus γ on õhu kaaluline tihedus (760 mm surve ja 15°C temperatuuri juures $\gamma = 1,226 \text{ kg/mtr}^3$), g — raskustungi kiirendus, C — koefitsient, mis oleneb keha vormist ja asendist liikumise suuna suhtes, S — keha lõikepind, V — kiirus.

Taktika alalt.

I.

SISSEJUHATUSEKS.

Edu saavutamiseks lahingus on vajalik kõigi võitlejate tahte- ja jõupingutuste suunimine ühise eesmärgi saavutamiseks. Teo- ja tahteühtluse tagamine lahingus on juhi ülesandeks, kusjuures sageli teoühtluse saavutamine on palju raskem ja nõuab juhi suuremat oskust kui ühise tahte tagamine. Seda suudavad ainult taktikaliselt hästi ettevalmistatud juhid, kes taipavad kiirelt ja otsustavad olukorrale vastavalt ja suudavad anda täpsaid, kindlaid käskke.

Juhi taktikaline ettevalmistus võib anda mõjuvaid tagajärgi siis, kui ta on praktiline. Eeskiri on „kuke aabits“ juhile, mida peab tundma, kuid mille tundmine on vaid esimene samm juhtimise keele tundma õppimiseks. Järgmine samm on tegelikkude ülesannete lahendamine kaardil.

„Södur“, endale ülesandeks tehes kaasa aidata meie juhtkonna taktikalisele ettevalmistusele, alustab käesolevaga taktikaliste ülesannete avaldamist oma veergudel. Avaldatavad ülesanded on tegelikult juba läbi mängitud ohvitseridega, mis tagab nende elulikkuse.

Toimetus juhib erilist tähelepanu asjaolule, et avaldatavate ülesannete lahendusi ei tule mitte võtta kui ainuõigeld šabloone, millest vääramatult tuleks kinni pidada. Iga olukord võimaldab ikka mitu lahendust ja „Södur“is“ avaldatakse üks neist.

Peale selle, mitte alati pole võimalik lahendustes tungida kõigisse üksikasjusse, nii ruumi puudusel, kui ka seetõttu, et võimatu on ette näha, millised küsimused just vajaksid detailsemat käsitlemist ühe või teise lugeja seisukohast. Kui üksikuid lugejaid tekib küsimusi selle või teise lahenduse kohta, siis oleks soovitav, et nendega pöörduetakse vahetult toimetuse poole. „Södur“ on samuti valmis avaldama üksikuid erinevaid lahendusi, mis temale saadetakse lugejate poolt.

Ülesanne nr. 1.

Pataljon lähenemisel kohtamislahingus.

Üldolukord.

(Vaata skeem nr. 1.)

Siniste IV brigaad, mille koosseisu kuulusid 10. 12. ja 14. jalaväe rügemendid ühes suurtükiväega, algas 17. juulil kell 0400 liikumist K a m b j a, I g a v e r e, U h t i raioonist (lõunapool E m a j õ g e). Kell 0700 paiku oli IV brigaad oma esi-

osadega väljajõudnud kuni E m a j õ e n i, jätkates seal edasiliikumist järgmiselt: parempoolne kolonn (10. jalaväe rügement ja III suurtükiväe grupp) oli suunatud üle K õ r v e k ü l a, S a a d j ä r v e ja I g a v e r e peale, vasakpoolne kolonn (12. jalaväe rügement ja V suurtükiväe grupp) üle M a r a m a a Ä k s i peale. Brigaadi ülejäänud osad pidid liikuma parempoolse kolonni taga. 12. rügemendil oli ülesandeks vallutada Ä k s i, P u p a s t v e r e raioon, tagasisurudes roheliste jõud, mille koondamise üle V o l d i raiooni olid andmed sinistel.

Eriolukord.

Kaart 1:25.000. Tartu ümbr.)

Siniste IV brigaadi koosseisu kuulus 12. jalaväe rügement jõudes põhjapoolse E m a j õ g e jätkas liikumist M a r a m a a a s., R a j a s i l l a a s., Ä k s i üldsuunas järgmiselt: rügemendi eelvägi I/12. ühes tema käsutusse antud 3. kerge kahur-patareiga kattis rügemendi liikumist, kuna rügemendi peajõud (II, III/12.) liikusid ühes kolonnis mööda Tartu—Tallinna maanteed. Väljajõudes O t s a, K õ l u s t e küla joonele pidi I/12. edasiliikumine sündima rügul 12. korraldusel.

Rügul oli ette saatnud luursalga koosseisus: rügemendi ratsa k-do ja 1 rühm ratureid, kellel ülesandeks oli toimetada luuret rügemendi liikumise suunas, välja selgitades vastase olemasolu Ä k s i raioonis, kust edasi liikuda kuni V o l d i jaamani. Vastasega kokkupuutel luursalk läheb patül I/12 käsutusse.

Kell 0830 sai patül I/12. teate, et lennukiväe poolt on kindlaks tehtud roheliste ratsaosad (umbes 1 eskadron) kell 0800 L ä h t e küla raioonis, kes liikusid lõuna silhis.

17. juulil kell 0930 asusid I/12 osad nagu näidatud skeemil. Pataljoni eelkäitse kompaniid asusid: 1. kompanii + 1 r/k. rühm + 2 ratsanikku K r i i s a talu juures, 2. kompanii + II r/k. rühm kõrg. 46,2 juures. Ülejäänud osad Tartu—Tallinna maanteel kolonni algega M a r a m a a a s. juures järjekorras: kuulip. kompanii, siderühm, 3. kompanii, laskemoona ja sanitaar-vankrid. Ülejäänud pataljoni voor rügemendi peajõudude sabas. Patül I/12. asus ise 2. kompanii juures ühes 3. patarei ülemaga. Patül I/12 juures olid sidepida-

miseks 3 ratsanikku ja 2 ratturit. 3. patarei liikumise maanteel pataljoni järel asudes Räästa talu juures.

Juba lähenedes kõrg. 46,2 patül I/12. kuulis Amme jõe jõonel laskmist püssidest ja kuulipildujatest.

Kell 0930 patül I/12. sai luursalga ülemalt kapten R. teate millest selgus, et luursalk on roheliste ratsaosade poolt Amme jõe jõonel kinni peetud. Üksikutel ratturitel läks korda Rajasilla a.s. juures üle jõe minna, kuid löödi roheliste kuulipilduja tulega tagasi.

Kell 0915 luursalga osad asusid järgmiselt: luurpatrull nr. 1 (2 jagu ratsanikke) Adra talu juures, luurpatrull nr. 2, (2 jagu ratsanikke) raudtee silla, Kalumäe talu juures, ratturite rühm Rajasilla a.s. juures. Amme jõe põhjakaldal on umbes üks roheliste eskadron 2 kuulipilduja rühmaga. Roheliste kuulipildujate tuli, mis tuleb kõrg. 47,1 ja Rajasilla talu raionist, on eriti mõjuv. (Vaata skeem nr. 2).

Luursalga ülem asub ise Vasula kõrtsi juures. Senised kaotused 3 surnut, 5 haavatut.

Luursalga ülem teatas ühtlasi patül I/12., et raudtee ja maantee sillad Amme jõel on terved ja peale selle on veel Amme jõel üks puusild Adra talust umbes 500 m. lääne-pool oleva üksiku talu juu-

res, mis võimaldab ka vanakrite ülepääsu. Jalgsi pääseb üle Amme jõe Adra talust umbes 300 m. põhjapool oleva metsatuka juures.

Kell 0935 visati lennukilt kõrg. 46,2 juurde järgmine teade: Kell 0925 roheliste jalaväe kolonn umbes üks pataljon ühes patareiga (?) Alevi juures (kaart 1:300,000, vaata skeem nr. 1) maanteel liikumas lõuna sihis. Pruuli juures üksikud ratsanikud.

Ajal millal patül I/12. ülalnimetatud teated sai, olid 10. rügemendi eelkaitse osad välja jõudnud Haavamõisa, Haava a.s. juurde. (2 km lõunapool Vasula as.) Rügemendi luureosad olid võitluses Vasula a.s. ülekäikudel roheliste ratsaosadega.

Vahejoon 10. ja 12. rügemendi vahel vaata skeem.

Märkusi: 1) I/12. üksused on täies koosseisus. R/k. kompaniis 4 rühma a 3 r.-k. + saaterühm 4 r. k.

2) Ilm soe, päikesepaisteline.

3) Amme jõe laius 8—15 m. Sügavus 0,7—1,2 m. Kaldad märjad, kuid mitte pehmed.

L a h e n d a d a.

Patül I/12. otsus ja käsud vastavalt 17. juulil kell 0935 tekkinud olukorrale.

Mitmekesisus jalaväe rühma organisatsioonis.

Hispaania kolonel Salvador Fernandez Vaamonte on avaldanud uurimuse „Jalaväe rühma organisatsiooni ja taktikalise kasutamise kohta Hispaanias, Prantsusmaal, Itaalias ja Saksamaal“ *). Autori uurimuse eesmärgiks on olnud parema ja otstarbekohasema organisatsiooni leidmine Hispaania jalaväe rühmale.

Paistab, et sarnane väike inimeste ja relvade koondis, nagu seda on jalaväe rühm, ei võimalda lahkuminekuid organisatsioonis; tegelikult on asi siiski hoopis teistsugune. Euroopa suured sõjaväed, kuigi omades peaaegu analoogilised sõjakogemused, on igati omamoodi lahendanud väikeste jalaväe üksuste organisatsiooni probleemi. Suurriikide sõjaväed on igati loonud omaette originaalse jala-

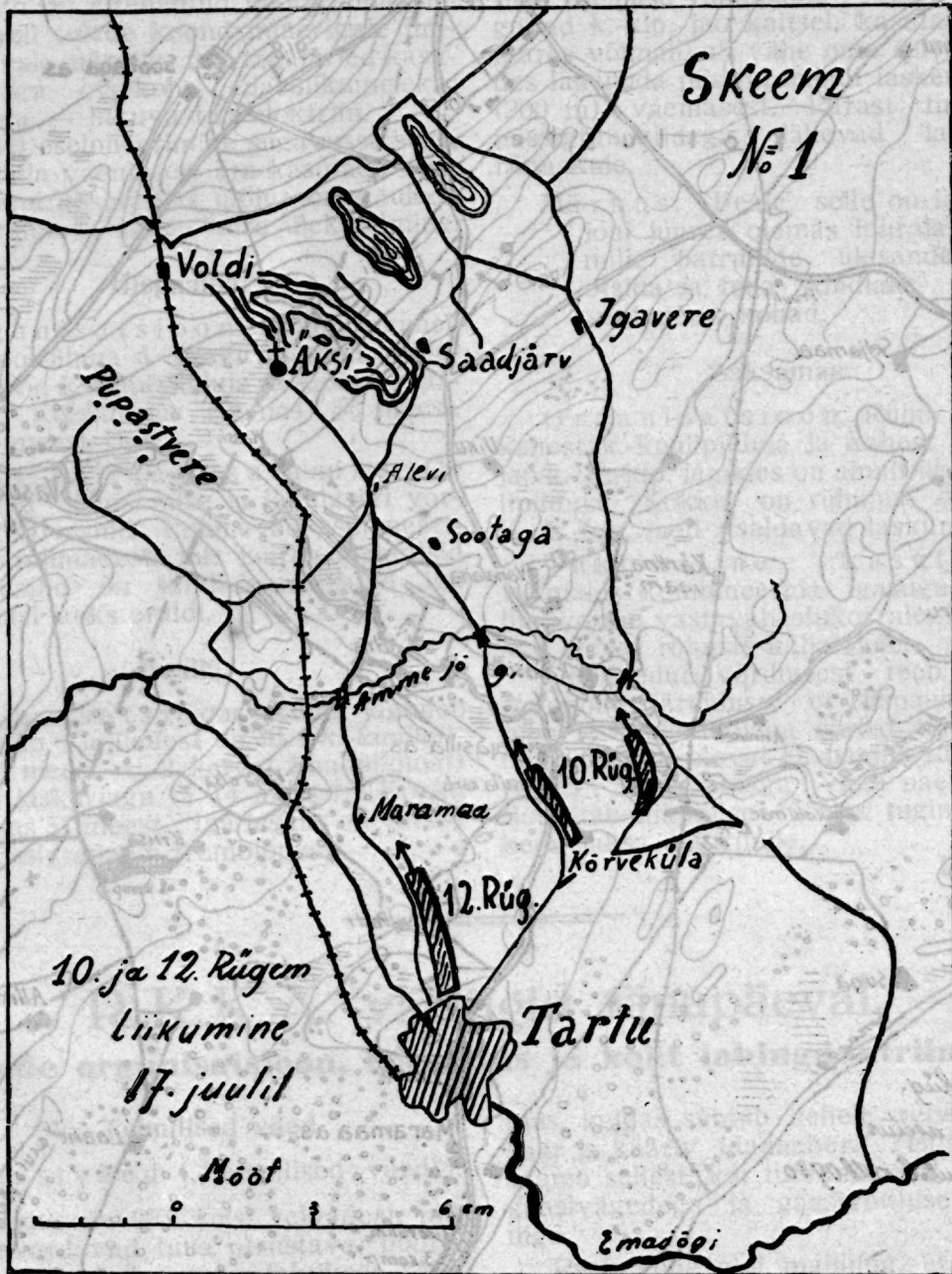
väe rühma organisatsiooni. Viimane erineb peaaegalt mitmesuguste relvade (püsside, k. ja r. kuulipildujate, mortiiride) jaotuselt rühma orgaaniliste üksuste vahel. Autor asub seisukohale, et parimaks organisatsiooniks osutub rühma jaotus homogeensetesse üksustesse, s. o. gruppidesse, jagudesse, missugused kasutavad vaid mingisugust üht relva. See organisatsioon lihtsustavat väljaõpet, hõlbustavat juhtimist ja kaotuste korral jäävat rühma alale ikkagi esindajad kõigi relvade kasutajatest.

Teiste riikide jalaväe rühma kohta teeb autor järgmised märkused:

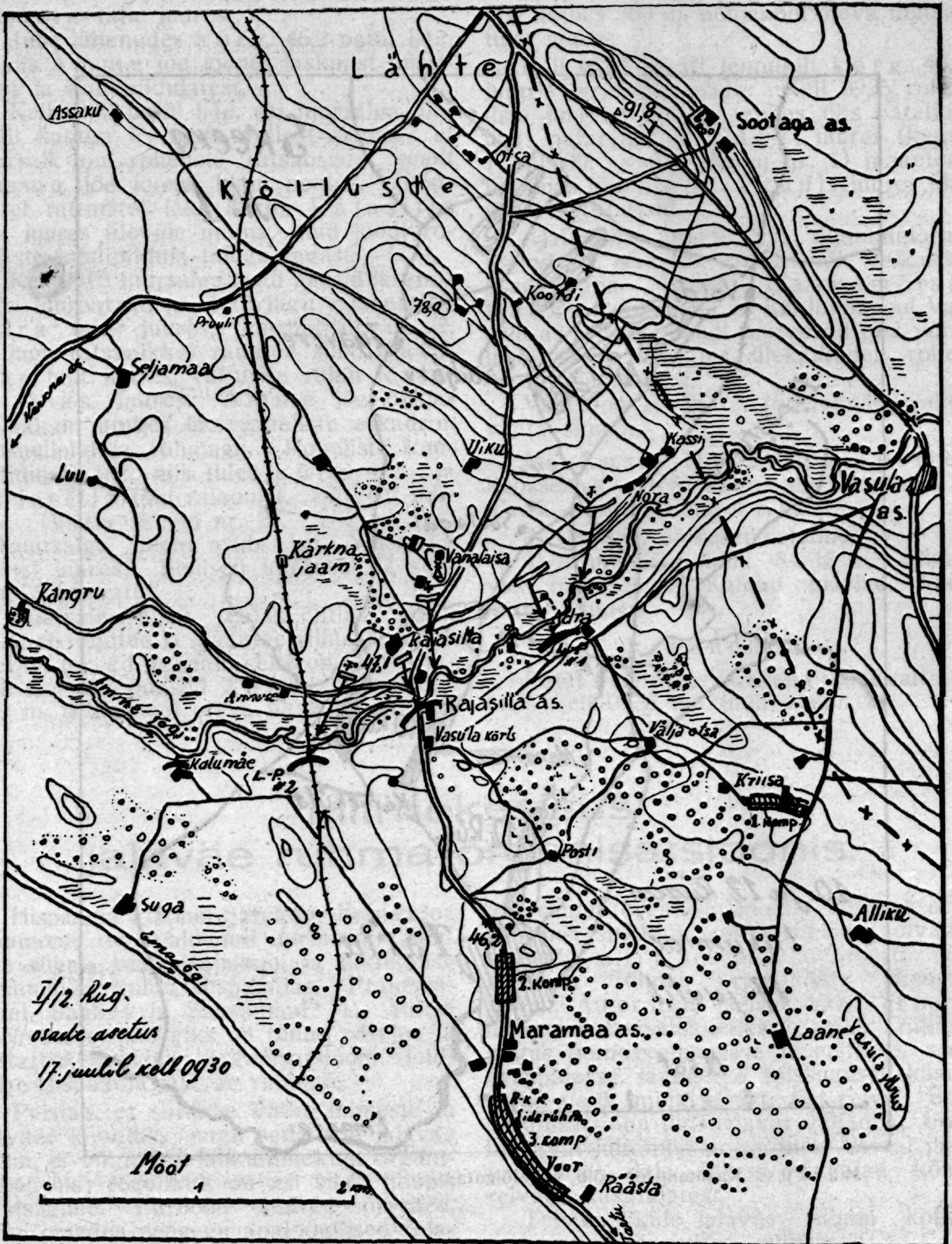
Prantsusmaa.

Organisatsioon. Rühm koosneb kolmest ühesugusest grupist a 10 meest. Iga grupi koosseisu kuulub üks kergekuuli-

*) La Revue d'Infanterie Nr. 457.

Märkus: Kasutamisel võib väljalõigata.

Skeem nr. 2.

pilduja. Grupp jaguneb kaheks: k.-kuulipilduja ja laskurite lüliks, s. o. tuleks ja liikumiseks.

Taktikaline kasutamine. Lahingrivi on ettenähtud poolgruppidega. Pealetungil tulede koondamine igale ilmsiks tulevale märgile; tule tagajärjed kasutatakse ära otsekohe edasiliikumiseks; ühesõnaga — liikuva tule doktriin.

Kaitsel ešeloneerimine sügavusse seks, et talkistada vaenlasele ära kasutada oma tulede neutraliseerivat mõju; oma tulede moondamine ja nende kiire ülekandmine.

Hispaania.

Organisatsioon: Rühm jaguneb kahte poolrühma á 3 jagu kumbki, milledest üks on k.-kuulipilduja ja kaks — laskurjaod. Kokku on rühmas 38 meest, seega 6 meest jaos.

Taktikaline kasutamine. On ettenähtud lähenemise ja lahingrivi vormid. Rivivormid kujunevad ešeloneeritud poolrühmadest, mis juures distantid ja intervallid on kindlaksmääratud iga lahingfaasi jaoks eraldi.

Itaalia.

Organisatsioon. Rühm jaguneb nelja jakku, milledest on üks k.-kuulipilduja (15 meest + 2 kerget kuulipildujat) ja kolm laskurjagu (á 14 meest). Kokku on rühmas 57 meest. Iga laskur on varustatud püssigranaadi trombloniga.

Suurt rõhku pannakse laskmisele üle peade lähematel kaugustel.

Taktikaline kasutamine. K.-kuulipildujate jagu püüab neutraliseerida vaenlase vastupanu. Teised jaod liiguvad k.-klp. jaos kaitsel, kasutades seejuures võimalikult vähe oma relvi ja püüdes läheneda püssigranaadi laskeulatusele (200 m) vaenlasest. Pärast tulistamist püssigranaatidega, lähevad laskurjaod rünnakule.

Märkus: Peale selle on iga pataljoni juures olemas huraajate rühm, mille patrullide ülesandeks on: otsida ja teha kindlaks vaenlase vastupanu kohad.

Saksamaa.

Organisatsioon. Rühm koosneb kahest k.-kuulipilduja ja kahest laskurite jaost. K.-klp. jagudes on ainult üks k.-kuulipilduja. Kokku on rühmas 45 meest. Ka k.-klp. jaod sisaldavad laskureid.

Taktikaline kasutamine. Võimalus kombineerida igasuguseid lahingvorme vastavalt olukorrale. Relvade arv olevat rühmas küllaldane.

Ülaldoodud võrdlusest teeb kolonel Vaamonte järelduse, et Hispaania rühm oma k.-kuulipildujaga olevat tule mõttes nõrk. Samuti olevat Hispaania rühm, võrreldes Saksa omaga väga paendumata. Soovitab liikumise mõttes tugineda rohkem Saksa doktriinile.

R. Tck.

R. K. K. A. väeliigid tänapäeval, nende organisatsioon, relvastus ja koht lahingdoktriinis.*)

V. Tehnilised väed.

4. Gaasiväed („keemilised väed“).

Sõjagaas on üks neist relvadest, milised ähvardavad tuua otsustava pöörde meie senises ettekujutuses taktikast. Mitte asjata ei seata teda tähtsama „revolutsioonääri“ kohale sõjanduses lennuväe ja soomusjõudude kõrval. Kõik riigid pühendavad talle erakordse tähelepanu ja mõtted, et tulevikusõda on peamiselt gaasisõda, pole enam haruldased. Sellepärast tohiks pakkuda küllaldast huvi küsi-

mus, kuidas suhtub sellele relvale meie suur ja kääriv idanaaber. Teatava pildi saame sellest, kui tutvuneme R. K. K. A. gaasivägedega ja gaasivõitluse doktriiniga.

Peab kohe alul mainima, et venelastel puuduvad küllaldased oma lahingukogemused sõjagaaside kasutamises. Tsaariaegse vene armee gaasiteenistuse organisatsioon Maailmasõjas oli kohandatud peamiselt gaasikaitseks (rinde-, armee-, diviisi- ja rügemendi gaasiteenistuse juhid ja rügementide gaasikaitsekomandod), kuna kodusõda ei andnud pea mingisuguseid õpiseid „keemilise

*) Järg. Vaata „Sõdur“ 1930. a. nr. 49.

võitluse“ taktikas.¹⁾ Seepärast pole imestada, et venelased kopeerivad suurel määral Lääne-Euroopa riikide sõjavägedes maksvaid vaateid nii gaasivägede organisatsiooniks kui ka taktikas.

Organisatsiooni alal on kaasajal kõljal läbi löönud vaade, et keerukas gaasiteenistus nõuab omaette gaasivägesid. Selle seisukoha on omaks võtnud ka venelased ja nii näeme punaväes esinemas erilisi gaasiballoni-, gaasipildujate ja leegiheitjate ühikuid, millised rahuajal on koondatud üksikutesse gaasikompaniidesse, gaasipataljonidesse ja gaasirügementidesse. Nende spetsiaalvägede ülesandeks on rakendada keemiliste ainete väljaviskamise teenistusse abinõud ja masinad, (gaasiballoonid, gaasipildujad, leegiheitjad jne.), milliste kasutamine osutub komplitseeritaks jala- ja ratsaväele. Kuid see ei tähenda kaugeltki, et venelased loevad „sõjakeemia“ ainult gaasivägede monopoliks; hoopis vastuoks, nad rõhutavad, et ka kõikide teiste väeliikide organismid peavad oksama kasutada keemilist relva ja võidelda tema vastu. Ja tunduval määral keemilised võitlusvahendid leivadki kasutamist teiste väeliikide poolt (kahurväe gaasimürsud, harilikkuude miinipildujate gaasimiinid, keemilised käsi- ja püssigranaadid, lennuväe gaasipommid). Edasi on punaväes ette nähtud kõikide juhtide juures, alates ülemjuhatajast ja lõpetades rüüliga, „keemilise teenistuse ülemad“, kompaniides, eskadronides ja patareides — „keemilised instruktorid“. Laskurrügemendi ja ratsadiviisi keemilise teenistuse ülematele alluvad keemilised rühmad, milliste ülesandeks on toimetada keemilist luuret (gaasiluuret) ja vaatlust, organiseerida gaasihäiret, muretseda väeosadele keemilist varustust teostada maa-alade gaasitamist, suitsukatte loomist jne.²⁾

Ülalnimetatud keemiline rühm laskurrügemendis koosneb rahuajal 16 mehest (sõjaajal on rühmas ette nähtud 1 ohvitser, 4 allohvitseri ja 40 punaväelast). Tema keemilisteks relvadeks on: 1) leegipilduja „ROT“ või „M—I“ (kaal 24 kg, põletisainet 16 kg, põlemiskestvus 1 min, leegi ulatus kuni 30 m); 2) mürksuitsu küünal (kaal umbes 1 kg,

põlemiskestvus 5 min; 500 küünalt, asetatult 1-meetriliste vahedega, võivad moodustada soodsatel tingimustel suitsupilve, mis tungib kuni 2,5—3 km kaugusele vastase asetuse; küünalde arvu suurendamisel 5—6 korda loodetakse saavutada pilv, milline tungib samal rindel kuni 10 km kauguseni); 3) kantav suitsuaparaat (kaal umbes 30 kg, suitsuaine põlemiskestvus 5—15 min; aparaadid asetatakse positsioonile 50—250 m vahedega; tuule kiiruse juures 5—6 m/sek saavutatakse suitsupilv (valge), milline pole läbi nähtav kuni 300 m kauguseni aparaadist; sama aparaati kasutatakse ka soomusmasinatelt); 4) suitsupadrin (kaal 1—2 kg, põlemiskestvus kuni 10 min; tuule kiiruse juures 2,5 m/sek. moodustavat küllalt tiheda suitsukatte 150—250 m ulatuses); 5) aparaat maastiku mürgitamiseks püsivgaasidega.

R. K. K. A. gaasivägede kõrgeimaks ühikuks on gaasirügement ehk keemiline rügement („himičeski polk“), mille koosseisu kuulub:

- staap,
- politiline jaoskond ühes klubiga;
- majandusjaoskond ühes majanduskompaniiga;
- sanitaarjaoskond;
- veterinaarjaoskond;
- keemialabooratoorium;
- meteoroloogiajaam;
- tehniline töökoda ja
- 3 pataljoni, kusjuures iga pataljon omab isesuguse koosseisu.

Gaasirügemendi I pataljon koosneb rahuajal kahest gaasikompaniist à 3 rühma ja ühest gaasipildujate-kompaniist (3 patareid), II pataljon — kahest leegiheitjate-kompaniist ja III pataljon — kahest õppekompaniist.

I pataljoni gaasikompaniid on varustatud kergete ja raskete balloonidega, samuti nagu üksikud gaasikompaniid, gaasipildujate-kompanii — gaasipildujatega (30 gaasipildujat) ja miinidega (gaasi- ja fugass-miinid). Gaasipildujate-kompanii alljaotuseks on patarei kui taktikaline üksus, milline omakorda jaguneb rühmadeks; rühm loetakse kõige väiksemaks tuleüksuseks, milline suudab täita üksikuid iseseisvaid tuleülesandeid.

II pataljoni kompaniid on varustatud kantavate („rantsevõje“), fugass- („SPS“) ja raskete („T“) leegiheitjatega. Kokku on pataljonis raskeid (120) ja fugassleegiheitjaid 240. Vajaduse korral antakse leegiheitjad ka jalaväeosade juurde: las-

¹⁾ A. Sõromjatnikov: „Taktika himičeskoj bor-bõ“ (Gos. izd. Moskva 1925).

²⁾ „R. K. K. A. instruksioon gaasiteenistuseks (1927) §§ 101, 104.

kurpataljonile — üks rühm, laskurkompaniile või rühmale — üks jagu leegiheitjaid; kantavaid leegiheitjaid saab iga laskurjagu normaalselt 2 (laskurügemendi keemilisest rühmast või leegiheitjate-kompaniist).

III pataljon on õppepataljon, milline valmistab ette väeosadele gaasiteenistuse instruktoreid. Pataljoni kaader on 60-meheline, kuna õpilasi on igas lennus umbes 300. R. K. K. A. staabiülemalt 11. aprillil 1930. a. kinnitatud „Juhendid gaasiteenistuse instruktorite ettevalmistamiseks“ (Gos. izd., Moskva, 1930) määravad kindlaks instruktorite kursuse kestvuse 3 kuu peale (480 tundi) ja nõuavad erilise tähelepanu pööramist gaasipealetungi taktika ja tehnika omandamisele (§§ 1, 12, 14, 20—22). Olgu tähendatud, et gaasiteenistuse instruktorite ettevalmistamine toimub ka laskur- ja ratsadiviisides sellekohastel erikursustel. Nagu „Juhenditest“ näha, peetakse diviisikursused harilikult ühe laskurügemendi (ratsadiviisis — „gaasiteenistuse üksiku rühma“) juures ja neid juhivad diviisi gaasiteenistuse ülem. Iga laskurügement saadab kursustele 9 õpilast nende punaväelaste hulgast, kes on lõpetanud rügemendikooli (õppekompanii).

Üksiku gaasipataljoni ja üksiku gaasikompanii organisatsiooni ja keemilise relvastuse kohta puuduvad sõjakirjanduses uuemad andmed.

*

Gaasiteenistuse organisatsiooni aluseks on punaväes järgmised printsiibid: a) gaasiteenistus vajab osaliselt spetsiaalväeosi, nagu märkisime juba eelpool; b) gaasiteenistus seljataguses erineb teravalt gaasiteenistusest rindel, d) sanitaarteenistus ei kuulu organisatsiooniliselt lahingulise gaasiteenistuse hulka, vaid arstiabiandmine sõjagaasiga mürgitatuile sünnib olemasoleva sanitaarteenistuse organisatsiooni poolt ja üldistel alustel teiste lahingus kannatada saanud kategooriatega ja e) meteoroloogiateenistust kannavad gaasikaitse huvides nii väeüksuste meteoroloogia-jaamad kui ka keemiliste osade isiklik koosseis.

Kõik R. K. K. A. ametlikud eeskirjad, mis kuidagi puudutavad sõjagaasi tarvitamist lahingus, kinnitavad oma saatesõnas, et punavägi kasutab keemilise pealetungi vahendeid ainult siis, kui vastane teeb seda esimesena. Loomulikult ei tule võtta neid eeskirjade lubadusi pühaliku vandetöötusena, mida lahingu-

olukorras ka tingimata peetakse. Vist on õigem näha selles vaid ilusat žesti.

Missuguste allikate kaudu võiksime jõuda selgusele punaväe gaasipealetungi ametliku doktriini üle?

„R. K. K. A. instruksioon gaasiteenistuseks“ (1927) käsitleb sõjagaase ja nende kasutamist lahingus välisriikide eeskirjade ja sõjakirjanduse andmetel, rõhutades, et neid paragraafe ei tohi vaadelda punaväe gaasisõja doktriinina (lhk. 13). Milline on aga punaväe gaasipealetungi taktika ja gaasipealetungi tehnilised vahendid, selle küsimuse jätab instruksioon lahtiseks ja juhatab vastuse leidmiseks kavatsusel oleva „Keemiliste vägede lahingu-eeskirja“ juurde. Viimase peatset valmimist ennustab ka R. K. K. A. staabi poolt 1928. a. väljaantud määrustik-kude nimestik (lhk. 21), kuid tema ilmumise kohta pole seni leida olnud vähematki märki. Sellep. peame leppima siin ainult kaudsete andmetega. „Eeskiri väeosade manöövriks“ (1928) näitab, et punaväe manöövritel praktiseeritakse intensiivselt gaasilainete laskmist, tulistamist gaasimürskudega, miinidega ja pommitamist lennukitelt (§ 250 j. t.). Välimäärustik (1929), jalväe-eeskiri II (1927) ja kahurväe-eesk. II (1927) soovivad lahingus samasuguseid võtteid. Punaväe juhtide offitsiosne käsiraamat — S. L. Avinovitski „Vojenno-himičeskoje delo“ (izd. „V. Vestn. 1927), mida eessõnas soojalt soovib R. K. K. A. keemilise ettevalmistuse inspektor, käsitleb meile Maailmasõjast tuntud gaasipealetungi viise ja taktikat (laskmine kahuritest keemiliste mürskudega, laskmine miinipildujatest gaasimiinidega, laskmine gaasipildujatest, leegiheitmine, gaasilainete laskmine, laskmine keemiliste püssigranaatidega, keemiliste käsigranaatide loopimine ja sõjagaasi tarvitamine lennukitelt). Neid alasid õpetatakse ka gaasivägede õppeüksustes, nagu selgub sellekohasest „Juhendist“ (1930). Järelikult gaasipealetungi doktriini alal ei leia meie punaväe seni ilmunud ametlikust ja poolametlikust literatuurist midagi uut. Ilma üksikasju esitamata võib väita, et siin käib punavägi kõigiti Lääne-Euroopa sõjavägede radades. Milliseid uusi sõjagaase punavägi kavatses tarvitada, see hoitakse muidugi suure saladuse katte all; „Instruksioon gaasiteenistuseks“ (1927) ja gaasitaktika käsiraamatud toovad oma tabelites sõjagaase, milliste

nimetused ja omadused on praegu kõikjal üldtuntud; nende kasutamist nõutakse igas lahinguolukorras, kui selleks aga esinevad soodsad tingimused. Näiteks isegi gaasilaine laskmist pealetungil manööversõja oludes ei öelda ära, kui pealetungi ettevalmistamiseks on aega vähemalt üks öö (välim. § 215).

Gaasikaitse põhimõtete kohta annab instruksioon gaasiteenistuseks (1927) ja ka lahingu-eeskirjad laialdase ülevaate. Venelased rõhutavad, et „keemiline oht“ ähvardab kaasaja sõjaskõiki väeliike igas olukorras ja sellepärast peab vaatlema gaasikaitset kui tegevusviisi, mis on sunduslik kõikidele väeliikidele. Tema aluseks on vägede keemilise väljaõppe tasapind ja juhi taktikalised korraldused selles mõttes, et 1) väeosa ei kujutaks enesest head märki gaasikallaletungiks ja 2) sundida vastast loobuma kavatsetud gaasikallaletungist. Viimane nõue on iseloomulik; ta paneb gaasikaitse aluseks sama aktiivsuse printsiibi, mis on punaväe kaitsetegevuse nurgakiviks üldse.

Gaasikaitse tehniline juhtimine väeosades lasub ülalmainitud gaasiteenistuse spetsialistidel („keemilise teenistuse ülemad“ ja „keemilised instruktorigid“). Väeosaulemalt ja kõrgema instantsi keemilise teenistuse ülemalt saadud näpunäidete ja gaasiluure andmete põhjal keemilise teenistuse ülem või instruktor seab kokku gaasikaitse plaani. Plaan kinnitatakse väeosaulemalt; korraldused gaasikaitse alal antakse juhataste poolt erikäskude või korralduste näol (Instr. gaasit. §§ 111, 115). On huvitav märkida, et kollektiivne gaasikaitse on jäänud R. K. K. A. ametlikkudes eeskirjades täiesti individuaalse ja aktiivse gaasikaitse varju. Gaasikaitse vahenditena eksisteerivad gaasimaskid inimestele ja hobustele, kaitseriided, hoiatavad abinõud gaasihäireks, neutraliseerivad ained, kahurvägi, lennuvägi ja gaasikallaletungi relvad. Väga tabavalt karakteriseerib venelaste vaadet gaasikaitse vahenditele jalaväe-eeskirja (II osa) § 190, kus öeldakse, et mask on mõjuv gaasikaitse abinõu, ent kahurvägi on siiski kindlam, sest ta võib hävitada vastase gaasikallaletungi relvad. Gaasimaskidest on punaväes tarvitusel Maailmasõja pärandusena „Kummanta-Zelinski“, siis „TT-4“, uus „BN“ (peamiselt juhtidel) ja prantsuse mask „M-2“.

Mis puutub gaasiluuresse, siis selle teostajateks on väeosade ja agentuurluure organite kõrval ka gaasiosade isiklik koosseis, gaasiteenistuse juhid ja meteoroloogiajaamad. Lõpptulemusena luure peab andma teated, mis lasevad otsustada järgmised küsimused: vaenlase gaasikallaletungi võimalik iseloom, oodatav suund, kuidas võiks vaenlase gaasikallaletungi nurja ajada, raskendada või tema mõju hävitada (vähendada); kuidas ja kus organiseerida gaasivaatlus, meteoroloogia-teenistus, gaasihäire ja arstiabiandmine mürgitatuile.

Gaasivaatlus teostatakse eriliste gaasivaatlejate abil. Vastase gaasikallaletungi ettevalmistuse kindlakstegemiseks nad asetatakse rinde selle osa ette, kust võib oodata gaasilaineid või tulistamist gaaspildujatest. Gaasihäireks moodustatakse gaasilainete ootel häirepostid mitmel joonel. Esimese joone aset täidavad gaasivaatlejad või -salad. Teine, kolmas jne. häirepostide joon ešeloneeritakse sügavusse sellise arvustusega, et häiresignaalid oleksid kuuldavad joonelt joonele. Joonte üldine sügavus võib ulatuda kuni 15 km. Häirepostid kasutavad väekoondise üldist sidevõrku.

Rännakul on gaasiteenistus üheks vahendiks väeosa taktistamata liikumise tagamiseks ja kaotuste vältimiseks. Selleks on osa gaasiteenistuse eriteadlasi luurena ees, et aegsasti kindlaks teha vaenlase poolt gaasitatud alad, kuna teine osa gaasimeeskonnast ja degaseerimisabinõudest jaotatakse ära rännikkaitse osade ja peajõudude vahel. Gaasivaatlejad liiguvad kas oma allüksuste kõrval või peas.*) Sõjaajakirjanduses leiduvad näited gaasiteenistuse praktiseerimise kohta seisavad täiesti ametliku doktriini alusel.

Kokku võttes näeme, et punaväes teostub gaasiteenistus 1) väekoondiste, väeosade ja väeüksuste koosseisu kuuluvate sõjakeemia eriteadlaste võrgu (ka erirühmade) ja 2) armeedele, korpustele, diviisidele ja rügementidele juurdeantavate spetsiaalväeosade (gaasirügementide, pataljonide ja -kompaniide) abil. Viimaste organisatsioonis ja relvastuses, samuti ka gaasidoktriinis üldse ei paista küll silma midagi uut, omapärast ega senitundmatut, kuid selliselgi arenemisastmel on sõjagaas punaväe käes nii võimas relv, et arvatava

*) R. K. K. A. instruksioon gaasiteen. (1927) §§ 118, 119, 134, 135, 143, 144, 149—201; J. E. III §§ 182—195.

vastase seisukohalt ei saa jätta seda arvestamata. Seni ilmunud ametliikude allikate järele võime oodata punaväelt lahingus sõjagaasi tarvitamist igal võimalikul juhtumil ja kõigi kaasajal tuntud „keemiliste relvadega“. Punaväe gaasipealetungi doktriini erinevused selguvad vahest täiel määral alles siis, kui ilmub lubatud „R. K. K. A. keemiliste vägede la-

hingu-eeskiri“. Gaasikaitse alal domineerib punaväes lahinguväljal täielikult aktiivne ja individuaalne kaitse. Igasugustel taktikalistel õppustel ja manöövritel on gaasiteenistus punaväes viimasel ajal otse „päeva löökülesandeks“.

Sellega lõpetame ülevaate R. K. K. A. väeliikidest.

—ms—

Nuiasõda.

M. J. Eisen.

Juba mitu kuud on soome kihelkonna Lapua nimi kõikidel suus, ei ainult Soomes, vaid ka Eestis ja veel kaugemalgi. Lapua mehed on maksva riigikorra vastu kommunistide sallivuse asjus üles astunud ja oma nõuded täide viinud; riigiseadusi on muudetud. Lapua on Soomes saanud teguriks, keda riigivalitsusel ja ühiskonnalgi tuleb arvestada. Rahvakasu ja isamaa hea käekäigu seisukohalt on lapualased välja läinud, püüdes maad hädaohust vabastada, kõiki muid küsimusi kõrvale jättes. Isamaalik vaim ei ole nüüd alles Lapuas ellu tõusnud, vaid selle tuli on Lapuas ammu ennegi küdenud. Tuletan meelde, et soome vabadussõda Lapuast alguse sai. Lapua mehed on võitlust ülekohtu vastu juba enam kui 300 aasta eest alanud ja sellest ajast peale ei ole pietistlik Lapua kõige piibliõpetuse taganõudmise peale vaatamata lakanud õiguse ja tõekspeetava veende eest võidelda. Esimesest Lapua ja Lapua naaberkihellkondade võitlustest ülekohtuste vägi-meeste rõhumiste vastu katsun eelpool lühikese ülevaate anda.

Eesti ja Soome rahva ajaloos leidub palju ühiseid jooni. Niihästi üks kui teine on aastasadasid puuduste ja ülekohtu tegemiste käes kannatanud, nälg siin kui seal tuhandeid hauda viinud, sõjad siin kui seal tuhandeid tapnud. Ühes suhtes on soomlased ometi eestlastest olnud õnnelikumad: nad ei ole iialgi vabadust kaotanud; kui neile vahel katsuti vabadust kitsendada, oskasid nad, kas ka nuiad ja teivad käes, seda kallist varandust kaitseada. Küll tegid eestlasedki vabaduse tagasisaamiseks meelegaarehtlikka katseid, aga käsist, jalust seotud, ei saanud nad oma võimist täielikult arendada, sel-

tagajärjel suuremasse viletsusse sattudes kui enamalt.

Venelased on Eesti ja Soome pinda väga mitmel puhul verevainuks muutnud, nimelt 16. aastasajal, iseäranis hullu tsaari Joann Hirmsa valitsuse ajal. Sel puhul laastasid venelased veerandsada aastat nii hästi Soome kui Eestimaad, soomlasi ja eestlasi kõige suuremasse viletsusse saates, niisama kui „suur“ Peeter seda 150 aastat hiljemini jälle tegi. Venelased ei pidanud sõda mitte ainult neile vaenuliku väega, vaid tagusid niisama ettesattuvaid rahulikku elanikka, ühtlasi nende vabadust hävitades. Sellele põhimõttele on venelased meie päevini ustavateks jäänud, siitamaani sõja ajal erapooletuid kodanikkagi tappes ja nende varandust hävitades. Tihti lükatakse niisugust nähtust venelaste madala hariduse süüks, kuid Maaõla sõda tunnistas, et kultuurrahvadki palju paremini ei tegutsenud. Olgu sõda missugune, igatahes on ta raske hoop inimlikule kultuurile, surmotsus õiguste mõistetele. Kui sõda mõne korra ka tulu toob, kaaluvad ta kahjud ometi kaugelt kõige tulu üles. Arusamataks jääb, kuidas kultuurikandjad ja isegi usundi edustajad võivad sõda ülistada, nagu enamlaste sõja puhul surma saanud Tartu ülikooli usuteaduse professor T. Hahn Maaõlasõja algusel seda ülikooli kirikus tegi, kus ta sakslust kiites sõjast usule ja kultuurile uue koidu ja päikesetõusu kuulutas tulevat.

Pikk sõda 16. aastasaja kolmandal veerandil Rootsi ja Venemaa vahel riivas sel ajal Rootsile kuuluvat Soomemaad, vähemalt ta idapoolseid osasid rängalt. Soome pidi palju omi poegi sellesse sõtta saatma, sagedasti ratsameesteks, ja palju

jäi neid sellele teele. Rahvas igatses rahu, aga see rahu ei tahtnud ega taltnud tulla. Palju maad jäi harimata, sest harijad kutsuti sõtta. Viimati kuulutati sõda ametlikult ometi lõpnuks. Rahvas ootas jälle paremaid aegu.

Aga paremad ajad ei tahtnud tulla. Juba sõja ajal alanud nälg kestis edasi. Ülepea on nälg Soomet palju rohkem vaevanud kui Eestit. Piiskopp Miikael Agricola väitis natuke aega enne Vene sõja algust, et „nälg on igamehe võoras, niihästi talupoegade kui kirikuõpetajategi, ega ole linnas vilja saadaval.” Sõja ajal ikaldas vili mõnda aastat järgemööda; vili maksis kolledat hinda ega võidud seda raha eestki osta. Kui hiljem vähe parem aasta tuli, ei võidud seemne ega hobuste puudusel tõugu külvata. Toidu puudus kestis edasi.

Põllumeestele tuli niisugusel nälja ajal veel väljaspoolt uus koorem juurde. Sõja lõpu järel ei lastud sõjaväge vabaks, vaid peeti sõjariistuse edasi. Linnas tarvili- kude kasarmute ja korterite puudusel saadeti ratsavägi maale põllumeeste juurde korterisse. Sõjas metsikutunud mehed arvasid, et nad kodumaalgi niisama võivad elada kui vaenlase alal. Sõjas oli neil jäänud palju palka saamata. Mida nad riigilt ei suutnud välja pigistada, püüdsid nad talupoegadelt mitme võrra välja kiskuda. Sõjamees sai talupojale rängaks vitsaks, omandades talupojalt kõike, mis meeldis. Ei aidanud talupoegadel viimaks enam muu nõu kui kaebust tõsta kuninga ees. Kuningas sel puhul Rootsisis ei valitsenud, ta elas alaliselt Poolas, ja tema asemel valitses ta sugulane hertsog Karl. Kuninga asemik lubas kaebajatele küll kergitust, aga tõepoolest ei paranenud olud ometi, seda enam, et hertsog Karl Soome maavalitseja Klaus Flemingiga vastolus seisis. Sõjamehed jäid talupoegade juurde edasi korterisse.

Mitte ainult korteris oleva sõjaväe poolt ei kannatanud talupojad, vaid ka ametmeeste poolt. Need ei pidanud seadustest palju lugu, vaid talitsasid omapead, arvates: Jumal kõrges, kuningas kaugel, me siin peremehed! Peremeestena vaatasid nad vaba talupoegade peale niisama kui Eestis mõisnikud oma pärisorjade peale, teades, et kui mõni kord ka seadusvastaste tegude pärast kaebust tõstetud, niisugustest kaebustest palju välja ei tulnud.

Ametnikkude omavolilise teguviisiga

käis käsikäes raske maksu nõudmine. Gustav Vaasa oli riigi maksusüsteemi korraldanud. See süsteem pani talupoegadele ränga koorma kaela, aga maksusid makseti nurisemata. Veerandsaja aasta pikkusel sõja ajal Venemaaga kõrgendati neid maksusid ja lisati aegamööda 7 uut maksu juurde. Viljajalkaduste pärast ei suutnud talupojad enam maksta. Ametnikud nõudsid ometi maksu ilma armuta.

Tagajärjena esines talude minek va-sara alla. Võlgade pärast tehti talumees-tele oksjon ja pärast oksjoni pidid talu- mehed taludest lahkuma. Nii jäi üks talu teise järele tühjaks.

Talurahva viletsa põlve üle kirjutas 1564. aastal juba piiskopp Juustén, et talupoegade varandus on aina vägivalda ja häbemata röövimise hädaloos; kui talupojad tahavad vasta hakata, on sõja- meeste verised mõõgad nende turjal tant- simas. Järeltulevad aastad ei toonud pa- randust. Sellepärast peavad põhjamaa- lased 1590. valitsusele kaebama: „Meil ei ole kodurahugi, vaid halastamata piina- takse meid teedel ja teedeharudel, nii et mõned tapetuna maha jäävad, mõnda oma laua ääres nii lüüakse, et neist enam ter- veid mehi ei saada. Peale selle nõuavad ratsamehed meilt kahekordse osa ja röö- vivad meie ainsa omanduse, ehk meil küll on kuningliku kõrguse poolt vabastuskiri ratsameeste asjus.”

Kaebtused kordusid. Hertsog Karl, kes, nagu tähendatud, halvas vahekorras Soome maavalitseja Flemingiga oli ja ise Rootsimaal kuningakrooni ihkas, ütles vii- maks kaebajatele: „Ma ei tea teile muud nõu anda, kui et nõudke õigust oma käega. Teid on ju ometi nii palju, et võite neid enestest eemale tõrjuda, kui mitte muidu, siis teivastega ja nuiadega!”

Nii üteldes oli Rootsimaal asevalitseja põhjamaa poegadele kaudselt käsu andnud rootsi valitsuse vastu mässu tõsta, lootes, et niisugune mäss ühtlasi ka vastase, Soome maavalitseja Klaus Flemingi aitab teelt kõrvaldada.

Nähes, et enam muud nõu ees ei seisa, kui kas nälga surra ehk mõisnikkude vä- givalda, ametnikkude vägivalda ja sõja- meeste vägivalda murda, ei pidanud põh- jamaalased, nimelt Lapua elanikud, enam pikka nõu, vaid otsustasid hertsog Karli nõu peale toetudes, ise enestele õigust hankida. Vastuhakkamisele kihutas eriti taga Jaak Ilka ehk, kuidas soomlased ise nimetavad, Jaakko Ilkka, kes tal- lust ilma jäänud, ega võinud riigile nõutud

maksusid maksta. Jaak Ilka saatis teiste kihelkonna meestelegi sõna mässu tõsta senise korra ja vägivalla tarvitamise vastu. Jaagu sõnad langesid nagu tuli kulusse; vägivalla mõõt oli täis, kõik inimesed sellest vabaneda. Mehed tõmmasid kätte mis juhtus, kes kirve, kes püssi, kes teiva, kes nuiad. Algas mäss valitsuse sõjavägede primitiivsete sõjariistadega. Seda mässu kutsutakse soome ajaloo Nuiasõjaks ja selle Nuiasõja hingeks jäi Jaak Ilka, tema paremaks käeks Pente Pouttu, kes mõlemad hakkasid mässumeeste saliku juhatajaks.

Enne veel, kui päris vastuhakkamine algas, tekkis Kadripäeval 1596 pärast jumalateenistust Isokürö kiriku juures kokkupõrge talupoegade ja sõjameeste vahel. Selles rusikasõjas jäid talumehed võitjateks. Nädal hiljem löid mässuleegid täiel jõul loitma. Nimelt tuldi sel puhul kahelt poolt korraga sõjaväele vilja, heinu, moonna ja rahamaksu nõudma. See suur nõue valas nagu õli tulde põhjamaa meeste ärritatud meeleolus. Lapua oli see koht, kust mässuleegid alguse said. Lapualased ei tahtnud lasta endid paljaks riisuda, vaid püüdsid näidata, kui hea riisumine sõjaväelastele enestele on: nad röövisid oma kihelkonnas asuva sõjaväelase mõisa rüütsaks. Omast kihelkonnast läksid nad naaberkihelkonda samasugust tööd jätkama ja sealseidki elanikke vastuhakkamisele kutsuma. Nüüd muutusid vastuhakkajad seal eriti metsikuteks.

Majasid lõhuti, aknaid purustati; lehmadel raiuti pead otsast ja pandi pead akna peale, suud irevil. Kohtuniku talu põletati tuhaks; tuhandeid leidsid mässajad kuus leelikat sulanud hõbedat. Rahva viha pöördus nüüd kõigi ülemate vastu, kes kuidagi viisi rahvast varem ärritanud. Lapua ümberkaudetest kihelkondadest kogus igalt poolt mehi hulga kaupkokku vahekorda endiste rõhujatega õienda.

Lapua, Ilmajõe ja Kyrö kihelkonna mehed seisid ettevõtte eesotsas. Nad kutsusid kaugemalgi kihelkondadest osavõtjaid. Mõnes kohas jäi koju ainult tudisid ja vigaseid. Kuid püssi tõi vaevalt keegi kaasa; neid ei olnud meestel kuskilt võtta; püssi aset täitsid tavalisest vibupüssid, nuiad, taprid.

Jaak Ilka oma Nuiasõjaga tuletab elavalt „Eesti Hannibali” tema sõjaväega paarkümmend aastat varemini meelde, ainult selle vahega, et Eesti Hannibali sõjavägi otsekohe oma riigi valit-

suse vägede vastu ei sõdinud. Aga nii-sama kui Eesti Hannibali mäss sõjahädast välja kasvas, kasvas see Jaak Ilkalgi. Nagu Eesti Hannibali mehed hiljem enam oma ega võõra vahel vahet ei teinud, nii alguses ka Jaak Ilka mehed. Esiotsa riisusid ja põletasid nad peaaesjalikult ratsameeste talusid; ka mõnele mõisale ei antud armu. Põhja poolt tungisid mehed edasi lõuna, enestele ülesandeks seades Turu linna vallata ja seal kurja maavalitseja Klaus Flemingi valitsust lõpetada.

Lõuna poole kippudes jõudsid nad Tampere ümbrusesse Nokiale välja. Klaus Fleming oli mässust ammu kuulda saanud; ta ruttas sõjaväega neile vastu ja puutus nendega Nokial kokku. Maavalitseja ei soovinud nuiameestega sõda alustada, vaid lepitust sobitada. Ta kutsus nuiameeste ninamehi nõupidamisele. Nagu näha, oskas ta kavalalt keelega oma nõuse saada mõnda meest, kes valmis olid heast asjast taganema Flemingi häid töotusi kuulates, Ilka ometi nägi kaugemale ega uskunud maavalitseja kavalat keelt. Ta põgenes aegsasti nuiameeste juurest eemale.

Nagu Paides orduvalitseja poolt suure Eesti mässu ajal neljale Eesti kuningale kuldseid töotusi anti, ilma et oleks mõeldud neid pidada, vaid kuningad selle asemel võlla tõmmati, umbes samas mõttes talitas nüüd ka Klaus Fleming. Ta tungis äkisti sõjaväega nuiameeste kallale ja laskis nuiamehi maha nottida. Kes iganes suutis, pani kannad välkuma, metsast varju otsides ja mööda metsi koju rännates. Teedel aga varitsesid sõjamehed, kes nuiameestega nalja ei mõistnud.

Vaheajal oli Savossegi käsk saadetud ja savolasigi mässule kutsutud. Põhjalaste algatuse peale toetudes ei tohtinud kurja küllalt kannatanud savolasedki vendadest maha jääda. Varsti löi mässutuli sealgi lõkkele. Aga savolastel puudus agar juht, kes mehi oleks osanud koondada ja korraldada. Küll tuli nuiamehi hulk kokku, aga ühise juhataja puudusel ei saanud nad midagi suuremat ette võtta. Põhjalaste löömise järele sammus Klaus Fleming savolaste vastu ja hävitas neid ühe salga teise järele.

Vaheajal katsus Jaak Ilka põhjalasi uuesti sõjaväe vastu korraldada ja uusi jõudusid kokku koguda. Enne kui Ilka arvas, tuli hädaoht teisest küljest. Põhjamaa ülemkubjas Abram Melhiri poeg ilmus Ilmajõe. Teda mässumehed palju ei kartnud. Seda hõlpsamini läks tal korda Jaak

Ilkat ja viit teist ninameest oma küüsi saada. Ilma ajaviitmata mõistis ta nende üle surmaotsuse ja laskis selle varsti täide saata. Jaak Ilkal ja teistel ninameestel murti esmalt jalad, siis käed ja selle peale raiuti pea otsast. Kõige viimaks tõmmati nende kehad võlla. Selle teoga arvas ülemus vastuhakkamise vaimu olevat lämmatanud.

Kui ka palju mässumehi langenud ja ninamehed võlla tõmmatud, kestis mässuvaim ometi edasi. Vaevalt oli ülemus Ilmajõelt lahkunud, kui juba külamehed tulid, surnukehad võllast maha võtsid ja surnuaiale matsid.

Valitsuse jätk kättemaksmine ärritas põhjapoegi seda enam vihale. Kui ka nende peajuht Jaak Ilka tapetud ja senised katsed ebaõnnestunud, kogusid nad uuesti kokku oma õigusi kaitsema vägivalla tegijate vastu. Kuna alguses nuiamehed röövimise pealegi välja läksid, seisis neil nüüd õiguste kaitsemine esimeses reas.

Vaheajal olid põhja pojad tapetud Jaak Ilka asemele uue ninamehe saanud. See oli keegi Rootsist pärit olev Iisrael Lauripoeg, kes juba varemalt neile hertsog Karli kirju lugenud, mis kannatajatele abi lubanud. Ise kindlasti hertsogi sõnu uskudes, püüdis ta mehi nende najal uuele tegevusele vaimustada. Ta jagas iga kihelkonna mehed oma rühma ja määras igale rühmale oma juhataja.

Vaevalt oli uusi vastuhakkamisi tehtud, kui juba Klaus Fleming uuesti 1500 ratsulisega ilmus nuiamehi kimbutama. Ilmajõe Santavuorele löi ta leeri üles. Sellest teateid saades ruttasid nuiamehed ligidalt ja kaugelt sinna poole. See kord ei võidelnud nad ainult nuiadega, vaid neil oli õnnestunud Oulust suurtükka saada ja neid suurtükka olid nad ühe öö jooksul 6½ penikoorma kauguselt võitluseväljale vedanud.

Nuiamehi nähes seadis Klaus Fleming oma mehed võitlemiseks valmis, ühtlasi nuiameestelt nõudes sõjariistade mahapanemist. Nuiamehed aga lootsid hertsog Karli poolt enestele abi ja vastasid sellepärast, et nad enne ei lepi ikuni neil veri veel soontes tulksub.

Eitava vastuse saamise järele saatis Klaus Fleming ratsamehed uuesti nuiameeste juurde lepitust pakkuma. Teades aga, kui palju Flemingu sõnu võib uskuda, võtsid nuiamehed saadikud suurtüki kuulidega vastu.

Nüüd katkes Flemingu kannatus. Ta käskis mehi võitlust algada. Nuiameestel olid mäel head seisukohad, kuid nad lahku-

sid sealt, vastu minnes Flemingu ratsuliste. See ettevõtte saatis neid hukatusesse. Kuna neil mäel kergem oleks olnud ratsaväe vastu võidelda, jäi lagedal kohe ülekaal ratsameeste kätte. Nuiamehed pidid ratsuliste mõõkade eest taganema. Nad läksid mäele tagasi. Kuid vahet pidamata kippusid ratsulised nende kallale ja niitsid taganejaid maha. Osa nuiamehi jõudis küll Santavuorele tagasi, aga ei suutnud enam vastu panna. Neid langes seal hulga kaupa. Nähes ratsaliste täielikku võitu, põgenes osa nuiamehi metsa. Viissada meest langes Flemingu meeste vangilks.

Klaus Fleming sai täieliku võidu. Nuiameeste viimane laul oli lauldud, viimane vastuhakkamine murtud. Võitja ei leppinud sellega, vaid tahtis nagu paavst veel surnutega sõda pidada. Nagu paavsti mehed varem surnuid laskisid hauast välja kaevata, tegi seda ka Klaus Fleming. Ilmajõe jõudes laskis ta Jaak Ilka ja ta seltsimeeste surnukehad hauast välja kaevata ja uuesti võlla tõmmata.

Vangi sattunud nuiameestega käis Fleming niisama ümber kui sakslased vangi võetud enamlastega Tartus: toppisid nad Emajõkke jää alla. Ta laskis vange hulga kaupa kinni kõita ja siis urkast jõe jää alla toppida. Järgmisel päeval kavatses Fleming veel järelejäänud nuiamehi niisama tappa. Öösel nägi ta ometi iseäraliku nägemise taevast ja see nägemine kohutas teda nii, et ta nuiameeste tapmise nõu katki jättis.

Ülepea mõistis Klaus Fleming valju kohut kõigile nuiameestele ja isegi nende poolehoidjatele. Ilmajõe kirikuõpetaja Matti Stuu oli nuiameeste vastuhakkamise heaks kiitnud. Seda kuuldes otsustas võitja tedagi vastutusele võtta. Kui võitja Ilmajõe kirikumõisa juurde jõudis ja kirikuõpetaja toast talle õue vastu sammus, löödi kirikuõpetajale kirikuvõtmega nii tugevasti nähe, et ta surnult maha langes. Nii karistas võitja kirikuõpetajat, kel muud süüdi ei olnud, kui et ta nuiameeste ettevõtet heaks kiitnud.

Kolm kuud kestis nuiasõda; ta algas novembri lõpul 1596. ja lõppes veebruari lõpul 1597. Talurahva elu ta ei parandanud, vaid tõi ennem häda ja viletsust juurde. Umbes 10. osa Soomemaa selleaegsetest elanikkudest viis see sõda hauda.

Keegi sel ajal Soomes käinud rootslane kirjutas pärast nuiasõda: „Niisugust viletsust, muret, nälga, nuttu ja kaebamist ei ole enam kuulnud pärast Jeruusalemma

hävitamist. Jumal heidku armu Soome maa peale!"

Nii õnnetult lõppes nuiasõda. Mis on nuiasõda? Mäss, mäss valitsuse vastu, niisamasugune mäss kui eestlastel 1343, 1564, hiljem Eesti Hannibali mäss ja viimaks Eesti mäss, vabadussõda Vene vägivalla vastu pärast Maailmasõja lõppu. Õieti võib nuiasõda ainult eelmiste Eesti mässudega võrrelda, sest kõik need lõppesid võiduta, kuna ainult viimane mäss venelaste vägivalla vastu võidule viis.

Jaak Ilka ja muud nuiasõja osalised olid seega õieti mässajad ega midagi muud. Aga soomlased peavad Jaak Ilkat ja ta seltsilisi ammu kangelasteks ja austavad nende mälestust. Pidagu võõrad, näiteks rootslased ka Ilkat ja nuiasõja osalisi mässumeesteks, soomlased näevad neis ometi maa õiguste kaitsejaid, isamaa rõhujate vastu võitlejaid; ülepea võtsid nuiamehed sõna „isamaa“ esimest korda tarvitamisele. Kui ka muidu võidetut ei austata, vaid kahetsetakse, on Soomes võidetud nuiamehed ometi nagu martriteks saanud ja nende pead ehib austuse kroon. Unustuse hõlma on eesti rahva seas langenud 1343. aasta võitlejad, niisama veerandsaja aastase Vene sõja ajal mässu juhtinud eestlaste juhid, nad on unustuse hõlma langenud, vaatamata kangelase surma peale, aga soomlased on osanud isamaa, õiguste ja vabaduse eest, kui ka esiotsa tagajärgi saavutamata, võitlejaid unulast välja kiskuda neid ikka uuesti olevikus meelde tuletades.

Nuiasõda on soome rahva seas veel heas mälestuses; seda nimetatakse tihti „vana viha“ ajaks, millele hiljemini venelaste poolt toodud „suur viha“ järgneb. Niisama ei ole soome rahvas nuiasõja esimest tähtsamat juhti Jaak Ilkat unustanud, vähemalt nimepidi. Peale selle, et mäletab juba mõnda aega ajaleht „Ilkka“ nuiasõjaaegse kangelase nime.

Aga veel enam. Juba mõne aja eest tekkis põhjapoeegadele mõte nuiasõjameeste mälestust nähtavalt jäädvustada, neile mälestussammast püstitades. Korjanduste varal võeti mälestussamba ehitamine Ilmajõel ette, kus palju nuiasõjamehi viimase puhkepaiga leidnud. Juulikuu algusel 1924. võidi Jaak Ilkale ja muile nuiasõjameestele pühendatud mälestussammast avada. Avamise piduks kogus Ilmajõe üldsust tuhandete kaupa kuber-

nerist, ministrist saadik. Avamisel peeti kaitseväge paraadi, jutlusi, isamaalisi kõnesid, lauldi isamaalisi laule jne., lühidalt pandi meeltulendav isamaaline pidu toime nende austuseks ja mälestuseks, kes ihu ja hingega vabaduse ja õiguse eest võidelnud.

Ilka ja muude nuiameeste mälestussammast on koloss, aga nende ridade kirjutaja ei või ütelda, et see vähemalt temas iseäraliku mulje avaldaks. Mälestussammast esindab vähem sammast kui suurt vanaaegset ehitust ehk veel parem nagu selle varemeid, (tuletab omalt kohalt meelde Tartu Doomkiriku varemeid spordivainult alt orust vaadates). Oma ülesande täidab mälestusmärk siiski ausasti, kuulutades põlvedele, missuguseid ohvrid Jaak Ilka ja teised nuiamehed põhjamaa vabaduse ja õiguste eest toonud, ja ühtlasi nagu Memnoni sammast kui ka surelikule kõrvale kuulmatult, hüüdes, et isamaa tuleb kaitsta ja et isamaa oma kaitsevate poegade teeneid oskab korra hinnata, kui ka olevik seda ei oska teha.

Soome nuiamehed on oma teenete hindamise leidnud. Eesti nuiamehed, kes nii mitmel puhul vabaduse eest võideldes nuiasõda tõstnud, ootavad seda veel. Ma ei taha ütelda, nagu peaksid eestlased soomlaste eeskujul taga nõudes ka Lembitule, oma neljale kuningale ja muile eesti nuiameestele hakkama kohe samuti mälestussammast püstitama; seks ei ole praegu aeg küllalt kohane, mitmed hädalisemad, tarvilikumad ettevõtted ootavad varemini teostamist, aga ma usun kindlasti, hiljem ehk varem algab aeg, mil nende mälestused, kes isamaa ilu hoides ja vaenlaste vastu võideldes elu isamaa altaril ohvriks toonud, teenete tasuks ajakohase tänu leiavad, mitte ainult kirjanduses, nagu veel meie päevil, vaid seda tänuvõlga mingisuguse nähtava mälestusmärgiga püütakse tasuda. Kallis igatahes on esivanemate verekülvi; ei laksnud vaenulikud olud sellest kohe tõugu tõusta, ei või see väärtusline samm siiski hävida, vaid tärkab paremate olude tulekul kas aastasadade pärast, nagu meil sündinud, kelle esivanemate verekülvist oras tõusnud, edaspidi rohket lõikust töötades.

Lapua on Soome valvajate kodu, Soome vabaduse kaitsjate häll. Lapua on alati vabaduse eest võitlejate eesrinnas seisnud ja seisab seal praegugi.

Märkmeid sisemäärustiku täiendamisest.

„Sõduris“ on leidunud mõtteavaldusi praegu maksva sisemäärustiku osalise muutmise kavatsusist ja on avaldatud mõtteid selle üle mida tuleks parandada ja täiendada. Käesolevate ridadega tahaksin puudutada ohvitseride ja üleajateenijate puhkuse küsimust. Sm. §§ 752—757 käsitlevad ajateenijate puhkuse aja norme ja puhkusele lubamise korda. Oieti on see kaitseväe teenistuse seadluse täiendus, sest puhkuse küsimus on seal juba lahendatud. Sm. § 752. ja 753. määravad kindlaks ajateenijate korralise puhkuse aja normid. Viimase § II lõike alusel ei tule lugeda korralise puhkuse aja arvele ajateenijale puhkepäevadel ja pühadel antavaid puhkusi.

Ohvitseride ja üleajateenijate puhkuse küsimuse lahendamiseks vastavad teenistuskäiguseadlused, sellepärast s/määrustik pikemalt seda küsimust ei käsitle. Praegu väeosades ohvitseridele ja üleajateenijatele puhkepäevadel ja pühadel antavad

puhkused arvestatakse korralise puhkusega. S/määrustiku muutmisel oleks soovitatav laiendada § 753. II lõike ka ohvitseride ja üleajateenijate kohta. Samuti ei tuleks arvestada korralise puhkusega peale kursuse lõpetamise, komandeerimise jne. antavaid puhkusi. Puhkepäevade ja pühade puhkused on eriti vajalikud perekonna inimestele. Ka oleks otstarbekohane muuta puhkuse lubamise korda. Praegu võib puhkust lubada väeosa ülem, kelle poole selleks kirjalikult tuleb pöörata.

Puhkuse lubamine pühadel ja puhkepäevadel võiks sündida otsekohe ülema (kompanii ja vastavad ülemad) poolt, kus juures puhkeaja ülemääraks võiks näiteks olla 2—3 ööpäeva. Selline kord vähendaks kirjavahetust, puhkuse saamisel ja hõlbustaks teenistusest vaba aja otstarbekohast kasutamist puhkuseks ja eneseharidustööks jne. Vististi ei ole põhjusi karta, et teenistus selle läbi kannataks.

—r.

Kantselei kuludest ja kantselei tööjõududest.

Kantseleikulude eelarved on Riigikogu poolt iga aasta vähendatud, kuid faktiliste kulude suhtes on mindud igalpool vastupidises suunas. Viimasel aastal on ka asjaajamine ja arvepidamine väeosades niivõrt suureks kujunenud igasuguste seaduste ja juhtnõude nõudeil, et töö käib üle jõu koosseisus ettenähtud ametnikele juba kantseleis üksi, väljaarvatud see töö, mille tegijad peavad ladudes jne. käima. On olemas vanasõna: „Kahte isandat ei saa mitte teenida“. Nii ka siin, kas täita paberi peal oma kohused hiilgavalt, siis ladudes ja mujal korralagedus ehk ümberpöörult. Ei jõuta lihtsalt kõike ära teha, mis nõutakse ja seegi, mis tehakse, kannab kiiruse ja ruttamise ilmet, mille tõttu töö pole läbimõeldud ja läbikaalutud. Loomulik, et ülejõu töötamisel ja ruttamisel vead tekivad ja et selle tagajärjeks on igasugused korruptused, mis inspektsiooni puhul etteheiteid toovad. Mitte üksi majanduse alal töötavatel ametnikel ei ole kantseleivärk üle jõu, vaid ka ravis. Olid ajad, kus pataljoni ülem kõndis käed taskus, ei olnud oma kantseleid. Kuna nüüd töötavad peale tema veel abijõududena kirjutaja ja vahel ka veel mõni noorem-ohvitser. Kui veel astuda kompanii kantseleisse, siis näed nagu oleks mõni operatiiv-staap enese lahti lõõnud;

kompanii ülem, kirjutaja, varahoidja, relvur ja veltveebel kõik hoolega kirjutavad, nii et sulg säriseb. Vahel ka mõni noorem-ohvitser aitab kaasa. Ei ole ka ime, sest et kompaniis on kuni 70 raamatut, loe seitsekümmend, mis kõik määrustikude järele välja tingitud. Need peavad kõik korras olema; ühtelugu revideeritud ja kõik andmed õigel ajal sisse kantud, ka igasugused tehted, õiendused jne. Kompaniis on neid õppe- ja töökavasid ka palju ja kui noorem-ohvitser teeb iga päev töökava korralikult, siis on tema sunnitud selle kava kokkuseadmiseks kulutama vähemalt kaks tundi ja vähevilunud kuni kolm tundi. See aeg läheb femal ainult selleks, et mõtted ja nõuded üles seada, kuna ta ise põhjalikult sellega tutvuneda ei saa. Ehk nagu üks vilunud ja tüse vanem-ohvitser ütles: kulub 5-tunnise korraliku töökava kokkuseadmiseks 29 tundi ära, kui seda teha nii nagu see peaks olema. Kui nüüd ilmastiku mõjud ehk muud tingimused seda õppekava ei luba läbi viia, siis ei saa ka uut kava enam teha ja õppus kujuneb juhulikuks laadi.

Üldiselt võib öelda, et nende kavade järele praegustes olukordades õppusi suuremaid ei peeta, vaid on ainult silmakirjaks. Ka seda on, et igakord ei ole hea

kavade kokkuseadja mitte kõige parem õpetaja ehk jälle ümberpöörduvalt — kehva kava juures hea õpetaja teeb palju rohkem ära.

Ei saa vaikides mõõda minna, et kesk-asutised, iga osakond, kui tuleb jälle mõni uus korraldus, annab välja nende poolt väljatöötatud väga ilusa vormi järele kaustikud, nagu seda harilikult selle käsitamisel märgitakse, kuid selle peale ei mõtle keegi, kas on üksustel raha nende muretsemiseks ja kas on vastavat tööjõudu, kes neid kõiki täidab. Nende uute vormide väljatöötajad peaks nägema, kui palju see kohapeal meeletuska sünnitab.

Omavalitsuse ajal oli raamatuid kompaniis ainult 6—11 ja minu teada ei olnud midagi katki. On nii välja kujunenud, et kompanii ülem on sunnitud viskama käega õpustele peale. Sellel alal ei ähvarda teda nii raske karistus, kuid raamatute mittekorralliku pidamise eest järgneb see tingimata.

Raskuste põhjuseks on ka see asjaolu, et krediit väga piiratud on. Iga kuu avatakse ainult nii vähe raha, et kui tahad korda pidada, siis võid mõnesuguseid ostusid teha väiksemal arvul, kartes, et järsku tuleb vähem summa puudu ja ei saa siis dokumente raharaamatust välja kanda. Võladokumentide kustutamata järgmiseks kuuks ka ei tohi jätta. Kui välja viia jälle mõne teise § alt, mis ehk enam-vähem passib, siis see jälle võib-olla toob arusaamatusi järelevalve korras ülemuse poolt — oled püsti hädas. Seesuguseid arveid korjab mõnel kuul väeosades palju. Arvestamine ja kõige rohkem märkuste tegemine ka kõige väiksematele arvetele võtab rohkem aega ära, kui see asi väärt on. Näit. kas või ühekroonilise arvele tehtavate märkuste kohta: esiteks peab olema ostetud ese, vastu võetud kas varahoidja ehk temale vastava isiku poolt, vastav märkus, eseme arvestamise kohta kompaniis, laekahoidja märkus raha väljamaksmise üle, majandusülemale arvekinditus, laekahoidja märkus raha raamatusse sissekandmise üle, asjaajaja märkus raha pearaamatusse sissekandmise üle, registraatori number ja kui arve järele ese loetud mõne asja täienduseks, siis veel majanduse ülemale märkus kulu õigekstunnistamise kohta. Igasugused kinditused, pealekirjutused jne. peavad sõnades väljendatud olema — ainult numbritega ei tohi. Küll on see üks keerukas käik.

Præguste korralduste järele osa aruandeid normeeritud rahasummade kuluta-

mise üle antakse riigikontrolli, näit. kantselei, post, majanduse jne. kulud, kuna teine osa jääb väeosas. Arvan, et kõik normeeritud summade dokumendid võivad jääda väeosas kausta, sest et nende kviteerimine ei anna kontrollile mingisugust tagajärge. Kuritarvidusi nendes olla ei saa, sest summad on selleks liig väikesed, või kui mõni sendiline viga juhtub olema, siis nende aruannete andmine läheb iseenesest kulukamaks. Nõutakse iga kuu summade kulutamisel kollaste väljavõtete saatmist. Ometi on see paralleeltöö, sest rahaline aruanne läheb ju Varustusvalitsusse ja osakonnad võiks endale sealt siis rea andmeid hankida. On olemas tulude arveraamat: seda peetakse kõrvaltööna ja tema järel vajadust pole, sest tulude aruanne on küllalt otstarbekohane ja sel arveraamatul mingisugust väärtust pole, aga ometi peab pidama.

Ka palkade kohta võiks viia niikaugele, et kohapeal komp. sisseseada üks raamat, kuhu iga kuu kohta ise lahter kaitseväljenduse ja seal oleks ainult rahasaaja ja kaitseväljenduse allkiri. Juba kompanii annaks ainult arvulised andmed väeosas staapi, juurelisades nimestiku, kes kuu jooksul atestaadi järele juure tulnud ehk jälle kellele on jäänud väljamaksmata palk mitmesugustel põhjustel. Seesugused arvulised andmed seaks kokku ka väeosas riigikontrollile. Nüüdsed nimekirjad ei anna mingisugust tagajärge, kuid töö läheks ülemal näidatud raamatu järele väga palju lihtsamaks ja kohapealne kontroll on ikka see kõige kindlam.

Kuidas majanduse aparaati praeguse koosseisu ja praeguse aja nõudmiste juures otstarbekohaselt korraldada, et ametnikud oma töö jõuaks ära teha, seda pole mul võimalik olnud välja selgitada. Selle peapõhjus — tööd on enam kui ametnikud jõuavad teha.

Muud parandust siin ei ole — embkumb: kas lihtsustada tööd, või peaks keskasutus kaalumisele võtma koosseisude suurendamise. Et keskasutused täieliku pildi saaks väeosas tööst, nii väeosas kantseleis kui ka kompaniis ja sellest tingitult midagi ette teaks võtta, oleks soovitatav kommandeerida kedagi väeosas kantseleisse kohapeale mõneks kuuks, kes töö ise täielikult läbi teeks ja kaasa elaks. Igatahes praeguse olukorra juure enam ei või jääda, vaid midagi peab ette võtma. Eks vana sõna ütle: „Mida vähem tööd on tehtud, seda rohkem paberit on täis kirjutatud“.

Sõjaväelisi teateid.

Belgia oma julgeolekut kindlustamas.

Maailmasõja aastail läbielatud raskete kannatuste järele püüavad belglased nüüd võtta tarvitusele kõik võimalikud abinõud, et hoida ära 1914. aasta kurbade sündmuste kordumist. Kuigi nad näevad, et hea riigikaitse aparaadi ülalpidamine suuri kulusid nõuab, teavad nad hiljutiste kogemuste põhjal ka, et nõrk kaitseorganisatsioon, või selle täielik puudumine, veel võrratumalt kallimaks maksma võib minna.

Vaatamata üldisele majanduslisele kriisile, mis Belgias end sama raskelt tunda annab kui kõigis teistes riiges, otsustas valitsus, peastaabi ülema kindral Galet ettepanekul, asuda kohe sõjaväe osalisele ümberrelvastamisele ja uute, ajakohaste võitlusvahendite hankimisele. Selleks on juba ka 1931. aasta eelarves nähtud ette esialgsed kulud 275 miljoni frangi suuruses. Esimeses järjekorras tahetakse ehitada üles tarviliikud kindlustused, anda jalaväele uus kerge-kuulipilduja, osta tarviliikuke õhukaitse suurtükke, varustada lennuga oma ülesandeid täita suutvate hävitajatega.

Piiride kindlustamise ja kindluste ehitamise kava töötati vastava komisjoni poolt välja juba 1927. aastal. Selle kava kohaselt on praegu juba seatud korda Liège'i fortid Meuse'le jõe parempoolsel kaldal. Beloleval aastal hakatakse kindlustama Namuri sillapead, mida loetakse eriti tähtsaks. Meuse'i parempoolsel kaldal ehitatakse üles viis forti. Peale selle on mõningad kindlustamistööd nähtud ette ka Antwerpeni piirkonnas.

Kindlustuste ehitamiseks ja relvastamiseks on 1931. aasta eelarves nõutud krediiti 175 miljoni frangi suuruses.

Maailmasõja aegsed kerged kuulipildujad, millistega praegu varustatud Belgia jalavägi, on juba vananenud ja muutunud täielikult kõlbmatuiks. Uute hankimiseks lubas parlament mõne aasta eest 27 miljoni franki, kuid see summa on seni jäänud kasutamata, sest kaitseministeeriumi vastutavad võimud ei pooldanud erikomisjoni poolt soovitatud tüüpi. Komisjon oli Prantsuse sõjaväes praegu kasutamisel oleva Châtellerault poolt, kuna aga ministeerium eelistas ühte Ameerikas valmis-

tatud kerge-kuulipildujat, mis esialgsel katsetel osutunud mitte vähem kõrgeväärtuslikuks relvaks.

Nüüd võttis kindral Galet küsimuse jälle tõsiselt üles, nõudes kiiremat lõpuotsust, nii et sõjavägi 1931. aasta jooksul kätte võiks saada temale tarviliikud 6000 kerge kuulipildujat. Esimesed tellimised tahetakse anda ära varem lubatud 27 miljoni krediidi arvel.

Õhukaitse organisatsioon oli Belgias seni koguni puudulik. 1928. aastal mitmesuguste riigikaitse puutuvate küsimuste kaalumiseks moodustatud segakomisjonis tähendas kord peastaabi ülem, et seni suurtükid on olemas ainult raskesuurtükiväe diviisis, kuna neid aga tarvis oleks igas armee korpuses ja kogu sisemaal, sest „midagi pole olemas, et kindlustada suurte agglomeratsioonide lennukitevastast kaitset.“

1931. aasta krediidist tahetakse nüüd tellida teatud arv Belgias konstrueeritud uuetüübilisi suurtükke, ühes tule juhtimise aparaatidega, millistega hiljuti teostatud katselaskmistel väga häid tagajärgi saavutati.

Kuna maapealne lennukitevastane kaitse ükski küllaldane pole, oli belglastel eriline vajadus ka ajakohaste hävitajate järele. Nagu inglise lehed nüüd teatavad, olla Belgia kaitseministeerium 21. novembril andnud tellimise Fairey Aviation Company'le 45 Firefly hävitaja peale, millised varustatud Rolls-Royce uuemate mootoritega.

Firefly hävitajad on praegu parimad kogu maailmas: kergelt manövreeritavad, annavad 10.000 jala kõrgusel kiirust üle 200 miili (ligi 322 km) tunnis ja 20.000 jala kõrgusel 197 miili tunnis¹⁾; tõus 10.000 jala kõrgusele teostub 5 minuti jooksul, 15.000 jala kõrgusele 7½ minuti jooksul ja 20.000 jala kõrgusele vähem kui 11 minuti jooksul.

Muu materjali kõrval vajab Belgia kaitseväge ka tanke, kuna praegu kasutamisel olevad veel vaid õppetstarveteks kõlbulikud on. Uute tankide tellimine otsustati aga esialgu lükata edasi.

Joter.

¹⁾ Võrdlemiseks võib tähendada, et Bristol-Bulldogid annavad 15.000 jala kõrgusel kiirust 173 miili (umbes 278,5 km) tunnis.

Sõjakirjandust.

JUGOSLAAVIA.

Војни Весник — Vojni Vesnik — nr. 1. 1. I. 1931. XI aastakäik. Ilmub Belgradis kolonel Nestor Manakovitshi redaktsioonil.

Vojni Vesnik on esimesi välismaa ajakirju, mis astus „Sõduriga“ kontakti oma ilmumise esimesil aastail. Ajakiri kui sisult nii välimuselt on sarnanev „Sõdur“iga.

Ainukesena sõjalise mõtte kandajana ja riigikaitse propageerijana peab ta andma ruumi mitmesugustele küsimustele. Käesoleva aasta esimene number on piduliku ilmega. Selles tuuakse lühike ülevaade möödunud kümneaasta tööst. Esiküljel T. M. Kuningas Aleksander I pilt, edasi sõjaväe juhtivate kindralite pildid, toimetuse liikmete pildid, tähtsamate kaastöölise pildid, naaberriikide riigimeeste ja tähtsamate väejuhtide pildid.

Sisuks: Kui sündis „Vojni Vesnik“; 1921—1930; „Vojni Vesniku“ 10. aastapäeva puhul; Juhtimisest Soloniki rindel *Maailmasõjas*; *Nõuame mereväge*; Sõjateaduslik kriitika; Propaganda tähtsusest rahuajal ja sõjas; ja teisi. Soovime kaugele kaasvõitlejale edu.

K.

PRANTSUSMAA.

„La Revue d'Infanterie.“ Nr. 456, 1. september 1930. a.

„Suurtükiväelase ideed“ (eskadroni ülem Castaignet). Autor püüab anda näpunäiteid harjutuste korraldamiseks klassis ja maastikul, millede sisuks on peaaegselt suurtüki- ja jalaväe koostöö. Viimast koostööd iseloomustavad, autori arvates, järgmised põhialused:

- kontakt ja üksteisest arusaamine kõrgemate juhtide vahel;
- kontakt, vastastikkune abiandmine ja üksteise austamine alluvate juhtide ja mõlemi väeliigi sõdurite vahel;
- hästi funktsioneeriv side.

Vanemate juhtide vahelist kontakti olevat senini teostatud jalaväe ja suurtükiväe juhtide komandopunktide üksteise lähedusse asetamisega. See olevat läbiviidav näiteks ainult pealetungi tegevuse algul. Raskused tekkivat aga kohe, kui jalaväe juht hakkab vahetama oma komandopunkti asukohta. Jalaväe juhile, jalaväe lihtsa sidevõrgu tõttu, olevat komandopunkti asukohta vahetamine võrdlemisi hõlbust. Sedasama ei saavat öelda srt. grupi ülema komandopunkti asukohta vahetamise võimaluste kohta — kaunis komplitseeritud vaatluspunktide sidevõrgu tõttu. Ühesõnaga, tahab grupi ülem jalaväe ülemaga komandopunktide asukohtade vahetusel sammu pidada, tu-

leb tal paratamatult loobuda ühendusest alluvate patarei ülematega või teiste sõnadega — loobuda alluva grupi juhtimisest. Autor näib pooldavat suurtükiväe grupi ülema komandopunkti seal, kust talle avanevad kõige pealt head võimalused alluvate üksuste juhtimiseks. Seejuures oletab autor, et side mõlemi juhi komandopunkti vahel saab teostatud kas või ainult määrustikul ettenähtud sidesalkade abil. Edasi soovib autor, et jalaväe ohvitseridele garnisonides korraldatavaist taktikalistest harjutustest klassis ja maastikul tingimata osa võtaksid ka garnisonis asuvate suurtükiväe üksuste ohvitserid. Sarnaste ühiste (minu oienud — R. Tck.) õppustega antakse võimalus mõlemi väeliigi ohvitseridele üksteise tundma õppimiseks, üksteise tegevuse ja töökspidamise õieti hindamiseks. Samuti peab autor tarvilikuks saata srt. sidemehi ja vaatlejaid jalaväe osadesse — viimaste tegevusega tutvumiseks ja ümberpöörduvalt jalamehi suurtükiväkke. Sellega saavutatav vastastikkune usaldus ja üksteise tegevuse ja omaduste õige mõistmine olevat pandiks väeliikide, eriti suurtüki- ja jalaväe heaks koostööks tege-likus olukorras.

„Tulebaasi teostamine“ (Rocafort). Jalaväe uus eeskiri näeb ette raskete kuulipildujate kasutamist tulebaasi teostamisel — pealetungilahingus. Autor seab enesele eesmärgiks, nähtavasti Mailly laagris omatud kogemustel, selgitada, kuidas on tehniliselt teostatav tulebaasi loomine. Kuigi jalaväe määrustik nõudvat rasketelt kuulipildujatelt kallaletungi toetamist tervelt oma tule ulatusel — seejuures võimalikult harvemini oma asukohta vahetades — ei pea autor seda nähtavasti praktiliselt teostatavaks. Ta väidab, et ülepeade tulistamisel osutub praktiliseks kauguseks 1000 m. Hästi väljaõpetatud meeskonnaga, täpsa sihtimise ja tule tagajärgede jälgimise võimaluse juures, võivat see kaugus tõusta kuni 1600 m. Järelikult, iga 1000—1600 m tagant peavad r. klp., kallaletungiva jalaväe toetamisel, vahetama oma asukohta.

„Jala- ja suurtükiväe koostöö kaitsel“ (Col.-Int. Besnard). Autor ei paku midagi erilist uut jala- ja suurtükiväe koostöö hõlbustamiseks. Lõputulemusena piirdub ta vaid väitega, et kaitsel olevat koostöö organiseerimine kõnesolevate väeliikide vahel hõlpsam.

„Sõduri lahingväljaõpe“ (Major Giguès). Väga huvitav ja sisurikas artikkel. Võiks materjalina huvi pakkuda meie VI os. ohvitseridele.

Ametlik osa.

Prantsuse sõjakirjanduse ülevaade.

Bibliograafia.

R. Tck.

Revue militaire française. Nr. 112, 1. oktoober 1930. a.

„Piiride kaitse: kadunud meistrite õpetused“ (Kolonel Doumenc). 1815. a. Viini lepingu alusel oli Reini jõe orus asuvates kindlustes Mayence's, Rastatt's, Landau's ja Germersheim's liitriikide sega garnisonid. Peale Germersheimi oli kõigis teistes kindluste garnisonides ka Preisi väeosad. 1857. a. tõsteti valitsevais Preisi ringkondis ülesse küsimus, kas pole otstarbekohasem Landau ase-

mele Preisi garnisoni panna Germersheimi. Preisi prints-regent küsis selle küsimuse kohta omalt uuel kindralstaabi ülevalt von Moltkelt õiendust. Viimaselt 28. novembril 1857. a. esitatud õiendus, kuigi kirjutatuna vaid viiele leheküljele, käsitab terve Saksa riigi kaitse probleemi lahendust. Seda huvitavat dokumenti olevat põhjalikult uurinud ja analüüseerinud ka prantsuse meistrid strateegia alal major Colin (nüüd kindral, langenud lahingväljal) ja kadunud marssal Foch. Kumbki eelnimetatud prantsuse strateegidest pidas kõnesoleva dokumendi alusel loengu (1910. a.), püüdes luua aluseid prantsuse strateegiale. Kuna major Colin oma loengus käsitas von Moltkelt esitatud dokumenti rohkem poliitilisest vaatevinklist, vaatleb Foch seda puht riigikaitse seisukohalt. Ta teeb oma loengus kõnesolevast dokumendist alljärgnevad järeldused strateegia põhialuste kohta:

- strateegilisele kallaletungile antav suum on ärarippuv maastiku iseloomust;
- võimalikult õigete hüpoteeside ülesseadmine vaenlase arvatava tegevuse kohta (võrdluseks olgu toodud Napoleoni vaade, et tegutseda tuleb mitte hüpoteeside vaid reaalseid alusel, s. o. tuleb püüda hankida võimalikult täpsad andmed vaenlase tegevusest ja kavatsustest) on aluseks oma jõudude otstarbekohaseks töölerakendamiseks;
- riigi kaitse teostamine sünnib jõudude osava manööverimisega, mida peavad abistama maastiku iseloom ja alalised kindlused; seejuures alalistele kindlustele ei saavat ega tohtivat vaadata kui mingisugustele õndsaks tegevatele faktoreile, vaid kui abinõule kavatsatud manöövri hõlbustamiseks (see vaade on osutunud õigeks Maailmasõja kogemustel — R. Tck.);
- lõpufaasiks ka strateegias on — lahing.

Foch, lõpetades oma loengu, tuleb arvamisele, et mingisugune võim ei suudaks näiteks segada sakslasi, sõjakorral Prantsusmaaga, vallutamast mingisuguse armeegrupiga Belgia ja samal ajal mingisuguse armeegrupiga asuda pealetungile Metz, Thionville, Sarrebourg jonnelt. Ühesõnaga kadunud marssal Foch nägi 1910. a. seda ette, mis sündis tegelikult 1914. a.

„20. korpus Morhange lahingus 20. augustil 1914. a.“ (Major Lefranc) Episood Maailmasõjast.

„Vastukallaletungi manööver“. (Major Delmas). Kaunis igav teoreetiline targustus vastukallaletungi organiseerimisest ja teostamisest. Muuseas autor, applikeerides ülesseatud

teoreetilisi aluseid konkreetsel näitel, kasutab neljarühmalisi kompaniisid.

„Kohtamislahing. Monthyon 5. ja 6. sept. 1914. a. 55-das res. diviisis.“ (Kapten Michel).

Uudiseid välisriikide sõjavägedest.

Raamatud ja ajakirjad.

R. Tck.

BELGIA.

1. Namuri kindlustatud positsiooni kaitsmine augustis 1914. a. Artikkel on koostatud Belgia kindralstaabilt. Autor leiab, et „ükski sõjaväeline organisatsioon pole sõja ajal (1914—1918) nii väheste jõududega sidunud nii suuri vaenlase jõude“, kui see oli Namuri all augustis 1914. a. Seda on tunnustanud ka vastased; üks nende juhtidest (kindr.-major Königsdorfer — „Deutsche Wehr“, 24. IX 1930) lausub: „Namur võib oma teenuseks lugeda, et siin üks mõne prantsuse pataljoni ja väheste kindluse väeosadega kõvendatud belgia diviis pidas kinni 6 saksa diviisi, milledest tundus suur puudus Sambre'il...“ See ongi, mis pärast Namuri operatsioon on seda väärt, et temaga tutvuneda lähemalt ja siit koguda õpiseid tulevikuks.

2. D. S. J. Jalaväe kroonika. XI. Mehhaniseerimine ja motoriseerimine. Autor selgitab prantsuse, saksa ja inglise sõjakirjanduses väljendatud vaateid küsimusele. Tuuakse huvitavaid andmeid, näiteks:

- kallaletung Flandrias 1917. a. nõudis 120 tuhat suurtiikiväljast, kuna samal ajal Amiens'i lahingus 8. aug. 1918. a. tankidega töötasid kõigest 4000 meest (ökoonomia elavas jõus); vaatamata sellele, et tankid astusid tegevusse kuni 14 korda olid kaotused meeskonnas ja materjalosas tähtsusetud ning inimestes ei ületanud 12,5%; samal ajal kaotused jalaväes, kes oli lahingus kõigest kuni 4 korda, tõusid kaotused kuni 20,0%;
- ühe tanki hind võrdub 1000 mürsu väärtusele; välja lastud mürsku ei saa enam tarvitada, kuna aga tanki võib tegevusse saata vähemalt 4 korda; seega tanki väärtus on keskmiselt 250 mürsku ning Ypres'i lahingus välja lastud 4283.510 mürsu eest oleks saanud muretseda 17.134 tanki (rahaliste kulude ökonoomia);
- tankide tegevusse saatmine sünnib kii-

AURUJÕUL VÄRVIMISE, PLEEKIMISE, KEEMILISE PUHASTUSE, PLISSEERIMISE JA KIIRPRESSIMISE TÖÖSTUS

„Hoff-Mann's Method“

Tallinn, Apteegi t. 1, telef. 430-10. Niguliste t. 6, telef. (2)13-47.

Osakonnad: Tartus, Rütli t. II ja Riia t. 41. Pärnus, Vilmsi t. 12.

Võtame vastu värvimiseks ja puhastamiseks kõiksugu siid-, plüüs-, samet-, villaseid- ja puuvillaseid riideid. Igasugu lõngade ja kangaste värvimine ja pleegitamine suurel ja väikesel arvul. Töö kiire ja korralik vilunud eriteadlase juhatusel.

resti, kuna samal ajal suurtükiväe varustamine laskemoonaga, sidepidamine jalaväega ja laskeprotseduur on palju aeglasem ning võrdlemisi raskesti realiseeritav.

3. Kapt.-major Van der Donckt. Üks konkreetne juhus korpuse lennukiväe kasutamisest. Üksikasjalikult läbitöötatud taktikaline ülesanne. (Järgneb.)

4. Kapt. Wanty. 1830. a. revolutsioon sõjalisest seisukohast vaadatuna. 8. (viimane) peatükk. Belgia sõjalise jõu organiseerimine revolutsiooni ajal.

5. J. V. Varustamine ja evakueerimine lahingus. Mitmesuguste belgia sõjaväes maksvate ja seda küsimust käsitlevate käsukirjade, korralduste ja juhendite süstematiseeritud kokkuvõte. Kirjutuses on valgustamist leidnud järgmised küsimused: a) varustamine toiduainetega; b) jalaväe varustamine elutarvetega; enne lahingut, pealtungilahingus ja kaitselahingus; d) suurtükiväe varustamine; e) haavatute ja haigete evakueerimine.

6. Sõjabibliograafiline ülevaade.
V. K—ts.

ŠVEITS.

„Revue Militaire Suisse“. Detsember 1930.

Major de Vallière: 1. diviisi manööverist 7.—11. sept. 1930. (Artiklil on järg.)

Kolonel F. Feyler: Tunnistajad (Témoins). Artikkel algas „Revue Mil. Suisse“ novembrinumbri ja on huvitavamaid kokkuvõtteid. Sõda kirjeldanud autoritest olevat härra Cru läbi uurinud 246 autori tööd ja nende tööd klassifitseerinud usaldusväärivuse astmesse, nimelt kuude kategooriasse. Hra Cru oma teoses „Témoins“ (Tunnistajad) otsib tõe ja ainult tõe. Usaldusväärivuse suhtes on Cru leidnud läbiuuritud sõjateostest väga häid 11%, nullile väärivaid 7½%, teised kuuluvad keskmistesse kategooriatesse.

Kol. F. Feyler (šveitsi kindralstaabi ülem) soovib lugeda sõjaraamatut: „Uurige eeskirju; õppige neid hoolde ja andumusega ning püüdke neid võimalikult hästi kasutada rahuaja õppetöös. Kuid samal ajal lugege kirjandust sõjast, tunnistajaid lahingutegevusest, otsige tollest kirjandusest ülitäpsusega seda mis lähedal lahingu tõelikkusele, ja, kõige oma tahtejõu pingutades, püüdke enese ja alluvates arendada neid iseloomu jooni, mis aitaks kanda lahingu raskusi, milliseid eeskirjad ei tunne ja paremadki neist ei suuda ette näha.“

Šveitsi sõjakroonika.

Rahvusvahelisest elust. Desarmeerimise komisjoni eeltöödest. Punane Rist ja pommitamise õhust sõja puhul.

Informatsioon. Bibliograafia.

ITAALIA.

Esercito e Nazione. November 1930. a.

1. Jõu faktorid. Ansaldo sõjateöstus. Lühikene ülevaade Ansaldo sõjaväerustuse tehast ning selle produktioonist Maaflust sõja ajal ja pärast sõda. Artikli sisu on illustreeritud piltidega.

Esimesed Festis

Inglis sigaretid

ALBION

20 TK AINULT 40 SNT.

A/SASTORIA

2. M. Businelli. Bulgaaria ajalooline funktsioon Ida-Euroopas. Lühikene tagasisaade Bulgaaria ajalukku, kusjuures üksikasjalikumalt valgustatakse sündmusi käesoleval sajandil. Autor arvab, et vast sõlmitud sugulussidemed Itaalia ja Bulgaaria kuningakodade vahel (kuningas Boris abiellumine printsess Giovannaga) suurel määral süvendavad kahe asjaosalise riigi omavahelist sõprust, mis on vaba omakasu politikast; ühes sellega autor püüab ümber lükata mõne välisriigi ajakirjanduse arvamusi, kus väidetakse, et Boris ja Geovanna abielu on üks osa Itaalia programmist Balkani vallutamisel.

3. F. Saporì. Monument piirivauritele Roomas. Pildiga ilustatud monumendi kirjeldus.

4. V. Franchini. Itaalia tööstuse mobilisatsioon sõjaks (1914.—1918. a.). VI. Töö ökonomia ja töö distsipliin. Hulga diagrammide, tabelite ja teiste statistiliste andmetega varustatud uurimus.

5. F. Zani. Kallaletungi organiseerimine lahtisel maastikul esijärgus tegutsevalt jalaväe pataljonilt. Autor püüab lahendada küsimuse konkreetse taktikalise ülesande abil; rõhutatakse pataljoni ülema isiku suurt tähtsust kallaletungi tehnilisel läbiviimisel ja sõdurite moraalsel mõjutamisel.

6. P. Barbier. Suusad ja nende kasutamine sõjaliseks otstarbeks. Suuskade materjalosa ja mitmesuguste suusatamisviiside kirjeldus. Autor märgib ära lahinguülesanded suuskuritele, arvesse võttes Itaalia võimalikkude sõjateatrite maastikku ja ilmastikku. Artikkel on illustreeritud hulga jooniste ja piltidega.

7. V. Corresio. Itaalia keskajal. I. Poliitiline ökonomia. Sel ajal, kui mujal Euroopas kerkisid üles sünged rüütlilossid ja kõlistati relvu, ehitati Itaalias laevu, paleesid, kirikuid ja teisi uhkeid hooneid, riigivalitsused toetasid tööstust ning kaubandust, igalpool elati jõukalt. Siit sai ka alguse poliitiline ökonomia, mis meie ajal on arenenud tähtsaks teadusharuks.

8. Bahr. Itaalia Rodos. Lühikene ülevaade Rodose saare minevikust ja tema majanduslisest arenemisest Itaalia valitsuse all olemise ajal.

9. U. Adamello. Uue Euroopa poliitilised piirid. VI. Čehhoslovakkia vabariigi poliitilised piirid. Sõja-geograafiline ülevaade

10. Reservohvitseride lehekülg.

11. Ühest kuust teise. Mitmesugust. Välisriikide sõjavägedest. Kirjavahetus lugejaskonnaga. Teistest ajakirjadest. Bibliograafilised märkmed. V. K.—ts.

SAKSAMAA.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 23. (18. dets. 1930) ja nr. 24 (25. dets. 1930).

Õhuohust ja Saksamaa tulevikust. Artiklis tsiteeritakse prantsuse koloneltn. Vauthier „Les Ailes“ 16. okt. 1930 ilmunud õhukaitse propaganda artiklit, milles Vauthier maalib õhuohuks vähekaitsitud poolele õhusõja tulevikku väga tumedates värvides. „Kaitseta“ Saksamaa nimel teeb „Mil.-Wochenblatt“ artikli autor kol. Vauthier'i artiklist järelduse, mille väljendab Vauthier'i sõnadega: „Usume õhuohtu. See oht on kohutav, võib tuua surma rahvale, kes alahindab selle ohu.“

Kindral parun Kaff v. Dellmensingen: Endise Austro-Ungari kaitsejõud riigisakslaste valgustusel. Liitlastena Maailmasõjas Austro-Ungari ja Saksamaa ei omanud küllaldaselt koordineeritud ülemjuhust. Sellest — hõõrumised, etteheitel, üksteise alahindamine. Uuemad autorid Saksa sõjakirjanduses, uurides Maailmasõja sündmusi ja mõistes neid olukorrale vastavalt, on Austro-Ungari kaitsejõudu hinnanud palju kõrgemalt kui seda tehti sõjale otsejärgnevatel aastatel.

Kol.-lt. Ernst Otto: Metsalahingust tihedas tüvikmetsas. Näide Maailmasõja lahingust — 10. juunil 1918 Lucy-le-Bocage ja Belleau raionis. Selle metsalahingu õpiseks olevat — lahing metsas nõuab tugeva iseloomu ja suure võidutahtega võitlejaid: siin tubli (valitud) kompanii võib hävitada rügemente.

Sidest jalaväe ja suurtükiväe vahel Poola Armee ülevaade 1930. aastal.

Polonia ante portas („Mil. Wochenblatt“ 24). Kihutusartikkel Poola vastu. Poola olevat Euroopa rahu rikkuja. See vana põhjendus Poola jagamiseks 18. sajandil maks-

vat ka tänapäev. (Tuletagem siin meelde vana isa Krylovi valmi „Hunt ja tall“... „Tõ vino-vat už tem, tshto hotshetsa mne kussatj“... Tõlkes: ... Su süüd ju selles, et mul tugev õgimise himu.“ K.)

Major v. Faber du Faur: Taktikaliste luurüksuste organisatsioonist ja kasutamisest.

Taktikalise õppuse juhust rügemendi raamides.

Õhukaitse õppusi Coburg'is.

Sõjaväelisi teateid. Eestist on toodud kaitseministeeriumi sooviavaldus gaasikindlate peidikuté suhtes uute majade ehitamisel.

Sõjakirjanduse ülevaade.

Mitmesugust.

K.

SOOME.

„Suomen Sotilas“, nr. 49—52, 1930.

Paar sõna Soome vabariigi presidendi igapäevasest tegevusest, nii ameti- kui eraelus. Vabaja veetena president armastab kirglikult aiatööd.

Järgneb Soome sõjaväe õpetaja Malini kirjutis „Luther ja sõda“ — Martin Lutheri suhtumisest omaaja sõdadesse ja tema arvumustest rahu kasuks.

Edasi on esitatud Soome menu võitnud küttide laul, nii sõnas kui viisis. Laulu autor kirjeldab tähemalt laulu sünni olusuiteid.

Nimetamist väärib kirjutis Potsdami, — preisi kuningate huvilosse piirava väikelinna, endise Preisi võimu- ja vägevuseaja sõjalise jõe keskuse, kaardiväe asukoha, kuulsa karnisonlinna muinsuseemede säilitava kiriku sisustusest — selle lippude, kuninglikkude surnukirstude ja kuulsa keffa-seadeldisega.

Järgneb kirjeldis rohkete piltidega Rootsi Ljvrustkammari sõjamuuseumist Rootsi sõjaväelise esindaja Nygvisti esitama.

Rüütlimärkidest. Ülevaade praegusaja üksikuist aumärkidest eri mais. Eestit esindab kaitseliidu kotkarist.

Sõna võtab Poola sõjaväeline esindaja kapten M. Chodacki, kirjutades „Mõningaid tähelepanekuid Poola-Vene sõjast 1920. a.“ — sõjast, mille tähendus kogu Euroopa saatusele kommunistliku õpetuse võidukäigu purustajana, selle teekonnal läände — oli arvamatu. Kuid enamlaste ägeda propaganda tõttu, mis näitas tõsiolusid valevalguses, veeretades sõjasüü Poolale. — oli Euroopa viimasele vihameelne, tajumata ähvardavat hädaohtu, mis teda ennastki kommunismi näol varitses.

Kuidas sünnib väliõhukaitse suurtükk. Pilte Rootsi Boforsi tehastest.

Sõnake äsjavalminud, rohkesti illustreeritud 400 leheküljelisest teosest, mis käsitleb Soome kaitsejõude — armeed, laevastikku, kaitseliitu ja Lotta-svärd ühingut.

„Hakkapelitta“, nr. 50. 1930.

„Meri ja maa“ — lühidalt „M. M.“ — nimelisest salapärasest aktivistlikust liidust Vaasa liituse seimi soome-soost õpilaste keskel Vene valitsuse ajal 1903. a. Liidu asutajaks oli innustunud üliõpilane Eino Salli. Nim. liidu ühe osakonna järjekorra number Vaasas oli 423, mis tõendab hästi liidu ulatuslikku suurus.

„Poisid mere ja tuulte tuttavad“. Helsingi kaitseliidu laevastiku meripoiste osakonna suveharjutusist, matkadest vetel jne. Nim. osakond

tähendab uut ja omapärast mõtet 13—17 a. poiste koolitamiseks osavaiks merimehiks. Osakonna liikmeiks on praegu 36 poissi.

Mõni sõna sõjaväeliste auastmete nimetuste etymoloogiast.

Artiklis „Aja vaim ja rahva noorsugu“ nõutakse enam tunnustust ja hindamist noorte tegevusele ja püüdeile.

„Hakkapeliitta“, nr. 51—52, 1930.

Soome kaartlaste Türgi sõjaretkest aastal 1877.

Tulemägede maa — Mehiko — esimesest tähelepandavast presidendist, Porfirio Diazist, kelle sünnimise on kulunud 100 aastat. Diazit peetakse uue Mehiko loojaks, kelle nimega liitub mälestus õitsvast, rahulisest ajast Mehiko sündmusloos.

„Majanduslik kaitsevalmisolek lapsekingades“. Kirjutis Kaarlo Castréni sulest. Autor nõuab suuremaid määrarahasid asjaomasele, tarviliku majandusliku kaitsevalmisoleku saavutamiseks seaduseelnõusid valmistavale komiteele.

Keegi „Hakkapeliitta“ kaastööline aasta lõpu puhul pakub muuseumi ridu maa oleviku ja mineviku võrdlemiseks, millest lubatagu refereerida siinkohal järgmist:

Kui veel aastat 60 tagasi seisid kodumaa (Soome) sõjaväelised kaitsejõud vaid mõnes sajas kaartlases, siis nüüd ta omab kuni 40-tuhandelise armee ühes 100.000 kaitseväelasega. Kui 1870. a. oli maal kõigest 128 rahvakooli, siis nüüd on neid 5000. Ja kui samal aastal (1870.) ilmus Soomes vaid 34 ajalehte ja ajakirja, siis nüüd ilmub neid üle 700. Fakt, mis räägib iseenda eest!

LATVIJA.

„Technikas Apskats“ nr. 3 (27) — 1930. a.

Kpt. K.: „Pööris“. Juhib „Techn. Apskatsis“ nr. 1. ilmunud vastava artikli autori tähelepanu ajakirjas „Aviation“ 1929. a. nr. 25 avaldatud kirjutisele „pöörisviguri“ kohta.

V.-lt. Salminš: „Lennuluure teadete kogumine“.

A. Banis: „P.-Ameerika Ühendriikide sõjaväe mehhaniseerimine ja insener Kristi tank“.

Kol.-lt. Muceniaks: „Võistluste korraldamine väeosades sõjaväe side alal“. Näpunäiteid, kuidas korraldada individuaal- ja grupivõistlusi mitmesuguste sidevahenditega.

Ins. kol.-lt. Pestmalis: „Töö ratsionaliseerimine“. Juhtnõõrid töövõljakuse tõstmiseks töökodades, kantseleides ja tööartellides.

Ins. O. Jirgensons: „Keemiasõda ja tööstus“.

Sõjaväe ins. v.-lt. Saulits: „Raske õnnetus Saksa sõjaväe manöövril“. Kirjeldatakse 31. märtsil 1925. a. Weltheimi ja Vestvali raioonis korraldatud manöövril ette tulnud õnnetust juhust, kus Vesi jões läks põhja parv, millel asusid umbes 160 inimest, kelledest uppusid 81 sõdurit.

Mitmesugust.
Kroonika.

„Technikas Apskats“ nr. 4. (28) — 1930. a.

Ins. P. Reinhardis: „Lennukite ehitamine“. (Järgneb.)

V.-lt. Punts: „Miinidega tankide vastu“. Miinide konstruksioon ja käsitlemine.

Ins. kol.-lt. Pestmalis: „Töö ratsionaliseerimine“ (järg). Artikli lõpus on toodud näitena ladude raamatupidamise kord, administratiiv töö mehhaniseerimine, mis väärivad erilist tähelepanu.

Kpt. Millers: „Takistusi raadio vastuvõtteaparaatides ja nende kõrvaldamine“. Juhatusi lamp-kondensaatori, transformatori, induktsioonpoolide, vooluallikate ja antenni alal ettetulevate korratuste kõrvaldamiseks.

Ins. Jirgensons: „Kunstlik suits ja udu“.

Kroonika.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 35. 15. dets. 1930.

Kuis töötada, et teostuks RKKA lahingettevalmistuse kava. Seda ei saavat kätte töötundide ja ülesannete arvu lakamatu suurenemisega, vaid saadakse kätte ettevalmistaja kvalifitseerimise ja töö korraldamise, süstematiseerimise teel.

B. Feldman: Tsaari armee 1905. aastal. 1905. aastal saadud õpised vastuhakkamiste korralduses sõjaväes, olevat loonud tugeva baasi revolutsiooni teostamiseks Vene sõjaväes 1917. a. veebruaris.

P. Jegorov: Üksuste tegevusest teises järgus (esselonis).

N. Krasitski: Pataljoni rünnakul.

N. Simonov: Õhkimistehnikast tõketegevuses manöövril.

Ankeet: Rühmaülemale rohkem iseisvus. Rühmaülemat ei tulevat „suruda rusikasse“. Meie ajal isik nõuab tunnustamist, muidu ta muutub üksikõikseks ja loiuks.

A. Bogoljubov: Õpilasest jala- ja ratsaväe koolis. Uurimus õpilaste füüsilisest muudatustest koolis õppimise kestvusel. Jalaväe kurssant on koolis sirgunud kolme aasta jooksul 2,9 cm, ratsaväe koolis kokkutõmbunud 0,9 cm võrra; kaalus jalaväelane juure võtnud 6 kg 230 g, ratsaväelane 5 kg 400 g; rinnamõõt jalaväelasel suurenenud 2,1 cm, sellevastu aga ratsaväelasel tublisti, nimelt +7,0 cm; parema õlamuskli ümbermõõt jalaväelasel +1,9 cm, ratsamehel +4,5 cm.

Sport sõjakoolides ei seisvat tarvilisel kõrgusel selle ala vähese populariteedi, nõrkade õpetajate, puudulikkude spordisaalide ja spordiabinõude vähesuse tõttu.

A. Tihomirov: Viimasest noorte võtmisest RKKA-sse. Tagajärjed olevat rahuldavad. Kõlbmatute % olevat näidanud järsku langust.

Politiilise ettevalmistuse alal rida artikleid juhivad tähelepanu propaganda ja kihutustöö korraldamisele talvise õppetöö oludes.

Sõjaväelisi teateid. Kirjandusest.
K.

Ametlik osa.

Kaitseministri käsukiri nr. 327.

Tallinnas, 31. detsembril 1930. a.

(Kaitsevägede staap).

Vaadates tagasi möödunud aastal riigikaitse alal tehtud tööle, pean esile tooma seda suurt edasipüüet ja tööarmastust, mida väljendasid meie kaitseväge ja kaitseliit möödunud aasta jooksul.

Uue aasta algul tervitan kaitseväge ja kaitseliitu, soovides õnne, jõudu ja püsivust meie ühises vastutusrikkas töös Eesti julgeoleku ja hea käekäigu kasuks.

O. Köster

Kaitseminister.

Kaitseväge elu.

7. jaanuarilise rügemendi elust.

Aastapäeva pühitsemine Petseris.

Petseris asuvad väeosad pühitsesid 20. dets. m. a. omi 12. aastapäevi. Juba vara hommikul lehvitsid kasarmutel uhkelt rahvuslikud sini-must-valge lipud. Kell 0900 oli nii lutheri- kui ka õigeusu kirikus jumalateenistused armulaudadega, millest kaitseväelased rohkel arvul osa võtsid eesotsas oma juhtidega. Luteriusu kirikus ilustas jumalateenistust pataljoni puhkpillide orkester. Kell 12 peeti õppe- ja spordiplatsil paraadi, mille vastu võttis kohalik pataljoni ja garnisoni ülem major Tuling. Tuletati meelde lahinguis langenuid ning hüüti elagu vabariigile ja valitsusele. Peale paraadi sammuti ühisele lõunasöögile sõdurite söögisaali. Saal oli kaunistatud riigilipukestega ja rohelisega. Külalistena viibisid lõunasöögil kohaliku kaitseväge ringkonna ülem ja kaitseliidu maleva esindaja. Viimane pidas lühikese kõne, milles alla kriipsutas alati lahket vastutulekut väeosade poolt malevale. Lõunasöök oli pidupäeva tõttu eriti maitsev. Keelekas tekks riiubati peale omavalmistatud karastavat jooki. Lõbusas meeolus ja vestlemises viibiti koos kella 14-ni. Öhtul kell 2000 oli korraldatud Petseri hariduseltsi tegelaste poolt näitemäng. Kanti ette „Eeskujulik abielumees“.

—nn.

Jõuluvana Petseris sõdurite söögisaalis.

Jõululaupäeval, 24. dets., oli korraldatud sõduritele jõulupuu. Suures söögisaalis, mis rohelisega ja kunstimaitsete jõuluplakatitega ehitud, säras ja hiilgas ülikena põhjamaa ilu ja uhkus — tüse jõulukuusk. Koosviibimisest võttis osa kõik kohal olev kaader. Peale traditsioonilise „jõuluvorsti“ maitsemise pidas tuntud jutlustaja is. Kriverer päevakohase jutluse ning ühiselt lauldi orkestri saatel jõululaule. Viimase laulu lõpul raporteeris korrapidaja pataljoni ülemale, et keegi tundmatu pilka habemega erariides vanamees soovib tungivalt sisse tulla. Pataljoni ülem lubas. Nüüd selgus, et sisseastuja oli jõuluvana. Ähkides ja puhkides sammus „vana“ jõulupuu alla, tirides oma järele rege suure koornaga; algas kingituste väljajägamine; küll oli jõuluvanal kõiksugu kraami kaasas: jõulupähklist kuni kartseri aretini. Arvatavasti oli jõuluvana endine „soldat“ olnud, sest nõudis igalt kingituse vastuvõtjalt kindlat sõjaväelist esinemist. Kes halvasti esines, sai pealtnäha küll teistega ühesuguse pakikese, kuid sisuks ütles olevat kas kasarmu aresti või toimkondade rea. Lõbusas meeolus viibiti koos paar tundi. Jõulupuu jättis mugava koduse tunde.

—nn.

Sport.

Sport 9. üksikus jalaväe pataljonis.

Oma väeosa XII aastapäeval vaatab 9. üksiku jalaväepataljoni sportlaskond julgelt ja rõõmuga tagasi möödunud aasta tegevuse peale. Päevpäevalt ja aast-aastalt kasvab selles väeosas sportline tasapind. Siin tehakse vaimlise töö kõrval heameele- ja suure innuga ka tublit kehalist tööd. Kehalistest harjutustest ja võistlustest osavõtjate arv suureneb järjekindlalt ning kõik harjutused ja võistlused möödusid ladusalt ja õnnelikult. Kujulka ja selge pildi sportlisest tegevusest annab möödunud aasta, kus parandati 29 pataljoni- ja 18 garnisoni, neist 14 9. pataljoni poolt, rekordi.

Parimaks kompaniiks osutub 1. kompanii, kompaniiülem major E. Saal, kes möödunud hooajal omanud kõik rändauhinnad: 1) Soome saadiku Eestis hra minister A. Wuorimaa hõbedast „Võitja“, 2) garnisoniülema „Võitja“, 3) garnisoniülema „Kilp“, 4, 5 ja 6) pataljoniülema „Sõudja“, „Õõ“ ja „Kilp“.

Parimaks pataljoni kui ka garnisoni sportlaseks osutub noorem leitnant Karl Kerjan, kelle nimel seisab 17 garnisoni- ja 7 pataljoni rekordi.

Peetud spordivõistluste üldsaaevutised:

a) pataljoni:

- 1) ping-pongi võistlused võitis staap;
- 2) spordivõistlused võitis 1. kompanii 542 p., 3. komp. — 448 p.;
- 3) kehalisvõimete võistlused — 1. komp. 2178 p., 2. komp. — 1620 p.;

b) garnisoni:

- 1) ping-pongi võistlused võitis 9. pataljon 25 p., 6. pat. 5 p.;
- 2) kaks kv. viievõistlust võitis 9. pat. 1. kompanii jagu;
- 3) kaitseväge kuuevõistluse võitis 9. pat. 1. kompanii;
- 4) Jüri-õõ teatejooksu võitis 9. pataljoni 1. kompanii;
- 5) spordivõistlused võitis 9. pataljon 358 p., 6. pat. 298 p.;
- 6) kehalisvõimete võistlused võitis 9. pat. 23 p., 6. pat. 20 p.

c) diviisi:

- 1) spordivõistlustel omas 9. pataljon 91 p. VIII koha.

d) üleriiklikkudel:

- 1) spordivõistlustel omas 9. pataljon 46 punkti.

e) spordiseltside vahelistel:

- 1) ümber Tallinna teatejooksus jooksid kv. meeskonnas kaasa n.-leitn. Kerjan ja n. a. o. Laur;
- 2) ümber Pärnu teatejooksus jooksid kv. meeskonnas kaasa 10-st seitse 9. pataljoni meest;
- 3) jalgpallis võitis kaitseväge (5 mängijat 9. pataljonist) politseid 6:1;
- 4) jalgpallis võitis kaitseväge (5 mängijat 9. pataljonist) kaitseliitu 6:0.

Peale ülalnimetatud alade harrastatakse pataljonis ka koroonat, veeremängu, tennist, suusutamist, uisutamist, purjesporti (suvel kui ka talvel) jne. E—dt.

Kindlustage

oma varandus ja elu
kuni veel aeg!

Kindlustage

Eesti Lloydis!

Kiri toimetusele.

Enesekaitseks

olen sunnitud paluma sõna, kuna Toimetus nähtavasti peab kõigiti korralikuks ja asjakohaseks M. Jervani artikli (J. Org'i „Moodne Toitlusõpetus“ I puhul — „Sõdur“ 49 — 1930, lhk. 1394—1395.) juure lisatud Toimetuse järeilmärkuses minu isiku kohta tarvitatud tooni ja väited.

Ma ei saa leppida sellega, et kõnesolevas järeilmärkuses mängitakse sõnadega (ja nähtavasti meelega) nii, et saaks minu isikut võimalikult halvemini valgustava mulje.

Nagu, näiteks: „... siis võib osalt mõista miks —g ei võinud anda kirjastajale (s. o. minule, — minu harvendus — J. O.) soovitatav retsensiooni, vaid suhtus Moodsale Toitlusõpetusele I (s. o. minu raamatule — J. O.) tagasihoidlikult.“ Tegelikult teab Toimetus väga hästi, et mina täninigi veel ei tea, kes on —g ja järelikult juba sel põhjusel ei võinud temalt retsensiooni soovimas käia. (Väide 1. — Toim.).

Teine näide: „... kaanel (s. o. minu raamatu kaanel — J. O.) miski kombinatsioon naise alasti kehaga.“ Minu raamatu läbi lugedes leiab erapooletu lugeja kahtlemata, et raamatu kaanepilt on tuletatud kõigiti raamatu ideest, nagu see on kombeks iga korraliku raamatu juures. Kuna pildil toodud naise kujutuse poosis täielikult puudub kahemõtelikkust äratav ebatavalikkus, siis leiain, et Toimetus asjata tahab mind kahtlustada, nagu oleksin raamatu kaanepildiga püüdnud saavutada odavat külgetõmbavust. (Väide 2. — Toim.).

Edasi, paluksin Toimetust mitte pageda „hariliku lugeja“ seljataha (Väide 3. — Toim.), vaid ausasti näidata need kohad minu raamatust, millega võiks põhjendada vähegi tõsisemalt mulle visatud süüdistust, et mina oma raamatus, mida asjatundjad senini on võtnud tõsise populaar-teadusliku tööna (v. ka dr. phil. nat. A. Audova artikkel, „Postimees“ 336 — 1930), esinen „üldse rohkem kirjastajana kui autorina“ (minu harv. — J. O.).

Julgen loota, et Toimetus põhjendusi tuues teeb seda kaitsevälasele sobiva otsekoheusega, aga mitte sarnaselt kui näiteks, on tehtud viibe minu raamatu 10. leheküljele (Väide 4. Toim.), mis oma, Toimetusele soovitava, mõju kaotaks otsekohe, kui mõeldud lause ise ära tuuakse. See lause kõlab minu raamatus järgmiselt: „Järjest vähem vastuvaidlemist leiavad ka teadlased, kes väidavad, et umbjooksva (podagra), pimesoolepõletik (appendicitis), neeruhaigus, suhkruhaigus, seedimiselundite vähk, veresoonte lupjumine ja südamehaigus, rasvumine, paljud lastehaigused, siis veel tiisikus, neurastenia ja terve rida teisi eriti just kultuurrahvaid vaevavaid haigusi on kas täielikult või osaliselt tingitud ebaõigest toitmisest.“

J. Org.

Toimetuse järeilmärkus.

J. Orgi enesekaitse tundub toimetusele — lahtistest udest sissemurdmisena. J. Org on näinud „Sõdur“ 49 — 1930, lhk. 1394—95 toodud toimetuse järeilmärkuses kallaletungi enda isikule sel teel, et ta toimetusele on pannud suhu sõnu, mida see mitte ei ole tarvita-

nud. See selgub kohe, kui lähemalt analüüsida J. Orgi poolt toodud väiteid.

Väide 1. „Soovitatav retsensiooni“. „Soovitatav on siin eesti keele kohaselt tarvitatud omadussõnana, mõttes heatahtlik, meelepärane ning ei väljenda kuidagi viisi mõtet, nagu oleks pidanud J. Org käima seda retsensiooni soovimas. Viimasel juhul oleks tulnud tarvitada, meie keele kohaselt, mineviku partitiivi „soovitud“.

Väide 2. Väljendusega „miski kombinatsioon halasti naise kehaga“ „Sõduri“ toimetus on konstateerinud ainult fakti. Kui J. Org ise on sealt välja lugenud „kahemõtelikkust, ebatavalikkust ja odavat külgetõmbavust“, siis see iseloomustab tema poleemika võtteid kõige paremini.

Väide 3. Väljendus „võib viia hariliku lugeja“ ei ole mitte mõnesugune „seljataha pugemine“, vaid see mõte on olnud mõjutatud sellekohase avaldusega meie lugejate ringkonnast. J. Org peaks ometi leppima arvamise, et kui leidub inimesi, kes on vaimustatud tema tööst, siis võib ka leiduda neid, kes seda mitte ei ole.

Kõige ülaltooduga tohiks küll iseenesest ära langeda niisugused märkused toimetuse aadressil, nagu neid on võimalikult rõhutatult püüdnud vormuleerida J. Org, väljendustega „kaitsevaeline otsekoheus“, „ausus“ jne.

„Sõduri“ toimetus palub vabandust lugejailt, et ta on sunnitud olnud pöörama „Moodsale toitlusõpetusele“ rohkem tähelepanu, kui see väärib sõjanduse seisukohalt.

POOLA SÕJAVÄE HUUMOR.

Poola sõjaajakirja „Poola Sõdur“ uueaastanumbri kaas.

Male.

Toimetaja A. Burmeister.

Tänases malenurgas toome huvitava simultaanpartii, hiljuti mängitud suurmeisteri A. Nimzovitšilt Kopenhaagenis ühel ajal 30 teiste partidega.

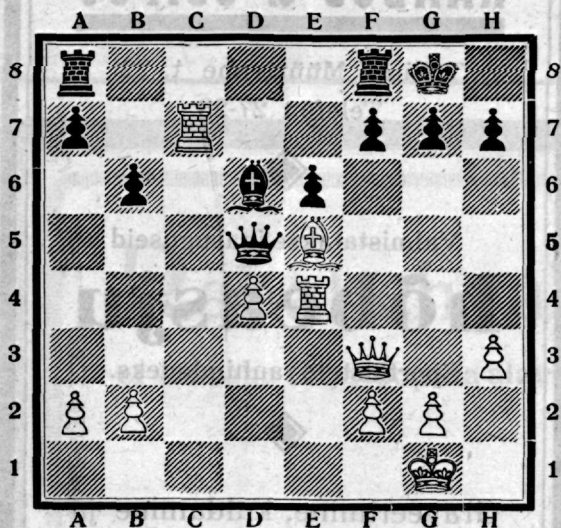
Caro — Kanni avang.

Valged: A. Nimzovitš. Mustad: V. Nielsen.

1. e2 — e4, c7 — c6, 2. d2 — d4, d7 — d5, 3. Rb1 — c3, d5 : e4, 4. Rc3 : e4, Rb8 — d7, 5. Rg1 — f3, Rg8 — f6, 6. Re4 — g3, e7 — e6, 7. Of1 — d3, c6 — c5!, 8. O — O, Of8 — e7, 9. c2 — c3, O — O, 10. Vf1 — e1, b7 — b6, 11. h2 — h3, Oc8 — b7, 12. Ocl — f4, Ob7 : f3, 13. Ld1 : f3, c5 : d4, 14. c3 : d4, Rf6 — d5, 15. Od3 — e4!, Rd7 — f6, 16. Of4 — e5, Rf6 : e4, 17. Rg3 : e4, Rd5 — f6 (parem oli Vc8). 18. Val — c1! (Kui mustad nüüd mängivad 18., Vc8?, siis järgneb 19. V : c8, L : c8, 20. R : f6+.), Rf6 : e4, 19. Ve1 : e4, Ld8 — d5, 20. Vcl — c7, Oe7 — d6? (See käik saab valgete geniaalse kombinatsiooni läbi ümber liikatud. Mustad ei tohi ka käia 20., Vfe8?, sest valged võivad selle järele elegantselt: 21. O : g7!, f5, 22. Lg3! ehk 21., K : g7, 22. Vg4+, Kf8, 23. Lg3! jne. Parim oli 20., Od8, 24. Vg4, g6!)

Seis pärast mustade 20. sammu:

Mustad.

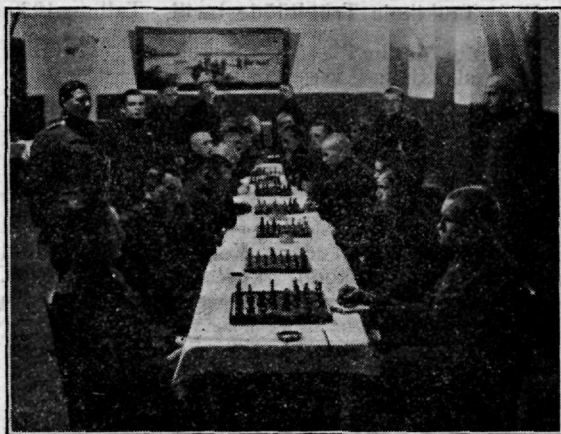
Valged.

21. Vc7 — d7!, Va8 — d8, 22. Vd7 — d6, Vd8 : d6, 23. Lf3 — f6! Väga kena. Ähvardava mati vastu ei ole olemas rahuldav kaitse. (23., g7 : f6, 24. Ve4 — g4+ ehk 23., Ld5 : e5, 24. L : e5). Mustad andsid alla.

Narva linna komandant kapten Vilde pani sõduritele maleturniiri toime. Turniir leidis aset 10., 11., 12. ja 13. detsembril l. a. Tulemus oli: 1. auh. — Gunnar Friedeman; 2. auh. — Lillestern; 3. auh. — Meyer; 4. auh. — Evald Karp; 5. auh. — Tõnts. Poolteise tunni jooksul pidi iga partii lõpetatud olema. Peale selle aja mäng hinnati komisjonilt.

Maleturniir

kaitseväelastele ajateenijatele.

Maleturniirist osavõtjaid.

Kavatsetud malevõistlust, millist mõtet garnisoni ülem kõigiti toetas, peeti Sõdurite kodus, kodu vanema korraldusel 10.—13. detsembrini, eesmärgiga levitada ja edendada malemängu sõdurkonnas. Võistlusi jälgisid vahekohtunikud üldkorraldaja kapten Vilde ja peakohtunik n.-lt. Veltmann'iga eesotsas. Garnisoni väeosadest oli võistleva ilmunud 22 maletajat-reameest, nende seas ka omaaegne keskkoolide male-meister Gunnar Friedemann. Lõppvõistlustele pääsis 7 paremat maletajat, kes omavahel esimese koha pärast võistlesid, saavutades järgmisi tulemusi: R/m. Friedemann 7 punkti, — I koht, Lillestern 6 punkti — II koht, Meier 4 punkti — III koht, Karp 3 punkti — IV koht, — kõik 1. jalaväe rügemendist, R/m. Tõlts 2 punkti — V koht, I. Diviisi staabist.

Võistluste lõppedes üldkorraldaja kapten Vilde tänas võistlejaid ja vahekohtunikke nähtud vaeva ja kordaläinud võistluste eest, soovides võistlejatele edu ja hoogu tõmmata kaasa malehuvilisi. Viiele paremale maletajale anti Sõdurite kodu poolt hinnalised asjakesed. Võistlejate meeleolu oli ülev, orkester mängis igale tushi. Järgnes eeskava peoõhtu, mis lõppes jalakeerutusega.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Hiis. Taarausuline ajakiri. 2. vihk. Hind 30 senti.

Sisu: „Ja valgeks läeb siis tubane Hiis“. — Kuidas pühitseme oma jõule? — Avalik kiri Jeesusele Kristusele. (Kirj. Kustas). — Jaapanlaste

Jiso — laste laidjas. — Taara usu taigadest (rituaalidest) Taara-usu poole. — Meie lastekirjandusest.

Riigi Trüükikoja Trüükitööde tariif. Tallinn 1930.

R.-klp. „Maxim'i“ ja „Sokolov'i“ süsteemi aluse üksikasjaline kirjeldus.

Hoolekande ja ülevaate reeglid. Kogutud andmetel kokku seadnud rühma instruktor asp. veltv. Evald Raig.

Kaitseliidu Võru malevkonna r.-klp. rühma väljaanne. Võrus, 1930.

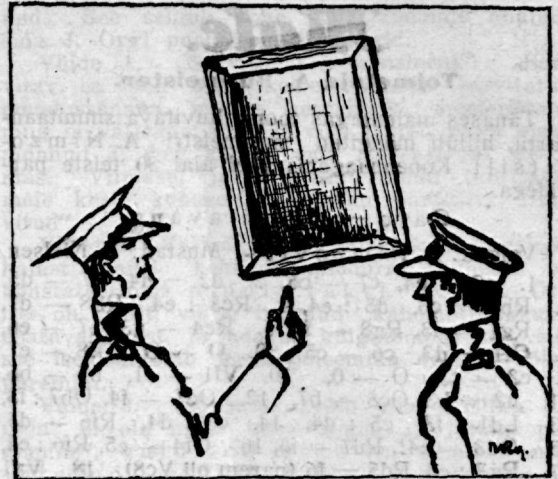
I. Pillikse ja K. Teder. Korona õpetus. Hind 50 senti. „Rahvaulikooli“ kirjastus Tallinn 1930.

Distsipliin.

Veltveebel (sületäie puiega tulevale reamehele): Tervist Nestra!

Nestra (valveseisaku võttes ja puud maha lastes): Tervist härra veltveebel!

Kasarmute ehitamise ajajärgul.

Major: Härra veltveebel, miks on peegel viltu?

Veltveebel: Peegel on otse, kuid maja on viltu härra major!

RAADUS & OSIPOV

Tallinn, Müüriavahe t. 22.

Telefon 27-23.

Valmistatakse igasuguseid

hõbeasju

Sportlastele auhindadeks.

Graveerimine, kuldamine ja hõbetamine.

Töö kiire ja korralik.

SISUSTIK: Uueks aastaks. — K. R. Pusta. Vanaisa Joffre. — A. N. Marssal Joffre † — A. Traksmann. Vaatlusi ja mõtteid õppealalt kaitseväes. — r. Mõõdunud aasta rahvusvahelises elus. — Major O. Jalajas † — 3. jaanuari 1931. a. pühitsemine — H. Freiberg. Väljaõppe küsimusi lühikese teenistusajaga sõjaväes. — Ohu- ja gaasikaitse alalt. — Taktika alalt. — ms. RKKA väeliigid tänapäeval. — K. J. Eisen. Nuiasõda. — Märkmeid sisemäärustiku täiendamisest. — J. Niklau. Kantselei kuludest ja kantselei töäjõududest. — Sõjaväelisi teateid — Sõjakirjandust. — Ametlik osa. Kaitseväe elu. — Sport. — Kiri toimetusele. — Male. — Toimetusele saadetud kirjandus.

Vastutav toimetaja kolonel A. TRAKSMANN. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Toompeal, Toomkooli tän. 7.

G. Scheel & Co.

ASUTATUD 1884.

TALLINN.

Rahakehval ajal

ei või raha välja loopida alaväärtusliku kauba eest sellepärast

asjatundja ostab

jalanõusid

Sest need olid,
on praegugi ja jäävad
ka edaspidi parimaiks
elegantsuse, passivuse
ja vastupidavuse poolest

Müügil kõigis jalanõude kauplustes

Le Locle Schweiz

Asutatud 1826. a

A-S. H-y Moser & Ko.

Pikk tänav 19

kõnetr. 22-67.

soovitab

rikkalikumas valikus

tasku- ja käeuurisid maailmakuulsast H-y Moser & Cie vabrikust Le Locle Schweiz. **Seina-, laua- ja äratuskellasid, kette ja käevõrusid, kuld- ja plaqué. Parimat Rootsi kristalli.**

Ehitama peab mitte ainult enesele, vaid ka oma järeltulijatele.

Iga arukas peremees ehitab võimalust mööda kõik hooned tsemendist. Tsemendi ehitused on kõige odavamad.

Ülalpidamise, remondi ja tulekinnituse kulud on võimalikult väikesed.

Ruumid on hügieenilised ja hästi sooja isoleerivad.

Teie saate maksuta nõuandeid kõigis küsimusis

„Estotsemendi“

juures.

Tallinnas, Vana Viru 12.

J. M. LEESMANN'I

konservivabrik

Tallinnas, Võrgu tän. 27.

Telef. (2) 22-43.

Soovitab suurt viisit:

Kilokonserve

Sprotte õlis ja tomais

Skumbriaid tomais.

Mööblitarvitajad!

Astuge vahest kui aega juhtub Ed. Donald'i mööbli ladusse sisse. Sealt leiate paraja hinnaga kõiksugu korteri sisseseadeid. Ladu ja tööstus on oma majas, selletõttu hinnad odavad ja töö kõrges väärtuses. Müük igalajal, ka pühapäeval. Palun aadressi mees pidada: **Jõe tän. 14.**

Ed. Donald'i mööblitööstus ja ladu.

Tallinna Linna Gaasi- ja Veevärk

Gaasiga küttes maksab:

lõuna valmistamine 4—5 inim. 5—6 snt.	
1 liitri vee keetmine.	0,6 "
1 vanni vee soojendamine.	20 "
1 soojavee duš.	1 "
praeahju küte 1 tunni jooksul	3 "

Kodumajapidamist ratsionaliseerite Teie vaid gaasi kütteenäna tarvitusele võtmisega, sest

gaas on 4—7 korda odavam muist kütteenänaist, võimaldab eeskujulikku puhtust, äärmuseni hõlbustab keetmist, küpsetamist, soojendamist.

Gaasivabriku kivisöetõrv

(horisontaalretordist) on parim aine katuste katmiseks, sest ilmastiku mõju temale on minimaalne

TALLINNA LINNA GAASIVABRIK

Rannavärava pst. 27.

Telefonid: (200)89, (2)27-54.

Elektri

lae- ja laualampe,
triikraudu,
tolmuimejaid,
keedu-aparaate

Soodsatel maksutingimustel saada

A. E. G.

Tallinn,

Raekojaplats 4.

Telefon 15-90 ja 27-51.

A/S. OSKAR KILGAS

Trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

TALLINN, VOLTA t. 3.

TELEFON 426-30.

Valmistab kõrges headuses:

Sukki, sokke, lastesukki, trikood, pitse, paelu, laudlinu, spordiülikondi

Siid-, poolsiid- ja villaseid kleidi-, pesu- ning voodririideid.

Dekoratsiooni, ning mööbliriideid.

Veloutini, Milanaise, Crêpe de Chine, Serge, Crepine, Rips, Taft, Crepesatin jne. jne.

Kaubad varustatud vabriku märgiga ja saadaval üle maa.

Gustav Pihlakas

Paberikaupade, kirjaümbrikute, köitmise ja lineerimise tööstus.

Tallinn, Vaksali pst. 2.

Telefon 434-79 ja 429-65.

Valmistab ja müüb:

Ümbrikke igas suuruses ja värvis.

Üpabereid mappides.

Postkaardi ja amateur-albumeid suures valikus.

Kontoraamatud igas liniatuuris.

Kopeerraamatud.

Registraatorid.

Kiirõmblejad.

Aktikaaned.

Kaustikud.

Dokumentide mapid.

Teadaannete lehed igas kaustas.

Kirjaplokid.

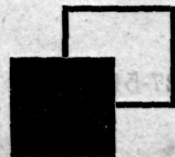
Blokk-notes.

Paberikorvid.

Kuldkirjatrükk.

Postpaberid lihtsad ja linased.

Töö võistlemata headuses. — Hinnad mõõdukad.

Toimetused ja talitus Toompeal, Toomkooli tän. 7. Kõnetr.: Sõjaväe 163.

A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk tän. 42.

„POLARIS“

EESTI KINNITUS - AKTSIA - SELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

***tule-, murdvarguse-, veo-, väärt-
saadete-, kasko- (laevakere) ja klaasi kinnitusi.***

Seltsi põhi- ja tagavarakapit. ületavad Kr. 650.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest väljamaksetud üldkokku
Kr. 3.181.063.25

Soliidne edasikinnitus! Kahjud likvideeritakse viivitamata!

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru tänav nr. 12. Kõnetr. 426-66.

Telegr. aadress: „POLARIS“.

Osakond asub Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetraat 6-75.

Agendiaid kõigis linnades ja maakondades.

O.-ü. E. Sporleder

Tallinn, Kalda tän. 24.

Telefon (20) 4-37.

Lloyd'i agentuur

Väljamaa Kinnitusseltside Havarii-Komissar.

Ekspeditsioon ja tollitalitus.

Laevatalitused.

Kivisüte- ja koksi import.

Kodukaitsjad!

**Iga isamaalane
toetab Eesti tööstust!**

Tarvitage
järjekindlalt ainult Eesti tubakavabrikute saadusi:

Extra-Extra

Erisort'

20 tükki 35 senti.

Aino

20 tükki 35 senti.

*Mued, moodsad, eriti peene-
maitseelised paberossid*

Otümpia

25 tükki 25 senti

kestad kollasest maispaberist, varus-
tatud nikotiini imeva vatiga
„Hygiene“.

TUBAKATEHAS
A.-S. Astoria.

Semmik-paberossid

Mikaado

25 tükki 25 senti

väljavalitud parimatest tubakatest.

TUBAKAVABRIK

H. Anton & Ko.

*

Balm

ja

Kavalier

25 tükki 15 senti.

TUBAKAVABRIK

A.-S. Regina